

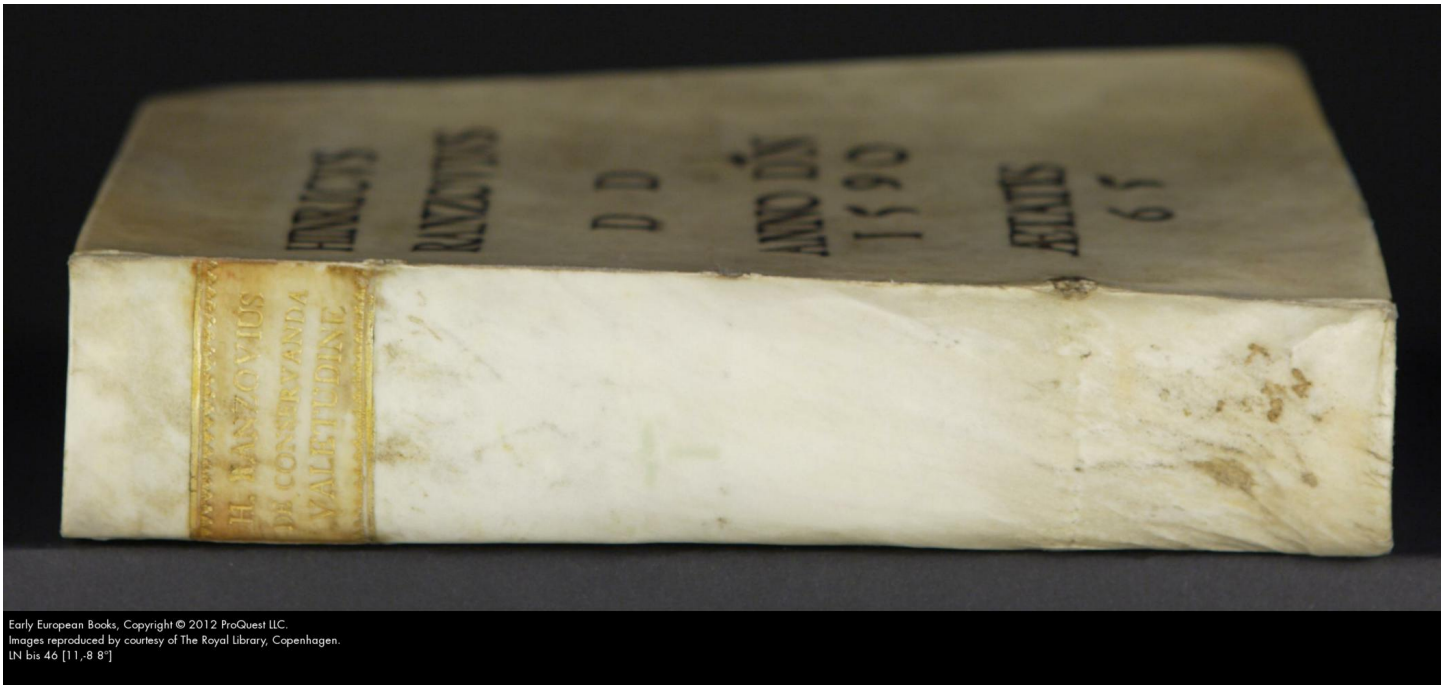
HINRICVS  
RANZOVIVS

D D

ANNO DN  
1590

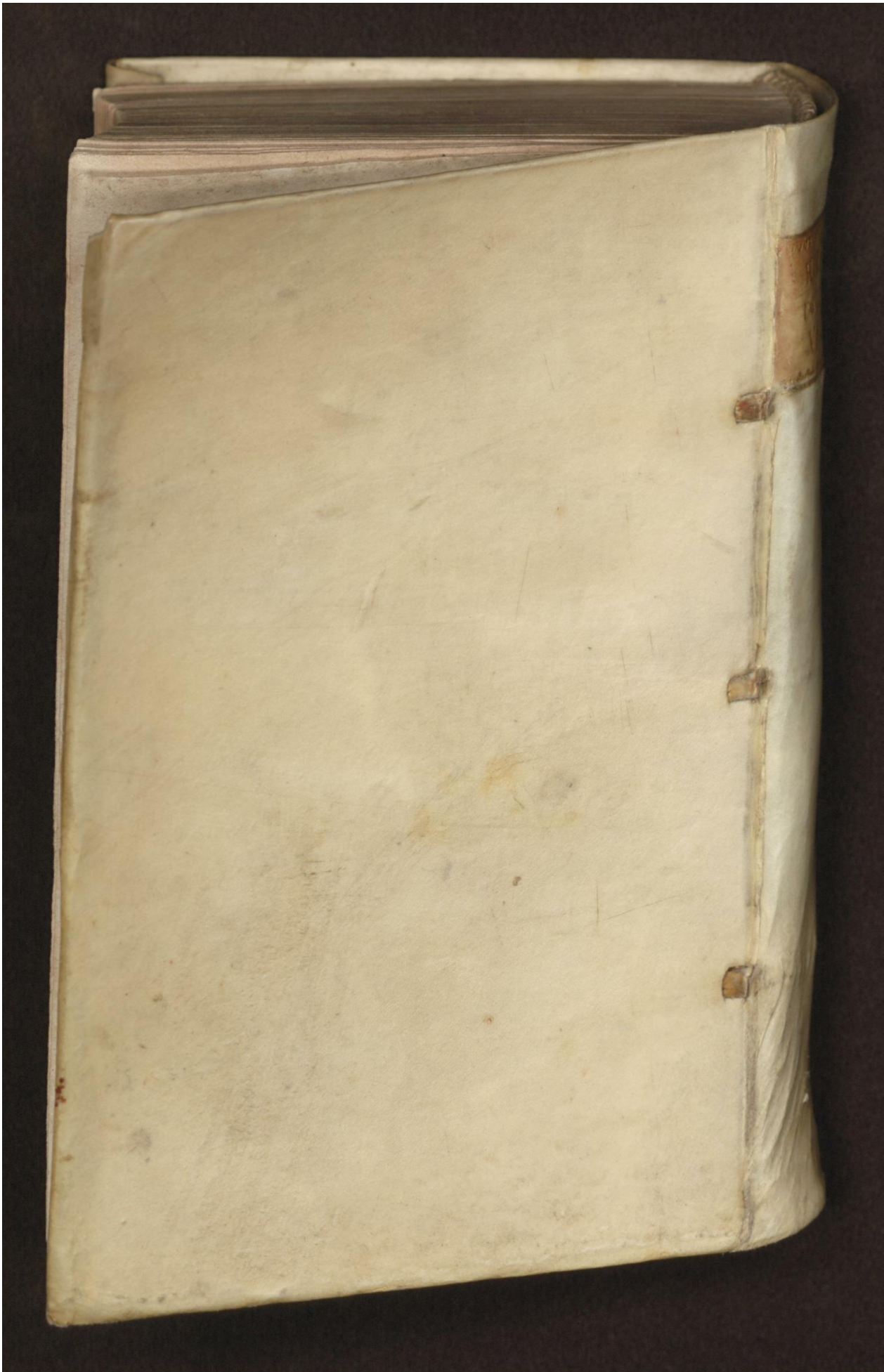
AETATIS

65



Early European Books. Copyright © 2012 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.  
[N bis 46 [11,8 8"]







Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.  
LN bis 46 [11,-8 8°]





Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.  
LN bis 46 [11,-8 8°]



Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.  
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.  
IN bis 46 [11,8 8"]





1. Henr. Rantzovius de  
conservanda valetudine  
sine Antverpiae  
1589
2. Maurus, de virtutibus  
Herbarum. 1590.
3. Anti. Niger, de io prae-  
cipuis erroribus  
qua propter artem Med:  
derelicta est Mulier.  
Hamburgi  
1590



Kay Hefge eds.





de  
tu  
cu  
bus  
1590.  
ord.  
D.  
mulier  
41

Die Wolgabornen Hans Wolff  
Christen, Drucker zu Wolter  
Königshin, Rützelverder Kunde  
Wurigerode, fime zu Eystein  
Wuniguberg, Eymontt Kund  
Brunderg, Augt Hingun Brund,  
weisiger Stadthalter, fort  
den Erbranger, Solter und  
Luninger for Sammig Konefou  
Königlicher Ammanantlicher  
Stadthalter zu den Gussburg  
Hilfsmann, Solter und Wiss  
zur gedruckten Kundt  
Korner, Dines erlart zu 1590  
Anno Domini 1590

Jurats Kuntze



11-8

DA BOX

(LN bis 46)

8°



DE  
VA  
PF

D  
IN Q  
AN

Ex



HENRICI RANZOVII  
DE CONSERVANDA  
VALETVDINE LIBER, IN  
PRIVATVM LIBERORVM  
SVORVM VSVM AB

*ipso conscriptus,*

ac editus à

DETHLEVO SILVIO  
HOLSATO,

IN QVO DE DIAETA, ITINERE,  
ANNIS CLIMACTERICIS, ET  
antidotis præstantissimis, breuia & vtilia  
præcepta continentur.

*Tertia editio, auctior & emendatior.*



ANTVERPIÆ  
Ex officina Christophori Plantini,  
M. D. LXXXIIII.



HERSIO RANOVII  
E G O N S E R V A N D A  
P A R T I V D I N E L I B E R I I N  
P R I V A T A M I L L I N O R V M  
B O X V M V S T A B  
D E T H I E V O S I L V I O  
N O L S A T O  
I N O V O D I A L T A I T E R E  
A N N I S O L I M A C T R I B I S P  
A P O S T O L I C I S P A R T I B U S P A R T I B U S P A R T I B U S P A R T I B U S  
I T E M A N N O S I S T A N T I A M I T A L I A M I T A L I A M I T A L I A M I T A L I A M



Kay Hoegs Sanding  
1970


N O  
G E  
E R  
F R  
V I I S  
R I C  
nra,



di fort  
rerum  
vsu con  
diligent  
quada  
ri. Ac  
patre v  
strum a  
collectu  
esse, ne  
tadium  
facturu  
lo subij  
vobis,



NOBILITATE<sup>3</sup>  
GENERIS, VIRTUTE AC  
ERUDITIONE PRAESTANTIB.  
FRANCISCO AC BREDONI RANZO-  
VIIIS fratribus, nobilis ac generosi viri D. HEN-  
RICI RANZOVII, serenissimi regis Da-  
niæ, &c. in Holsatia, &c. præfecti, &c. filijs.

VM NVPER, NOBILES  
adolescentes, in patris vestri  
Henrici Ranzouij bibliotheca  
Bredenbergenſi verſarer, inci-  
di fortè in libellum quempiam de legitimo  
rerum ad ſanitatſ tutelam neceſſariarum  
uſu conſcriptum. Hunc ubi cœpi peruoluere  
diligentiùs, deprehendi in eo breuia ac vtilia  
quædam præcepta de ſanitate tuenda contine-  
ri. Ac quoniam intelligebam hunc libellum à  
patre veſtro ex varijs medicorum libris in ve-  
ſtrum ac reliquorum liberorum ſuorum uſum  
collectum, ac nondum in publicum emiſſum  
eſſe, neque tamen citra magnum laborem et  
tædium ſæpe deſcribi poſſe: operæpretium me  
facturum putabam, ſi eum quamprimù præ-  
lo ſubiſci curarem, ut hoc pacto non ſolum de  
vobis, ſed de alijs etiam conſeruanda ſua ſa-  
nitatis

A 2



4  
nitatis studiosis bene mererer. Quod autem  
pater vester vir nobilis, ac in Repub. nostra  
primarius, tantam huic arti diligentiam tribue-  
rit, id equidem ipsi à nemine, sanæ mentis, vi-  
tio verti potest. Namque is morbi necessitate  
adductus in iuuenili etate hoc studio propria  
sanitati, quæ præstantior est omnibus trium-  
phis, honoribus ac diuitijs, consulere fuit co-  
actus, quam etiam hoc pacto vsque in hodie-  
rum diem conseruauit. Præterea historia te-  
stantur hanc medicam artem olim etiam ex-  
ercuisse Heroës & Reges, vt Euphorbium  
Attalum, Mithridatem, Romanorumq; con-  
sules & Imperatores Catonem atq; Pöpeium,  
Patriarchas & Apostolos, & nostro tempore  
Christiernum III. Electorem Augustum, &  
multos alios Principes fecisse constat. Hunc  
itaque librum à parente vestro charissimo, ve-  
stra potissimum causa, ex paterna affectione  
congestum, ac sub nominis vestri auspicio in  
lucem prodeuntem, vt benignè suscipiatis ro-  
go. Nec dubito quin si iuxta in hoc præscri-  
ptum modum viuendi rationem institueritis,

magna

magna  
Oro ac  
strum  
cus ac  
Macer  
vestigi  
gnem  
miam  
nobili  
roribu  
dignet  
asscrib  
vestro  
tur. I



5

magna inde ad vos sit redundatura utilitas.  
Oro autem DEVM eternum, vt patrem ve-  
strum virum clarissimum, totius Holsatie de-  
cus ac presidium, & omnium bonarum artium  
Mæcenatem, nec non vos eius filios, qui patris  
vestigijs magna cum laude insistentes, ad insi-  
gnem stemmatis Ranzouici splendorem exi-  
miam adiunxistis doctrinam, vnà cum matre  
nobiliss. ac pudiciss. & reliquis fratribus ac so-  
roribus diu incolumes clementer conseruare  
dignetur. Bene valete, & me eorum numero  
asscribite, qui vos non minus quàm parentes  
vestros, ea qua decet obseruantia, veneran-  
tur. Data Segebergæ, Anno 1573.

Dethleuus Siluius  
Holsatus.

A 3

d autem  
nostra  
tribue-  
entis, vi-  
ecessitate  
propria  
is trium-  
fuit coa-  
n hodie-  
storia te-  
tiam ex-  
horbium  
umq; con-  
popeium,  
tempore  
um, &  
ut. Hunc  
ssimo, ve-  
affectione  
uspicio in  
viatis ro-  
prescri-  
itueritis,  
magna





*Ranzonij rubra est clypei pars dextra, sinistra est  
 Candida: sed castis cornua bina gerit.  
 Cornua sunt robur: Martis color alter, & alter  
 Pacis: utrumq; satis nobilitate decet.  
 Forma quid hec simplex? simplex fuit ipsa vetustas,  
 Simplicitas formæ stemmata prisca notat.*

*Quis n  
 Non  
 Et tam  
 San  
 Ille pol  
 An  
 Quid le  
 Illus  
 Quem  
 Et ste  
 Quig  
 Nat  
 Maite  
 Cali*

*Sunt tib  
 Nec  
 Regibu  
 Quo*



I N H E N R I C V M R A N Z O V I I  
V I V M E Q V I T E M H O L S A T V M,  
&c. Epigramma ἑγκωμιαστικόν.

*Quis non Alciden nouit, quis nescit Achillem,  
Nomina non vlla non memoranda die?  
Et tamen hic medicam fecit feliciter artem,  
Sanus ut Aemonia cuspide Mysus ait:  
Ille polum ceruice tulit, cum sidera fessus  
Amphitryoniade ferre dedisset Atlas.  
Quid loquar amborum geminata laude celeberr,  
Illustri Henricum stemmate Ranzouium?  
Quem innat immenso spatiantem viuere caelo,  
Et stellas oculis dinumerare suis.  
Quiq; Machaonia caput extulit inclytus arte,  
Naturæ scrutans omniparentis opes.  
Maîte noua virtute heros: sic additus astris  
Califer est, semper uiuit & Aeacides.*

Gregorius Berfmanus  
Professor Acad. Lips.  
publicus.

E I V S D E M R A N Z O V I I  
E N C O M I V M.

*Sunt tibi cum Regum, tum publica commoda curæ,  
Nec tamen Aonidum munera grata minus.  
Regibus ac patrie pariter Musisq; placere,  
Quod facis, humanum vincit id ingenium.*

A 4

Aliud



ALIVD.

*Fidite Pierides, vobis Ranzouius heros  
Inter opes, lituos, inter & arma litat.*

ALIVD DE FAMILIA  
Ranzouiana.

*Haëtenus ambiguo lis hac sub indice pendet,  
Artibus, aut armis lausne ferenda prior:  
Ranzouia Pallas litem hanc in gente diremit,  
Has illis, illa his posse carere negat.*

AD

A  
M

Hac res

Eru

Que sin

Tem

Quinet

Et ca

Scrutar

Part

Vt Den

Disin

Vt res d

Et m

Viq; rep

Quos

Talia d

Prat

At nis

Clau

Hinc qu

Ne c

Et si qui

Hoc

Hinc et

Cerm

Nam q

Sepe



9

AD LECTOREM BENI-  
GNVM CHRISTOPHOR.  
Kellinghausen Hamb.

**M**ente nihil nobis praestantius optimus auctor  
Indidit, in summa quae tenet arce, locum.  
Hæc res euoluit dubias, penitusq; latentes  
Eruit, & lucem cogit habere suam.  
Quæ sint euentura videt, præsentia tractat;  
Tempore quæ lapsa præterierè, tenet.  
Quinetiam terras humilemq; relinquere mundum,  
Et celi superas audet adire plagas:  
Scrutariq; Deum, cuius de semine nata  
Particulam mentis se putat esse sacra.  
Vt Deus ille unum triplici sit nomine numen,  
Disiungi nulla quod ratione queat.  
Vt res de nihilo quondam produxerit omnes,  
Et miris seruet contineatq; modis.  
Viq; repurgatos celso dignetur olympto,  
Quos sua culpa stygis fecerat esse reos.  
Talia diuino meditatatur acumine, quæq;  
Præterea longum cuncta referre foret.  
At nisi sit corpus bene sanum, cuius in arce  
Clauditur, officium non satis ipsa facit.  
Hinc quasi de specula semper circumspicit alta,  
Ne capiat, vel agat quicquid obesse potest.  
Et si quid vitij causa quacumq; subortum est,  
Hoc amoliri qualibet arte studet.  
Hinc etiam corpus cura maiore tueri  
Cernimus, ingenio qui meliore valent.  
Nam quoniam multis obnoxia casibus, atq;  
Sepe leni ex causa vita caduca data est.

A 5

Quam

AD



Quam decet, ut numen caeleste colatur honore,  
 Ducere, dum repetat, qui dedit, ipse Deus:  
 Nos quoq; sollicita fas est defendere cura,  
 Nec temere mortis precipitare viam.  
 Hac animo voluens, vir factis clarus & ortu,  
 Ranzouius, praesens hoc sibi scripsit opus.  
 Non satis est visum praelustre relinquere nomen  
 Quod certent meritis amplificare suis:  
 Aut terris, opibusq; suos extollere natos,  
 Attribuit larga quos bonitate Deus:  
 Sed quoque succincto voluit praescribere libro,  
 Incolumem vitam qua ratione parent.  
 Nam magis accendant, animisq; tenacius haerent,  
 Quae pater aut senior iussa relinquit auus.  
 Hunc in priuatum quamuis congesserat usum,  
 Non tamen, ut fiat publicus, ipse vetat.  
 Namque bonus, quacumque potest, prodesse laborat,  
 Omnibus & praestat commoda multa lubens.  
 Ergo illi seros, quos virtus rara meretur,  
 Et faustos optes, lector amice, dies.  
 Atque hoc sincero, doctoq; fruare labore,  
 Ut vigili cura sanior esse queas.

IN-

Prae  
 1 Cau  
 2 Prae  
 3 Prae  
 4 De ad  
 5 De ad  
 6 De ig  
 7 De ci  
 8 De p  
 9 De m  
 10 De q  
 11 De so  
 12 De vi  
 13 De ex  
 14 De se  
 15 De c  
 16 De hi  
 17 De p  
 18 De ve  
 19 De vr  
 20 De su  
 21 De ba  
 22 De V  
 23 De in  
 24 Dere  
 25 De pe  
 26 Prae  
 27 De di  
 28 De di  
 29 De qu  
 30 De ve  
 31 De æf  
 32 De au  
 33 De hi  
 34 De an  
 35 De an



II

INDEX PRAECIPVORVM  
CAPITVM HVIVS  
LIBRI.

- Præfatio Henrici Ranzouij ad filios.
- 1 Causæ corruptionis & destructionis corporū humanorum.
  - 2 Præcepta generalia conseruandæ sanitatis.
  - 3 Præcepta specialia conseruandæ sanitatis.
  - 4 De aëre, de ventis & odoramentis.
  - 5 De aqua.
  - 6 De igne.
  - 7 De cibo.
  - 8 De potu & aceto.
  - 9 De motu siue exercitationibus corporis.
  - 10 De quiete & otio.
  - 11 De somno.
  - 12 De vigilia.
  - 13 De excretionē in genere.
  - 14 De sectione venæ.
  - 15 De cucurbitulis.
  - 16 De hirudinibus.
  - 17 De purgationibus & clysteribus.
  - 18 De vomitu.
  - 19 De urinæ excretionē.
  - 20 De sudore.
  - 21 De balneis.
  - 22 De Venere.
  - 23 De inedia.
  - 24 De retentione.
  - 25 De perturbationibus seu affectibus animi.
  - 26 Præcepta quædam de diætâ singulis dieb. seruanda.
  - 27 De diætâ singulis septimanis instituenda.
  - 28 De diætâ singulis mensibus seruanda.
  - 29 De quatuor anni temporibus.
  - 30 De vere.
  - 31 De æstate.
  - 32 De autumnno.
  - 33 De hieme.
  - 34 De anno in genere.
  - 35 De annis climactericis.



- 12  
36 De ratione victus in itineribus & profectioibus probè in-  
stituenda.  
37 Præcepta contra iniuriam frigoris, & remedium ad curadã  
ambustionem.  
38 Descriptiones medicamentorum quorundã ad vulnera  
externa curanda vtilium.  
39 Præcepta contra calorem & sitim.  
40 Præcepta contra famem.  
41 De nausea marina.  
42 De haustu aquarum.  
43 De eruptione sanguinis ex naribus.  
44 Præcepta aduersus alui fluxum.  
45 Contra ardorem stomachi.  
46 Contra arefactionem linguæ, quæ dicitur vulgariter Bru-  
nella.  
47 De ebrietate.  
48 Descriptiones nonnullorum medicamentorum & antidoto-  
rum contra venena.  
49 De peste.  
50 Descriptio stibij præparati, & de eius vsu.  
51 Antidotus Saxonica contra venenum.  
52 Antidotus Nicomedis regis contra venena.  
53 Medicamentum Christiani I I I. regis Daniæ contra mor-  
bum caducum.  
54 Syrupus S. Ambrosij.  
55 Remedium contra lapidem.  
56 De Terebintina Veneta.  
57 De aceto Seyllitico.  
58 Capitulum primùm Cornelij Celsi, quemadmodum sanos  
agere conueniat.  
59 Conclusio.

P R A E.

P  
C  
que an  
rum in  
homo  
fit fact  
maxim  
eo labo  
ma, po  
cursum  
Deinde  
vitæ cu  
ac integ  
nibuse  
huius v  
hoc est  
uertatu  
ter trac  
moneo  
ter incu  
ta intin  
percipi  
peregr  
petuum



P R A E F A T I O A D  
F I L I O S.

**C**VM ab immenso & æterno Deo, filij  
mei charissimi, post creationem cæli,  
terræ, plantarû, arborum, cunctorum  
que animantium & ceterorum mundi corpo-  
rum in vsum humanum conditorum, solus  
homo ad diuinæ maiestatis imaginem ex terra  
fit factus, ita vt ex anima & corpore constet,  
maximè & in primis toti humano generi in  
eo laborandum esse censeo, primum vt ani-  
ma, postquam vnà cum corpore destinatum  
cursum peregerit, eò, vnde digressa est, redeat.  
Deinde, vt corpus animæ domicilium in hoc  
vitæ curriculo quadiutissimè cum ipsa sanum  
ac integrum conseruetur. Quibus verò ratio-  
nibus efficiatur, vt anima emenso decursoque  
huius vitæ spatio, ad beatam immortalitatem,  
hoc est, ad Deum ipsum, vnde digressa est, re-  
uertatur, id sacræ litteræ abundè & luculen-  
ter tradunt. Quapropter ô filij, vos sedulò  
moneo & hortor, sacro religionis studio ardè-  
ter incumbentes, doctrinæ cælestis fundamé-  
ta intimis animi sensibus diligenter & penitus  
percipiatis, vt vobis ex huius vitæ quadâ quasi  
peregrinatione atque hospitio euocatis ad per-  
petuum Dei & angelorum, omniumque san-  
ctorum



etorum commercium concedere liceat. Quo  
 pacto autem fragile corpus nostrum diu inco-  
 lume & sanum conseruetur, & caduca nostra  
 vita, viriumq; imbecillitas aliquantisper suste-  
 tetur, per breuibus nonnullis præceptis, hunc  
 in usum ex diuersorum medicorum libris cõ-  
 scriptis, atque in certum ordinem digestis do-  
 cebo. Sed ne fortè arrogantia ingenij insi mu-  
 ler, ingenuè fateor, me multis in locis inte-  
 gras medicorum sententias transtulisse, & ve-  
 stra potissimum causa hunc laborem colligē-  
 di suscepisse, quod non meminerim, hanc rem  
 tam compendiosè ab alijs tractatam esse, ex-  
 cepto vno Cornelio Celso, qui in primo De  
 re medica libro præcepta longè utilissima de  
 sanitate tuenda, mira breuitate complexus est.  
 Ut autem huiusmodi breuitatem eo commo-  
 diùs præstem, nuda saltem præcepta ætati ve-  
 stræ maximè congruentia fusioribus interim  
 causis & rationibus physicis omissis, vobis ob-  
 oculos ponam. Nolite vos hæc aspernari, sed  
 tanquam vobis à me ex paterna beneuolentia  
 atque affectione relictæ, cupidè suscipite, stu-  
 dioseq; amplectimini. Non enim dubito, si se-  
 cundum has præscriptas obseruationes viuen-  
 di ordinem atque rationem instituetis, quin  
 magna ad vitam commodiùs traducendam in-  
 de sit ad vos redundatura utilitas. Quod ad  
 me sanè attinet, fateor me ex his præceptis  
 hanc

hanc pe  
 nilibus  
 matis n  
 sic eo si  
 da vtar  
 benigni  
 diuturn  
 ter dign  
 accedan  
 causas  
 nostroru  
 fictatur  
 corporib  
 Postea p  
 bus, sep  
 tempori  
 climacte  
 ca subije  
 ratione  
 item an  
 gularem  
 scription



hanc percepisse utilitatem, ut quavis in iuuenilibus annis paterno ac ferè hæreditario asthmatis morbo obnoxius fuerim, nunc tamen sic eo sim liberatus, ut valetudine satis cõmoda utar, quam Deus Opt. Max. pro diuinæ benignitatis suæ arbitrio ac placito, mihi diuturnam conseruare ac propagare clementer dignetur. Ut autem propiùs ad rem ipsam accedam, paucis ordine præcipuas recensebo causas destructionis & corruptionis corporú nostrorum, quibus cum humana natura conflictatur. Deinde, ea quorum legitimo vsu in corporibus nostris sanitas retinetur exponam. Postea præcepta de vitæ ratione singulis diebus, septimanis, mensibus, singulisque anni temporibus seruanda, deque annorum etiam climactericorum obseruatione instituenda pauca subijciam. In fine quædam de salubri victus ratione in itineribus habenda, nonnullorum item antidotorum & medicamentorum singularem contra venena vim habentium descriptiones subiungam.

C A-



*[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. A small handwritten mark is visible on the left side.]*

DE

C A V

**V**T prim  
ctiois cor  
omnium a  
existentes,  
& reliquie  
vt testatur  
natum est  
mors extre  
gere in hac  
que arum  
Huc acced  
stra volun  
indies à no  
bus Deus a  
tus, omnis  
fari finit. S  
deprauatio  
maleuolus  
torum que  
rates certæ  
turalibus e  
efficacia &  
bus, quæ D  
magnitudi  
nerent, sec  
quædam re  
dēt enim i



## CAPVT I.

CAVS SAE CORRVTIONIS  
& destructionis corporum humanorum.

**V**T IGITVR institutū nostrum aggrediamur, prima & præcipua causa corruptionis & destructionis corporum nostrorum, senectutis, mortis atque omnium adeò malorum, quæ in calamitosa hac vita existentes, perpetimur, est lapsus primorum parentum & reliquæ peccati in corrupta natura nostra hærentis, vt testatur apostolus ad Rom. 8. Corpus morti destinatum est propter peccatum. Quemadmodum enim mors extremum est omnium malorum, quæ nos affligere in hac vita possunt: Ita mortis nomine omnes quoque ærumnas & miseras humanæ vitæ cõplectimur. Huc accedunt nostra etiam errata, quæ, dum cæca nostra voluntas impulsu diaboli in quæuis scelera ruit, indies à nobis committuntur & accumuluntur, quibus Deus ad iustam iram & indignationem prouocatus, omnis generis morbos & calamitates in nos grafari sinit. Secunda causa morborum & destructionis deprauationisque corporum nostrorum est sinister & maleuolus siderū cælestium influxus, temperamentorumque infelicitas. Nam vt singulis rebus proprietates certæ sunt ingenitæ, quas Deus ab æterno naturalibus effectibus cooptauit: ita singularis quoque efficacia & vis diuinitus insita est corporibus cælestibus, quæ Deus non tantum propterea certo ordine ac magnitudine creauit, vt annos, dies & menses discernent, sed vt essent quoque nobis signa, ex quibus quædam rerum futurarū caperemus argumenta. Pendet enim inferiora ex superioribus, & terrena à cælestibus

B stibus



stibus, & cognatione quadam mutua inter se continetur. Proinde corpora superiora occultam quandam vim & virtutem in hæc inferiora infundunt, per quam humores in corporibus nostris mutantur, augentur & diminuantur secundum siderum positum & qualitatem. Et hoc quotidiana experientia, certissima rerum omnium magistra, clarius evidētiusque docet, quam ut vlla demonstratione egere videatur. Si quis fidem dictis adhibere noluerit, Lunam mihi consideret, quæ in humores præcipuè sibi dominium vindicat, & apertè conuincetur. Nam crescente Luna crescunt & humores, sanguis, cerebra & medullæ in homine & bestiis, & tunc humiditates commouentur & affunduntur corporibus, quas Luna decrescens repetit & desorbet. Cum igitur constet humores in corporibus nostris regi ab istis superioribus, ex malis autem corporum humoribus oriri morbos, ex morbis interitus, non immeritò sanè mortis & cæterorum morborum causa in corpora cælestia aliqua ex parte refertur.

Præter hæc autem, alia sunt duo genera causarum corpus nostrum mutantium ac destruentium, quæ ex superioribus oriuntur.

Alterum quidem est earum, quæ nobis sunt congenitæ, ideòque internæ dicuntur, necessariæ atq; inuitabiles. Suntque numero tres: Siccitas nimirum, quæ ætatis cursu ad interitum ducit: Assidua substantiæ fluxio, vel materiæ in corporibus ingès varietas & mobilitas, excrementorumque abundantia. Alterum verò earum, quæ extrinsecus incidunt, & idcirco externæ dicuntur; quarum item duplex est ratio. Nam quædam sunt earum, quæ non necessariò corpus nostrum immutant, afficiuntue. Nam etiam si minus ipsa quoque

que cum  
huiusmodi  
stra queat  
tundunt,  
externam vi  
quis in ac

Alia au  
alterare d  
possimus,  
cum sine  
temperam  
tatemque  
nec ut nec  
nea ac co  
Versantur  
& nutrim  
que partic  
electione

I. Aër

II. Cil

corpori ac

III. Me

gularum e

III. S

v. Exer

tio, sub qu

tio vrinæ,

VI. An

nes, siue a

dium & si

Hæc rec

bona dispo



quæ cum accidunt, à nobis vitari possint, attamē sunt huiusmodi, vt simpliciter absque ipsis vita seruari nostra queat, cuiusmodi sunt quæ corpus nostrum contundunt, diuellunt, vulnerant, quod plerumq; fit per externā vim, vt in bellis & casibus fortuitis: Aut cum quis in aquis submergitur, aut veneno necatur.

Alia autem sunt, quæ corpus humanum necessariò alterare dicuntur, quòd eas etsi particulatim vitare possimus, in vniuersum tamen declinare nequeamus, cum sine ijs viuere haud liceat. Hæc inquam hominis temperamentum ac constitutionem naturalem sanitatemque destruunt ac demoliuntur, vbi non probè, nec vt necessitas, statusque corporis exigit, cum idonea ac commoda mensura & qualitate adhibentur. Versantur autem circa hæc, quibus quotidie vtimur & nutrimur, quæque nostro corpori assimilantur, suntque particulatim consideratæ in nostra potestate atque electione positæ. Harum sex sunt genera:

I. Aër, aqua, ignis.

II. Cibus & potus, seu omnia ea quæ nutriendo corpori adhibemus.

III. Motus & quies, tum vniuersi corporis, tum singularum eius partium.

IIII. Somnus & vigilia.

V. Excretio siue expulsio excrementorum & retentio, sub quibus venæ sectio, purgatio, vomitus, excretio vrinæ, sudor, balnea, ventus & alia continentur.

VI. Animi symptomata, perturbationes, affectiones, siue accidentia, vt sunt timor, ira, mæstitia, gaudium & similia. De quibus paulo post plura.

Hæc rectè & opportunè administrata, hominem in bona dispositione & valetudine conseruant, perperam



autem vsurpata, destruunt. Vt enim sanitas in mediocritate consistit, ita mediocri quoque rerum necessariorum vsu conseruatur.

## CAPVT II.

GENERALIA PRAECEPTA  
*conseruandae sanitatis.*

**E**NVME RAVI vobis praecipuas causas, ex quibus variae mutationes, destructiones, & corruptiones corporum nostrorum oriuntur: Iam ex aduerso referam quoque ea, quibus si dextro ordine & modo vtamur, incolumitas vitae continetur, amissa restituitur, nonnullaque morborum genera minuuntur ac depelluntur.

Ad hanc igitur rem, primo necesse est, vt sciatis, certoque statuatis, tametsi corpora caelestia arcanam quandam vim & virtutem admirabilem in rebus humanis exercent: Deum tamen omnipotentem, vniuersae rerum naturae opificem & architectum, vitaeque & mortis dominum, atque arbitrum vnicum, propterea a gubernatione corporum inferiorum nequaquam esse remouendum, sed verè eum omnibus astris astrorumque influxibus dominari, eorundemque cursum & efficaciam, vel promouere, vel impedire; omnes item inclinationes ab astris ortas moderari, morbosque saepenumero secundum immensam suam bonitatem auertere & in melius mutare, nonnunquam etiam secundum arcanum & iustum iudicium suum propter delicta nostra exasperare & in peius conuertere.

Diuina enim maiestas non est astris, quae ipsa ad vtilitatem & conseruationem generis humani condidit astricta, nec fatali quadam necessitate, veluti carcere clausa

clausa ten  
ceteras o  
igitur De  
stri IESV  
vitam qui  
in primis  
nem vitae  
ne & sanit  
mi integra  
Rectè eni

*Astra*

*Astra*

*Cedunt*

Deinde

rijs morbo  
obnixè co  
nationes &  
bris frenu  
etiã occas  
diligentia  
& moribu  
parentibu  
cet. Quod  
calogo pro  
que vitae t  
i. Timoth  
missiones  
do intelles  
rum, cum  
tatis inten  
quit: Piet  
virtutum.



clausa tenetur, sed liberrimè agit, & vt præcipua causa cæteras omnes liberrimè moderatur & gubernat. Is igitur Deus æternus pater clemētissimus Domini nostri IESV CHRISTI, qui Regi Sedechiæ peccanti vitam quindecim annos prorogauit, assiduis precibus in primis est implorādus, vt nobis quoque longitudinem vitæ cū incolumi & recta corporis constitutione & sanitate largiri, viresque tum corporis tum animi integras & firmas clementer conseruare dignetur.

Rectè enim dicitur:

*Astra valent aliquid, plus pia vota valent.* item:

*Astra regunt mundum, sed regit astra Deus.* item:

*Cedunt astra Deo, precibus Deus ipse piorum.*

Deinde, cū propter nostra peccata crebris & varijs morborum generibus, corpora nostra afficiantur, obnixè contendendum est, vt ratione regamus inclinationes & motus animorū vagos, externisque membris frenum iniiciamus, nec tantum scelera, verum etiā occasiones scelerum fugiamus & vitemus. Hanc diligentiam adhibere charissimi filij in regenda vita & moribus, ac in primis pietatem colere, debitamque parentibus obedientiam & amorem præstare vos decet. Quod si feceritis, Deus vobis vicissim, sicut in Decalogo promisit, omnem felicitatem, diuturnitatemque vitæ tribuet. Nam vt verissimè D. Paulus inquit, 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia utilis est, habens promissiones præsentis & futuræ vitæ. Quod aliquo modo intellexit homo Ethnicus Zoroaster rex Bactrianorum, cū dicit: Qui mentem ardentem ad opus pietatis intenderit, labile corpus seruabit. Et Cicero inquit: Pietatem esse matrem & fundamentū omnium virtutum. Secundò, cū dictum sit, stellas esse cau-



las effectrices destructionis & mutationis, variorumque morborum in corporibus nostris: cumque observatio effectuum caelestium non sit prohibita, hanc curam vobis mandatam esse volo, vt tam directiones annuas, quam natiuitatis vestrae figuras, quas ego diligenter & exacte computatas singulis relinquo, citra tamen omnem superstitionem, examinetis, iudiciumque peritorum astrologorum & medicorum superijs consulatis, vt eò melius mala praevisa euitare, bona verò ad optatum euentum perducere queatis. Verum enim est quod asserunt nonnulli, caelum esse fatalem picturam in caelesti tabula. Et perpulchre aiunt Hippocrates & Galenus principes medicorum, medicam artem sine fauore caelesti saepe esse inanem, imò etiam saepe noxiam.

Prodest hæc observatio ad tuendam bonam valetudinem & praecauendos morbos. Inspecta enim naturali inclinatione, maiori vigilantia mores poterunt regi, & euentus, de quibus ab astrologis admonemur, quosque praescimus, leuius toleramus, prudentius declinamus & euitamus, vt prouidè & discretè sine molestia transijisse videantur.

Etenim libera nobis voluntas & electio eatenus relicta est, vt auxilio Dei mens sulca, aduersari illecebris diaboli & carnis, inclinationes moderari, & si quam insignem calamitatem aduersumue aliquem casum astra praesagiant ac denuncient, eius occasiones effugere possit. Qua in re tamen honestatis rationem à vobis haberi volo. Nam si citra ignominiam periculum impendens subterfugere vobis minus integrum foret, satius esset honestè citò mori, quàm cum dedecore diu viuere. Proinde certo statuendum est,

ratio-

rationem  
lis, nec li  
necessita

Hacte  
contra o  
rum nos  
mus, qu  
hanc acc  
dinem v  
industri  
sus adhi  
nùs, vio

S P E

VT  
sti  
mur, ne  
pus ab i  
nitatem  
re) est in  
perfluit  
observa  
odoribu  
rare, m  
tum cap  
luptate  
cero in  
corpori  
soleat. I



rationem siue optimum intellectū prædominari cæ-  
lis, nec libertatem animi actionesque nostras siderum  
necessitati astrictas esse.

Hactenus in genere breuiter exposui, qua ratione  
contra omnis generis mala, morbos, aliasque corpo-  
rum nostrorum destructiones præmunire nos quea-  
mus, quæ diligentia, si ardens filij Dei inuocatio ad  
hanc accesserit, feliciter euadit: Iam vt institutum or-  
dinem vrgeam, ea quæ aliquo modo in nostra sunt sita  
industria, persequar; quorum si legitimus & rectus v-  
sus adhibetur, sanitas fouetur & conseruatur; sin mi-  
nùs, violatur & destruitur.

## CAPVT III.

SPECIALIA PRÆCEPTA  
*conseruanda sanitatis.*

**V**T autem à definitione ordiar, Sanitas est con-  
stitutio corporis, in qua nec doloribus crucia-  
mur, nec in vitæ actionibus impedimur. Si verò cor-  
pus ab illa constitutione deflexerit, ægritudo est. Sa-  
nitatem conseruare (secundum Rasim in Almanfo-  
re) est in motu & quiete, cibo & potu, nec non in su-  
perfluitatibus & expulsionibus mensuram debitam  
obseruare, domos & loca cætera, in quibus versamur,  
odoribus pro ratione temporis congruētibus, tempe-  
rare, malis etiam accidentibus, antequam augmen-  
tum capiat, occurrere, & animales cogitationes & vo-  
luptates refrenare, consuetudinesque conseruare. Ci-  
cero inquit valetudinem conseruari cum notitia sui  
corporis, tum ijs rebus quæ aut prodesse aut obesse  
soleāt. In quibus enim conseruatio consistit, ex ijsdem  
B 4 corrup-

riorum-  
e obser-  
a, hanc  
ectiones  
s ego di-  
uo, citra  
dicium-  
super ijs  
re, bona  
s. Verum  
e fatalem  
unt Hip-  
medicam  
nò etiam

am vale-  
enim na-  
poterunt  
onemur,  
ntiùs de-  
fine mo-  
tenus re-  
ri illece-  
ari, & si  
aliquem  
ocasio-  
atis ratio-  
ominiam  
minus in-  
quã cum  
dum est,  
ratio-



corruptio oritur: utque conservatio fit per simile, sic curatio per contrarium. Paulo aliter quam nos, definit sanitatem Isidorus cum inquit: Eam esse integritatem corporis, & temperantiam naturæ ex calido & humido, in quibus cum illa consistat; sequitur, qui plurimum calidi & humidi habent, hos maximè esse longævus; qui verò contrariæ sunt naturæ, frigidi & sicci, hos citius senescere & mori. Nā ut ex quatuor humoribus reguntur sani, sic læduntur infirmi, & cum humores ultra debitum crescunt, ægrotudines pariunt. Sic qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt, quam graciles. Parum enim sanguinis ac spirituum habent. Sed ut ordine de singulis rebus, in quarum legitimo usu, iusta qualitate, quantitate & tempestiva usurpatione, sanitatis conservatio consistit, dicamus: ab aëre corpus nostrum ambiente primum ordiamur.

## CAPVT IIII.

## DE AERE.

**A**ER per se est calidus & humidus, & attractio eius omnibus animantibus tam est necessaria, ut si cui respirationis viæ intercipiatur, statim extinguatur. Et omnes in nobis experimur, ipsam constitutionem corporis sepe mutari ex aëris vel temperie vel intemperie. Omni igitur studio providendum est, ut aër, quoad eius fieri potest, optimus deligatur.

Est autem optimus aër, qui unicuique est natiuus. Nam vniuscuiusque locus naturalis, ut Philosophus inquit, sui est locati conservatiuus, præterea temperatus, serenus, purus, tenuis, patens & liber, à fœtoribus immunis, nulla putredine infectus, ventisque difflatus, qui, cum attrahitur, sentitur, oriente sole citò calefcens,

lescens, &  
 pessimus  
 purus, fo  
 ventus n  
 ac immo  
 litatē sus  
 gnorum  
 corrupit  
 malitiosu  
 pestiferis  
 coarctat,  
 dus enim  
 digestion  
 rhus gigr  
 vitalem v  
 peratus n  
 nus aër a  
 peretur,  
 etiam pat  
 vndique  
 Hoc a  
 dis tempo  
 humidis  
 veniat. I  
 lum vert  
 sæpe sani  
 ventis &  
 nihil aliud  
 commot  
 esse duxi



lescens, eodem occidente citò frigesens. E contrario pessimus ac noxius aër est, turbidus & nebulosus, impurus, fœtidus, nubilus, putridus, occlusus, què neq; ventus neq; sol penetrat, nec purgat, qui non secus, ac immobilis aqua facilè venenosam & malignā qualitè suscipit, qui æstatis maximè tēpore, lacuum stagnorumq. pestiferā auram eructantiū exhalationibus corrūpitur, vel fœculentis excretionibus inficitur. Sic malitiosus aër est, qui ex sterquilinijs, cloacis, & locis pestiferis oritur, quiq; cor constringit, & anhelitum coarctat, & qui nimium est calidus vel frigidus. Calidus enim dissoluit, sitim generat, spiritum diminuit, digestionem abscindit. Frigidus asthmata & catarrhos gignit, vtq; huiusmodi aër impurus, qui spiritū vitalem vitiat, omnibus modis cauendus, sic aër temperatus maximè est hauriendus. Nisi enim assiduè bonus aër attrahatur, quo calor natiuus ventilatus temperetur, refrigereturque, fanitas turbatur. Ex quibus etiam patet, fatius esse sub dio versari, quàm cubiculis vndique clausis immorari.

Hoc autem obseruasse etiam contulerit, quòd frigidis temporibus aëre calido, aut igni, calidis frigido, humidis sicco, & siccis humido aëre maximè vt conueniat. In diuturnis etiam morbis nonnunquam solum vertere prodest. Aëris enim & loci mutatione sæpe fanitas amissa recuperatur. Cùm verò aër sæpe à ventis & odoribus moueatur & mutetur, ventusque nihil aliud sit, quàm aër impulsu agitatorū vaporum commotus, de vento & odoramentis pauca addenda esse duxi.



Septentrionalis omnium ventorum optimus & saluberrimus habetur. Proximum locum sibi vindicat orientalis, & quicumque ventus aërem modicè infri-  
gidat, siccatur & serenatur. Habitationes itaque versus orientem & septentrionem sint exstructæ, propter aëris & venti temperiem. Nihil autem ventus obest tum pulmone, tum oculorum auriumque sensui plurimum. Quod ad odoramenta attinet, constat aërem quodammodo nutrire spiritus, citissimè verò odores: cor & cerebrum corroborare, reficereque animū, quo refecto, corpus quoque sentit voluptatem & recreationem.

Aër item vitiosus & fœtidus per odoramenta & suffumigationes corrigitur ac emendatur. Interest autem quam plurimum, quales hauriamus odores. Talis enim & spiritus in nobis euadit: odores nimis calidi mihi non probantur, quia caput replent & catarrhum generant. Cùm etenim temperies ipsa cerebri sit quasi media inter calidam & frigidam, temperatis maximè gaudet, & contra ab alijs maximè turbatur & leditur. Quocirca sunt interdum miscendi mutandique odores, ut si regnet frigus, ad calidum declinantes, & si dominetur calor, ad frigidum vergentes attrahantur.

Ex rosis igitur, violis, myrto, camphora nativa, sandalis, aqua rosarum, quæ frigida sunt, rursus ex cinnamomo, citro, arantio, aloë, ambra, musco, quæ calida sunt, prout cuique vestrum conuenit, hauriantur odores, neque solum naribus, sed pectori & stomacho admoueantur, quemadmodum etiam theriaca, Mith-

ca, Mith-  
tera, quæ  
parum qu  
dos attule  
aspirant, i  
frequente  
pori, temp  
tui conuen  
conspere  
pinis, orig  
cidonij, p  
iusmodi,  
tiorum au  
in cubicul  
Quibus  
seu orbicu  
ciam, ut i  
vestri rati  
dem cong  
tent, circa  
tum, dele

R E C.  
albo gene  
partem, f  
in illis. Al  
ciem, iur  
vestiment  
hanc deg  
pondus v



ca, Mithridatum, ihus, succinum, Angelica, & cetera, quæ contra venena vim habere creduntur. Non parum quoq; emolumenti ad spiritus vestros recreandos attulerit, in hortis, vbi subinde boni odores aspirant, inter virentes suauiterque redolentes herbas frequenter versari, floresque & gramina anni temporis, temporisque constitutioni, & corporis vestri statui conuenienter per aream proijcere, conclauiaque conspergere, vt folijs salicû, rosarum, violarum, pampinis, origani, serpylli, thymi, lauendulæ, myrtillis, cidonijs, pyris, pomis arantijs, granatis, alijsque huiusmodi, eadême aqua rosacea, vel ex floribus arantiorum aut alia, & aceto irrorare. Nonnunquam verò in cubiculis vestris fragrantés suffitus accendantur.

Quibus postremò odoramentis, fumigijs & pilis, seu orbiculis odoratis ego vti consueuerim, hic subijciam, vt iisdem & vos, habita tamen temperamenti vestri ratione, vtamini. Cùm autem non omnibus iisdem congruant odores, & varia de his opuscula extant, circa eos, pro ratione diuersitatis temperamentorum, delectum habere vtile est.

DESCRIPTIO AQVÆ  
*odorifera.*

REC. Aequali pondere aquam rosatam cum vino albo generoso beneque olente, aceti rosacei quartam partem, sacchari cãdidi tertiã partem: dissoluatur hoc in illis. Alij addunt parum croci. Hac aqua manus, faciem, iuncturas, oculosque lauate, dentes purgate, vestimenta que & cetera conspergite, aliquando etiam hanc deglutire non inutile est. Vt autem singulorum pondus vobis constet, rationem componendi adscribam.



bam. REC. Aceti ex vino albo rosaceo vncias iiii. aque rosaceæ, vini optimi odoriferi albi sing. lib. j. Croci scrupulum vnum.

Sacchari candidi liquoribus debite dissoluti libram dimidiam. Croco coloretur & coletur, deturque ad vsum.

*AQVA ODORATA MODERATE CALIDA & FRIGIDA.*

REC. Sextarium aquæ rosaceæ, in qua per biduum steterit dimidia vncia Cinamomi, macis drachma vna, radicis violarum drachmæ 2, Caryophyllorum drachmæ 1½. Muscatæ nucis drachma 1. Postquã destillaueris, adijcies parũ Croci, ad quantitatem v. granorum.

*ALIA AQVA ODORIFERA, mediocriter calida & frigida.*

REC. Aquæ rosatæ libras 3. Recentium florum lauendulæ destriCTORUM manipulos tres.

Recentium Caryophyllorum, Cinamomi ana semiunciam.

Albarum violarum radicis, drach. duas.

Macis drachmas 2.

Foliorum siccat. Rosa. manipulum vnum.

Gummi Benzoi, aut assæ dulcis drach. 2.

Styracis calamitæ drach. 2.

Musci & ambrae ad quantitatem 2. granor.

His adde semiunciam aut integram vnciam vini destillati aut maluatici, & aquã huiusmodi radijs solaribus per integrum mensis spatium expone.

CAN-

C A

REC.

Styracis C

Assæ dulci

Thuris sel

Stæch. vn

Rosarum

Caryophy

Corticis C

Granorum

Ambrae &

Carbonur

Hæc on

rosarum n

sam quanc

gantur & l

D E

REC. S

Assæ dulci

Ladani,

Mastiches

Caryophy

Xyloaloës

Santalorum

Seminis ni

Cũ mo

la odorifer

ambri, dif



CANDELAE ODORIFERAE  
*contra venena & pestem.*

REC. Ladani vncias tres.  
Styracis Calamitæ drachmas x.  
Assæ dulcis drachmas 6.  
Thuris sesquiunciam.  
Stœch. vncias duas.  
Rosarum rubearum,  
Caryophyllorum ana vncias tres.  
Corticis Citri & Santal. Citrini ana drachmas 2.  
Granorum Iuniperi semiunciam.  
Ambræ & Musci ana sextam drachmæ partem.  
Carbonum tiliæ sesquilibram.

Hæc omnia cum gummi Tragacant. & stillatio  
rosarum mixta liquore tepida pila terantur, & in mas-  
sam quandam redigantur: Inde parua candelæ fin-  
gantur & lentè siccantur.

DESCRIPITIO NODVLI  
*odoriferi contra Pestem.*

REC. Styracis calamitæ,  
Assæ dulcis ana vnciam vnam.  
Ladani,  
Mastiches ana semiunciam.  
Caryophyllorum,  
Xyloaloes,  
Santalorum Citrinorum ana drach. j.  
Seminis nigellæ Romanæ drach. ij.

Cū modico Resinæ terebinthinæ Venetæ. Fiat pi-  
la odorifera siue nodulus, qui aromatizetur moschi,  
ambri, dissolutorum ex oleo Caryophyllorū ana gra-  
nis sex.



nis sex. De præscriptis autem paulò antè Candelis odoriferis, admoneo vos, accendi illas quidem in cubiculis ad vsus commemoratos posse, non tamen in ijs cubiculis prius esse versandù planè, quàm dissipatus fumus fuerit: qui sanè capiti, oculis & pulmone nocere haud parum posset: ideoque consulo vobis, vt potius orbiculis odoriferis, in aquam rosaceam vasculo argenteo exceptam proiectis; ipsoque vase super candelam accensam posito, halitu inde emissio thalami aërem odore imbuatis: atque eo modo attrahatis, quo ego in meis cubiculis vti consuevi.

Accidit nonnūquam, vt planè omni odoratus sensu priuemur. Hoc vbi fit, gargarizandum est os ruta, & hyssopo, coctis ex aceto scyllitico, & masticanda est frequenter Zedoaria.

#### R A T I O C O N F I C I E N D I P A

*stillos odoriferos Comitissæ Arnshurgensis.*

REC. 4. vnc. Rosarum albarum, ijsque folia decerpe. His in mortario terreo contusis, adde Benioin vnc. 2. per spatium 24. horarum in aqua rosarū maceratas; quibus adijce Ambram ad pondus duorum granorum, & Moschum, ad pōdus vnus grani, nec non Zebetti, ad partem quart. vnus grani. Attere hæc ad lapidem, & deinde vnà cum rosis contunde. Omnibus adde vnciam dimidiam sacchari optimi. Atque hæc ita contrita per biduum in mortario bene obturato sinas. Postea in modum massæ forma: atque inde effingè pastillos aut globulos rotundos. Admiscere autem oportet nonnihil gummi tragacanthi, in aqua rosarum macerati, singulosque pastillos ponere  
in coch-

in cochle  
lescant.  
rosarum

℞. Benzoin  
Styracis  
gr. xvi. d  
infusione

PO s t  
Exigit  
trit, sed r  
mouet qu  
tas & clar  
olfactu o  
cilè calor  
verò calic  
ne, cuius  
bantur it  
nullam r  
vt legum  
tem leuif  
deinde fl  
ex glacie  
& quæ in  
non mou  
mala est c  
& amara  
Aqua  
& autum  
Nulli



in cochlearium gummi draconis, vt tãto firmiter coalescant. Postremò, singulos pastillos duobus folijs rosarum inuoluere vel includere.

*Alij Pastilli.*

℞. Benzoi ℥ ij. Cinnamomi, Ligni aloës añã ℥ 5.  
Styracis calamitæ ℥ j. Zacchari fini ℥ viij, Moschi gr. xvi. dissoluti cū aqua damascena; formentur *cuma* infusione tragacanthi ex aqua rosarum.

## CAPVT V.

## DE AQVA.

**P**OST aërem, vt de aqua disseramus, ordinis ratio exigit. Est autem frigida & humida, & non nutrit, sed medicamenti ritu refrigerat & humectat: promouetque digestionem. Signum bonæ aquæ est leuitas & claritas. Bona itē aqua est, quæ tam gustu quàm olfactu omnis est qualitatis expers, quæ per vices facile calorem & frigus suscipit, æstate frigidior, hieme verò calidior existens, quæ denique hauritur ex flumine, cuius alueus est profundus, & non limosus. Probantur item aquæ, quæ in vase æneo bene expolito, nullam relinquunt maculam, & quæ sunt huiusmodi, vt legumina facile & citò in his coquantur. Aqua autem leuissima est pluuiialis, subsequitur hanc fontana, deinde fluuiialis & putealis, postea glacialis vel niualis, ex glacie vel niue resoluta. Vtraque harum mala est, vt & quæ in lacubus: peior tamen palustris, eo quòd non moueatur, ideoque deterrima. Atque omnino mala est omnis aqua turbida crassa, malè olens, salsa & amara.

Aqua autem saluberrima est in æstate, inde in vere & autumno, in hieme pessima est.

Nullius verò aquæ, siue bonæ siue malæ potio salubris

Candelis  
idem in  
amen in  
dissipa-  
pulmoni  
obis, vt  
n vascu-  
se super  
ffio tha-  
attraha-

atus sen-  
t os ruta,  
canda est

P A

ia decer-  
Benioin  
sarū ma-  
duorum  
rani, nec  
ttere hæc  
de. Om-  
ni. Atque  
ne obtu-  
atque in-  
Admisce-  
thi, in a-  
s ponere  
in coch-



lubris est, vestris præsertim corporibus, quæ in his regionibus aquilonaribus morbis humidioribus sunt obnoxia. Quod si tamen necessitate compulsi aquam ex illis laudabilioribus bibere cogemini, leniter prius ac lento igne eam decoquitote. Huiusmodi enim coctione & crassities aquæ tollitur, & omnis eius prauitas corrigitur.

Quo pacto aqua ad abluendum corpus, manus, faciem, oculos, & aures, itemque ad balnea uti conueniat, paulo post dicemus, quæ admodum & de aquis odoriferis, de quibus pauca quidem præmisimus, verum plura dicturi sumus. Non est autem huius loci, neque nostri instituti; qua ratione aurum, argentum, chalybs, & alia metalla in aqua extinguantur, ut propriam quandam virtutem ex illis suscipiat, hæc explicare. Tantum addo, homines viuacissimos, optimæque temperaturæ esse, qui utroque tam aquæ quam aëris elemento probè utantur, cibusque optimis vescantur.

## CAPVT VI.

## DE IGNE.

**I**GNIS est calidus & siccus, optimusque est, qui accenditur ex lignis siccis & odoriferis. E contrario prauus est ex lignis viridibus & graueolentibus, similiter ex carbonibus factus, qui caput grauatur. Ut autem ignis moderatus vapores in cubiculis dissoluit, domestici malitiam aëris corrigit, frigus externum arcet, caloremque naturalem suscitatur: Sic nimius ignis & fumus oculos, pulmonem & caput lædunt, fluxusque & catarrhos crebros generant, humoremque naturalem exiccant. Quocirca fugienda maximeque detestanda est nostratum Nobilium consuetudo, qui cum in his

Holsa-

Holsatiæ  
ignem tan  
ferè præ n  
utque nim  
rū vobis o  
sua rectè c  
Ut imin  
ri, myrtus  
uédula, lig  
tabitis aut  
caput tent  
mittunt, v  
narum om  
ris tolerare  
bra sudore  
hilominus  
ut enim ca  
mium frig  
Proinde ig  
caloris inn  
ne modus  
ra læditur.

**C**V M a  
Caëre,  
potu agenc  
tiæ effluit,  
humidiori  
ris & ordin  
tur cibus fu



Holsatiæ partibus magna lignorum copia suppetat, ignem tam copiosum & luculentum extruunt, vt ipsis ferè præ nimio calore & fumo spiritus intercludatur: vtque nimium ignem dissuadeo, sic vsus hypocauftorū vobis omnino interdico, vt pote ijs, qui valetudini suæ rectè consultum volunt, minimè probandum.

Vt imini ergo foco moderatè calido, in quo Iuniperi, myrtus, terebinthum, laurus, saluia, libanotis, lauedula, ligna abiegna, quercina & fagina vrantur. Vitabitur autem ligna quæ prauum & grauem fimum caput tentantem, vel alicui parti corporis noxium emittunt, vt sunt populi, sambuci, brusci, mori, & spinarum omnium. Satius autem est aliquatulum frigoris tolerare, quàm tantā caloris vim sustinere, vt membra sudore guttatim cadente diffluant. Arceatur nihilominus frigus à capite, pectore, pedibus & ceruice: vt enim calor temperatus digestionem adiuuat, sic nimium frigus memoriæ & reliquis membris officit.

Proinde ignis, quantum arcendi frigoris & excitandi caloris innati necessitas exigit, adhibeatur, caueaturque ne modus in alterutro excedatur. Quod vbi fit, natura læditur. Atque hæc de igne dicta sufficiant.

## CAPVT VII.

## DE CIBO.

**C**VM abunde satis pro instituti nostri ratione de Caëre, aqua & igne dissertum sit, nunc de cibo & potu agendum est. Cibo, quicquid ficcioris substantiæ effluit, quotidie restituitur: Potione verò, quicquid humidioris. Sed ratio qualitatis, quantitatis, temporis & ordinis in primis est habēda. Deligendus est igitur cibus substantia mediocris & bonum succum procreans.

C

creans.



creans. Nam si corrupto alimento corpus pastum fuerit, in deterius labitur.

Quippe ex boni succi cibus bonus sanguis; ex mali autem succi cibus malus generatur. Ciborum varia sunt genera. Quædam enim sunt subtilia, quædam mediocria, quædam crassa. Subtilia subtilem generant sanguinem, ut sunt pulli gallinacei bene nutriti, ova, optima frumenta, caro porcina recens.

Mediocre[m] ordinem obtinent, carnes agninæ, arietinæ, veruecinæ, vitulinæ.

Crassa profunt hominibus calidis & crebris laboribus corpus exercentibus, ut sunt bubulæ carnes, vaccinæ, suillæ, leporinæ, ceruinæ, aliarumque ferarum, quæ in venationibus capiuntur, & domesticis salubriores esse censentur.

Vt autem in conspectu habeatis, qui cibi facilis sint coctionis, qui verò difficilis; breuiter singulos ordine recensebo. Facilis coctionis sunt: Vua, ficus, amygdalæ dulces, lactuca, apium, hordeum coctum, caro porcina, pulli gallinacei, perdices, turdi, ova volatiliū, pisces saxatiles, qui in petrosis locis degunt, auiculæ, &c.

Difficilis verò cōcoctionis sunt: Panis azymus, faba, lenticula, cicer, cidonia, castanæ, auellanæ, oliuæ, cucumeres, caules, fungi, rapæ, caro hircina, bubula, ceruina. pisces duri & glutinosi, aues in stagnis aut paludibus, aut lacustribus locis degentes, anates, anseres, pulli columbini, grues, pauones, cancri. Item peculiare partes auium, guttur, hepar, splen, renes, stomachus & intestina, venter, caseus tam recens quam vetus.

Lac amygdalinum cū saccharo mensę familiarissimum

mum esse  
marathro  
nit. Sacch  
temperatè  
macho, se  
uicennam  
facillimè,  
Laudat  
dum temp  
quia phleg  
Magnam  
habet.

Caro ce  
tota ipsius  
da, quæ ips  
iuniorum  
esse iudico  
nua ceruor  
cipum, &  
etiam os qu  
gantur par  
scosi, in flur  
gna adferu  
verò & ten  
duco: vt qu  
est. Omnes  
assantur, ac  
tem aliquan  
bur adferu  
Panis ve  
furfuris ex  
nimis antic



num esse debet. Item lac caprinum cum saccharo & marathro ieiuno stomacho senibus non malè conuenit. Saccharum autem per se est calidum & humidum temperatè, corroborat, digerit, purgat, conuenit stomacho, sed nimius eius vsus obstruit, secundum Avicennam, & facilè vertitur in choleram. Vitellus oui facillimè, totusque ferè in sanguinem conuertitur.

Laudatur verò suilla, quæ inter calidum & humidum temperata cæteras nutritione superat: sed tamen quia phlegmatica est, non omnibus pariter conuenit. Magnam autem similitudinem cum humana carne habet.

Caro ceruina etsi difficilis est cõcoctionis, tamen tota ipsius substantia aduersatur venenis, excepta cauda, quæ ipsa venenosa est. Ego certè carnem ceruorum iuniorum contra febrim valere, & alioquin salubrem esse iudico, ijs præsertim, qui facilè concoquunt. Cornua ceruorum tenuia & recèter enata, sunt cibi Principum, & valent contra venenum, quemadmodum etiam os quod nascitur in corde cerui. Ex piscibus eligantur parui, saxatiles, squamigeri, minimeque viscosi, in fluminibus & puris aquis natantes: magni magna adferunt detrimenta. Laudo lucium: Anguillas verò & tenchas minimè salubres, sed damnâdas esse duco: utque omnis pinguedo mala, sic pisciû pessima est. Omnes autem promiscuè carnes & pisces quando assantur, acquirunt duritiem, caliditatem & siccitatem aliquam, & corpora magis nutriunt, maiusque robur adferunt, quàm elixæ carnes.

Panis vester sit triticeus, bene coctus, non planè furfuris expers, ex recenti confectus frumento, non nimis antiquus, nec maioris ætatis, quàm trium aut



quatuor dierū. Vfus calidi & recentis panis in comedendo officit.

Medulla verò adhuc calentis panis indita vino, ad olfactum si adhibeas, prodest, cor ipsum recreat atq; corroborat, spiritumque fouet. Crusta panis, ijs quorum ventriculus abundat superfluis humiditatibus, conducit. Panis autem indigestus naturam magis lædit quàm caro, secundum commune dictum: Omnis repletio mala, panis verò pessima. Sal calidum & siccum, reddit singulis ferculis saporem, excitat appetitum, sed nimius eius vsus est nobis noxius, quia adurit sanguinem, lædit visum, & scabiem excitat.

Lac est calidum & humidum, propinquum complexioni humanæ, conuenit pueris & senibus, non multum autem febricitantibus.

Quantū ad fructus attinet, ô filij, eorum vsus omni modo vobis prohibeo. Plus enim detrimenti quàm boni afferunt. Ex nucibus tamen & ficibus pharmacum componitur, de quo postea dicam.

Laudo vuas passas, si quis mane antequam alia fercula attingat, ijs vescatur. Quibus etiam in coctione ciborum miscendis, melioris saporis gratia vri licet, quemadmodum & reliquis fructibus, sic enim vitiositatem amittunt. Quandiu autem sani sospitesque estis, cibis, quos maximè appetitis, vos vesci (moderatè tamen) cupio. Nam qui cū delectatione assumuntur cibi, hos ventriculus auidius amplectitur, promptiusq; & expeditius concoquit; sed ex aduerso, eos qui displicent, refugit, atque auersatur.

Quantitas cibi & potus debet esse tanta, vt calor innatus, in quo vita consistit, neque propter penuriam alimenti resoluatur, neque propter copiam opprimatur,

tur, extin  
Nā vbi fe  
tur stoma  
tus; vel si  
structionu  
litus, pall  
tur cibi &  
lus facile c  
oppriman  
sic potand  
consistit  
fugiatur, &  
hilo est qu  
pula quàm  
pè morbor  
sæpè abrut  
ctet, auidi  
tas procul  
exigit, ing  
victus quã  
si quæ cop  
ris facile c  
tioni abstin  
decer, omr  
tiæ verò m  
Vt in ali  
tione cibi &  
tiles itaque  
solidis, dur  
mittantur,  
pediant, &  
Præ  
enical



in come-  
 tur, extinguitur, sed vt possit vincere & superare.  
 Nā vbi secus fit, & vel nimis parcè cibus subministra-  
 tur stomacho, consumitur corpus, & debilitatur vir-  
 tus; vel si nimius ingeritur, est causa putredinis & ob-  
 structionum. Excessus autem animaduertitur, si anhe-  
 litus, pulsus, vrina & egestio mutantur. Tantum igitur  
 cibi & potionis adhibendum, quantum ventricu-  
 lus facilè concoquere possit, vt vires reficiantur, non  
 opprimantur. Sic enim edendum est, vt esuriamus: &  
 sic potandum, vt sitiamus, sanitatisque studium in eo  
 consistit ( vt docet Hippocrates ) vt satietas ciborum  
 fugiatur, & alacritas ad laborem præstetur. Nec de ni-  
 hilo est quod trito fertur prouerbio, plures perire cra-  
 pula quàm gladio, vnicamque gulam omnium pro-  
 pè morborum esse matrem, & per eam cursum vitæ  
 sæpè abrumpi. Famem itaque cibus, sitim potus expe-  
 ctet, auiditas vtriusque supersit, fastidium & securi-  
 tas procul absit. Vt autem non plus cibi, quàm natura  
 exigit, ingerendū: sic vicissim periculosior est tenuior  
 victus quàm paulò plenior. Sæpius enim accidit, vt  
 si quæ copiosiore cibo collegeris, progressu tempo-  
 ris facilè consumas; & si quid etiam supersit, reple-  
 tioni abstinentia mederi possit. Interim meminisse vos  
 decet, omne nimiū naturæ esse inimicum, temperan-  
 tiæ verò mercedem esse robur & sanitatem.

Vt in alijs rebus omnibus, sic etiam in administra-  
 tione cibi & potus ordo minimè est turbandus. Sub-  
 tiles itaque, liquidi, humidi ac facilis coctionis cibi,  
 solidis, duris, crassioribus & tardæ coctionis cibus præ-  
 mittantur, ne fortè dura liquidis exeundi meatus im-  
 pediant, & corruptio fiat, secundum versiculum:

*Præmittas calidum frigidis, & mollia duris.*



Bis in die comedite : sed cū aliqui vestrum nondum ad pubertatem accesserint, ter vel quater ijs de die cibum capere licet : quod idem etiam cholericis & ætate prouectioribus salutare fuerit. Nam semel in die cibū capere, extenuat & exiccat & aluum suppressit.

Prandio vel cœnæ certas & staturas horas destinare vos minimè volo, propter negotia tum publica, tum priuata. Nam cū, propter profectio- numque commoditatem, corpori curādo semper vacare nequeatis, sed tempus prandij vel cœnæ interdum differre cogamini, malo vos hac in parte à Medicorum decretis aliquantulum discedere, vt maior necessitatis, quàm huiusmodi exquisitarum præceptionum ratio habeatur. Tempus autem edēdi aptissimum est absoluta concoctione, quod fames indicat, neque ingerendus alius est cibus, priusquam ingestus planè fuerit concoctus.

In comedendo minimè moram producite, sed simul omnia fercula vobis apponi curate, vt quod maximè palato & ventriculo arriserit, inde deligatis. Alimenta antequam deglutiatis, exactissimè mādite, molaribusque optimè atterite.

Sumto cibo modicè deambulate, mox verò sedete, secundum versum:

*Post pastum stabis, passu mollie meabis.*

Cœna, cū noctium ingruit longitudo, largior & plenior prandio, dū adhuc in iuuenili ætate estis constituti, vobis congruit. Secus verò si catarrhis & destillationibus, nocturnisque morbis laboratis. Siccus cibus alimenta mollia, potumque pondere æquet. Inter comedendum sæpe ac parū bibite. Inter prandium & cœnam potu abstinere concoctionem iuuat, cholericos

lericos tam  
obstringit  
Sirach  
mo replet  
Inter v  
spatium in  
puæ cocti  
& virtute  
ad potum

**P**OTU  
corpus  
soluitur, r  
tiora depe  
Modera  
lem corro  
sudorem &  
petitum &  
præsertim  
latum & h  
ni, omnes  
opprimit, c  
cerebro ac  
brorum, sp  
repentinan  
Vinum  
ditum est b  
vetus calid  
Sed quo ef  
minus vali



lericos tamen & pueros hoc præceptum non ita arctè obstringit.

Sirach cap. 17. Copia cibi gignit morbum & homo replet corpus vitiosis humoribus.

Inter utrâque comestionem ad minus sex horarum spatium interponatur, vt tempore intermedio præcipuæ coctiones perfici queât. Hieme rectiùs cibus actu & virtute vtimini calidis, estate verò frigidis. Sed nûc ad potum transeamus.

CAPVT VIII.  
DE POTV.

**P**OTVS non minus quàm cibus necessarius est, vt corpus humectet, & quod humidû è corpore dissoluitur, restauret, crassioresque cibos ad loca remotiora depellat.

Moderata vini potio vires reficit, calorem naturalem corroborat, humores temperat, purgatque per sudorem & vrinam, corpori alimentum exhibet, appetitum & coctricem facultatem iuuat, & animum, præsertim eorum qui temperatæ sunt complexionis, lætatum & hilarem reddit. Immoderata verò potio vini, omnes humani corporis sensus lædit, ingenij vires opprimit, animiq; vigoré enervat, ac hebetem reddit, cerebro ac nervis plurimum officit, tremorem membrorum, spasmm, apoplexiam, paralyfin & mortem repentinam adducit.

Vinum autem præ cæteris illud eligatur, quod præditum est bono odore, colore, nitore & sapore. Vinum vetus calidum est in tertio gradu, recens in primo. Sed quo est generosius, eo calidius; quo dulcius, eo minus validum.



Vinum defecatum recenti, siue musto, salubritatis palmam præripit. Hoc enim inflationes & calculos in renibus generat, ægreque concoquitur, aluum tamen citò mouet, illudque boni saltem præstat.

Inrer cætera vini genera præstans est vinum, quod cum Helenij herbæ radice decoctum est. Astmaticis enim salubre est, & ad cõcoctionem in primis conducit, purgatque nonnihil. Ideoque hoc vini genere ego delector. Vinũ etiam saccharo decoctum senibus frigidis, & debilibus conuenit, & quibus humor natius & calor naturalis imminuntur. Nutrit enim & sanguinem generat, & replet partes principales spiritibus.

R E C. Vini optimi libras tres.

Sacchari albilissimi libram r. coquatur ad lentum ignem more syrapi, serua & vttere cũ duabus partibus aquæ decoctæ, vt supra, vel aliter prout vsus postulabit. Hoc vinũ siue potius ex vino syrupum Rabi Moses in libro de victus ratione senum & conualescentium approbat. Probo etiã potum Hippocraticum, qui valdè his frigidis in locis conducit, hiberno præsertim tempore.

Cereuisia fit ex bono frumento, probè cõcta, sit clara, non nimis recens, nec adedò vetus, vt saporem contraxerit acetosum. Cereuisia alit neruos, bonum efficit colorẽ, è stomacho & intestinis facilè effluit, tempore calido confert plurimum, sitim sedat, & corporibus nostris non multo minus salubris est, quàm vinum. Obtinet cereuisia, præsertim Hamburgensis, præter nutriendi & calefaciendi facultatem, quam ex tritico aut hordeo nanciscitur, quandam etiam medicandi vim ex lupulo salictario acceptam. Quodque  
fit potus

fit potus  
septentric  
tegra corp  
tes podag  
rho tamẽ  
infestantu  
brietatem  
ti percipie  
bos frigid  
pula, qua  
sertim in  
bns abunc  
cereuisia  
plurima si  
tionem ha  
conueniat  
Aquam  
tam sanis  
vti consue  
loco subij  
R E C. H  
Aque mer  
Glycyrriza  
Seminis vi  
Seminis po  
Rasarum r  
Hyssopi,  
Saluix,  
Ficuum,  
Vuarum p  
enucleat  
Hæc omni



fit potus saluberrimus incolarum in his regionibus septentrionalibus, floridus color, forma elegans & integra corporis constitutio indicant. Nam rarò nostrates podaga vel arthritico morbo afficiuntur: Catarrho tamè vel asthma, vel renū morbo nonnunquam infestantur. Quod si verò quis cereuisiam vsque ad ebrietatem ingurgitauerit, plurimum ex hac detrimenti percipiet. Nam capitis dolorè, inflationes & morbos frigidos inde gigni experietur. Ita vt peior sit crapula, quæ à cereuisia, quàm quæ à vino oritur, his præfertim in locis, vbi phlegma & catarrhi in corporibus abundant. Alioqui grauior est, ex vino quàm ex cereuisia crapula. Sed cum cereuisiarum diuersa ac plurima sint genera, vnumquemque naturæ suæ rationem habere decet, vt cereuisia quæ maximè sibi conueniat, vtatur.

Aquam decoctionis hordei, quæ ad refrigerandum tam sanis quàm ægris confert plurimum, quaque ego vti consueui, quemadmodum conficere oportet, hoc loco subijciam.

REC. Hordei libram dimidiam.

Aquæ mensuras 4.

Glycyrrizæ semiunciam.

Seminis violarum drachmas ij.

Seminis petroselini drachmas ij.

Rasarum rubearum vncias iij.

Hysopi, } ana sesquiunciam.

Saluiæ, }

Ficum, } ana vncias iij.

Vuarum passarum }  
enucleatarum. }

Hæc omnia in vase fictili decoquantur tam diu, donec



nec ad latitudinem duorum transuersorum digitorum decreſcant. Vas fictile in aquam frigidam collocetur, & deinde per linteolum excoletur.

Hieme calidum, æſtate frigidum bibatur, nec vnquam ante ſumptum cibum, nec ſpatio inter prandium & cœnam interpoſito, niſi aliquis cholerae valde ſit obnoxius, vel puer, vel in teneris annis inueterato quodã more ſit aſſuefactus. Quæ tamẽ conſuetudo mala eſt, & paulatim tractu tẽporis in melius mutãda.

Ex aureis argenteisq̃ue poculis bibere, ad ſanitatẽ non parum emolumentum habet, quemadmodum etiam aurum vel argẽtum candens in potionẽ extinguerẽ prodeſt. Pocula veſtra ſint operata & tecta, ne quid detrimentoſi illabatur, vel venenũ à muſcis aut alijs animalculis inferatur.

Potum autem niue impoſita aut nitro reſoluto refrigerare vos nolo, atq̃ue hoc vt rem corporibus veſtris noxiam prohibeo. Nam cùm potus niue aut nitro refrigeratur, violenter cogitur.

Cùm acetum etiam cum potu cognationem quandam habeat, pauca de hoc monere, ab inſtituto meo haud alienum eſſe duxi. Eſt autem frigidum in primo gradu, & ſiccum in ſecundo proportione: ſecundum eius aciditatem melancholicis obeſt, cholericis verò prodeſt. Vnde calido ſtomacho pariter & humido eius vſus permiſſus eſt. Nam appetitum excitat, concoctionem iuuat, ſiſtit & compẽſcit furentem bilem, phlegmati attenuatione ſiccitateq̃ue aduerſatur, pulmõni tamen obeſt; & nimius eius vſus cerebro ſiccitatem infert ac ſomnum excurit.

Memineritis etiam omnia alimenta fulmine tacta noxia & pernicioſa eſſe. Ineſt enim illis vis peſtifera,  
ex qua

ex qua ſpi  
Quare ne  
tactus deg  
Labor  
tum, vter  
ſeruare op  
eſt repletio  
per vomit  
lam ad m  
modo aut  
Galeno hñ

Alimentum  
traxerunt  
raturq̃ue in  
tem hac e  
dem & cra  
ue, innata  
guinis fui  
eſt, veſica  
moſum lie  
dit natura.  
& purum à  
eaque velu  
animalis pa  
illa per tot  
natur)liqui  
in hac reliq  
dextrum co  
nes excipiũ



ex qua spiritus venenatus in contactu diffunditur.

Quare nequaquam potu conuenit vti, qui fulmine tactus degenerarit, siue sit immutatus.

Labor autem cibum antecedere debet, cibus potum, vterque somnū, atque in his omnibus modum seruare optimum est. Peior verò cibi, quàm potionis est repletio: pessima cibi & potionis coniunctim, nisi per vomitum curetur. Et hæc de potu dixisse sufficiat. Iam ad motum & quietem progrediamur. Quomodo autem concoctio cibi ac potus perficiatur, ex Galeno hîc subijciam.

*De concoctione ex Galeno.*

Alimentum à ventriculo elaboratum, vbi ad hepar traxerunt venæ, ibi rursus feruet & concoquitur, alteraturque in sanguinis generationē; in ebullitione autem hac ex ipsis excrementis, quod feculentum quidem & crassū, subsidet; quod verò tenue existit & leue, innatat, & veluti spumę quędam in superficie sanguinis fuitat. Excipit autem quod flauum & tenue est, vesica fellis ad hepar posita, quod crassum & limosum lien, quem in sinistris partibus ventris subdidit natura. Quod reliquum est, rubrum quidem illud & purum à vena cava in gibbis hepatis orta excipitur, eaque veluti aquæductu sanguinis pleno ad vtramque animalis partem fertur superiorē & inferiorē (nam illa per totum corpus in varios spissa ramos disseminat) liquido tenuiq; & aquoso humore, qui adhuc in hac reliquus est, veluti vehiculo ductum, donec ad dextrum cordis ventriculum peruenit, vbi hunc renes excipiūt, & ab his vesica maior, per quam eijcitur.



## DE MOTV SIVE DE EXERCITATIONIBUS CORPORIS.

**Q**VONIAM magna pars cōseruandę sanitatis in opportuna corporis exercitatione cōsistit, motus quoque ratio, quo corpus valetudinis cōseruandę gratia agitur, diligens est habenda. Motus autem tāquam genus continet in se omnes exercitationes, & corporibus nostris necessarius est, tam continuus, tam temperatus, tam varius motus, quā cęlestiū aërisque, ignis & aquę; seruata tamē concoctionis & somni necessitate, defatigatione verò & resolutione distillationeque vitata.

Omnis autem exercitatio corpori leuitatem præbet, insitum calorem auget, membrorumque duritię efficit. Per laborem vires corporis magis accrescunt, membręque omnia redduntur solidiora & robustiora, sed ex contrario membra per ocium tabescunt.

Exercitatio acuta corpus tenuat, contraria crassius reddit: multa corpus siccatur, mediocris obesum præstat. Vernum exercitium sit maius æstiuo.

Varias autem exercitationum species quærite, & moderatas amate, locoque opportuno & cōmodo instituite, vt modò ruri, modò in vrbe versemini, interdum nauigio vehamini, nonnunquam vehiculo vltro citroque feramini, quandoque placeat venatio.

Suauis & incunda ambulatione adhibita cibus in ventriculi fundum descendit, longiore & concitatione etiam frigoris vis dissoluitur. Vt plurimum autem in locis apricis ambulatione instituetis. Sub dio enim nati sumus, cumque in locis apricis ambulamus, aër & venti nos circundant, Sol cęteri que planetae & stellę  
radios

radios li  
lantibus  
haurimu  
dis egreg  
Melio  
bus, quā  
Si caput  
ciunt, qu  
Mane  
nis ripas  
Laudo  
virides &  
sum, que  
de probo,  
tiones & c  
minum gr  
Laudar  
nes, in qu  
tur, vt sup  
tur, & mat  
Ascensu  
mouet cor  
Equitatio  
enim spiri  
nus corrob  
est apta, &  
redundet  
ximè conu  
in primis  
faria; nequ  
& studium  
cendam na



radios liberè in nos proijciunt, vis siderum obambulantibus nobis è directo magis incidit, nósq. aërem haurimus & attrahimus recentem, quo spiritus cordis egregiè reficitur.

Melior itaque est ambulatio sub dio cæteris paribus, quàm in porticu; melior in sole, quàm in vmbra. Si caput patitur, melior in vmbra quam viridaria efficiunt, quàm quæ tecta.

Mane circa montes, vesperi verò ad amœni fluminis ripas spatari conuenit.

Laudo etiam frequentem aquæ nitidæ aspectum, virides & rubros colores, hortorum nemorúmque vsum, quemadmodum etiam leuè nauigationem valde probo, & varietatem in primis, facilésque occupationes & diuersa negotia, non molesta, assiduam hominum gratiosorum & felicium consuetudinem.

Laudantur à Medicis eæ potissimùm exercitationes, in quibus brachia exercentur, & thorax panditur, vt superfuitates in pectore & pulmone discutiantur, & materiæ ad inferiora trahantur.

Ascensus & descensus cum quadam varietate etiam mouet corpus, nisi tamen id sit perquam imbecillum. Equitationis exercitium quoq. non est insalubre. Hęc enim spiritus ipsos supra reliquum exercitiorum genus corroborat, & sensus purgat, stomachoq. in primis est apta, & spinã rectã sustinere postulat. Cũ itaq. his redundet cõmoditatibus equitatio, & nobilibus maximè conueniat, atque ad illorum expedienda negotia in primis sit vtilis, in pace iucũda, in bello verò necessaria; nequaquam hanc negligite, sed debitã operam & studium in eam impendite. Quia verò ad eam exercendam naturæ vestræ ductu satis inclinatos esse scio,

plura de



plura de hac non dicam, sed saltē hoc adijciam, eam si nimia sit, visceribus obesse, propter iactationem frequentem & membrorum succussionem.

Ego venatione (quam vix quisquam satis iustis præconijs vnquam ornare poterit) vnice delector. Venatio enim non solum vniuersas corporis vires & partes ex æquo exercet, sed etiam animum mira voluptate afficit. Facit nos ante lucem somno excusso leuari, frigoraque & calores tolerare. Equitando totum corpus venatoris mouetur, eoque pacto insitus calor augetur, lacerti, brachia manusque canibus venaticis ducendis agitantur, canum strepitu, clamore & latratu aurium sensus exacuitur, vociferatione thorax & vocalia instrumenta exercentur, dum feras fugientes summo studio venator insequitur, cursu ad quoduis opus efficiendum agilior redditur, in velocitatem celeritatemque ferarum, atque in canum incursum, insultrumque acies oculorum intenditur; qua re visus melior perfectiorque efficitur. Sæpenumerò in venando animus, vbi ferox aliqua bestia sese obiecerit, ardore quodam incalescit, deinde cupiditate & honoris studio captus, cæde ferarum mirè afficitur, dumque omnibus corporis aduocatis viribus, omniumque nervorum contentione certamen aggreditur conficitque tandem, laboris victor re ipsa lætatur. Membra quoque & instrumenta reliqua venatoris, ex mutuo ipsorum attritu redduntur duriora & robustiora; spiritus vehementius mouetur, muscoli & nerui validiores efficiuntur. Taceo, quæ consilia in feris indagandis, quàm diligentem in capiendis laborem, in feriendis & percutiendis studium venatorium requirat, ex ipso etiam conatu ad multa meliores & sapientiores euadi-

res euadi  
bellica si  
præficit  
obediunt  
res in spe  
tem simi  
uat, per fa  
plana & a  
pitu prog  
euadent  
omnino c  
ne similli  
plicem no  
teram, sci  
absque ra  
commend  
imperator  
sua confer  
hanc laud  
viri testim  
thoritatē  
quit: Qui  
eo vtilitate  
tudinem c  
senescunt  
Primò qui  
minus lassa  
capere con  
tes quiesce  
adeundis h  
cùm feras i  
te locati de



res euadimus. Denique venatio maximam cum re bellica similitudinem habere videtur. Hæc enim sibi præficit ducem, cuius dictis omnes auscultant atque obediunt, hostem excursionibus prouocat, exploratores in speculis disponit, insidias abdit, apertum mare simulat, diuortia quæ ad fugam patent, obseruat, per saltus quidem & arua pedites præmittit, loca plana & aperta equitum alis præcingit, cornuum strepitu progressus aut receptus, prædam aduentatam aut euadentem significat, moueri castra indicat. Aded vt omnino concludendum sit, venationem bello ac pugne simillimam. Ex his itaque constat, venationem triplicem nobis præstare vtilitatem, vnam sanitatis; alteram, scientiæ rei militaris; tertiam, victus. Sed ne absque ratione hanc venationis disciplinam vobis commendare videar, Xenophõtem, qui fuit præstans imperator, bonus paterfamilias, & diligens naturæ suæ conseruator, huiusque artis peritissimus, magnis hanc laudibus efferentem introducam; cuius summi viri testimonium maximam apud vos habiturum auctoritatẽ spero. Is in suo De venatione libello sic inquit: Qui studio venationis dediti sunt, magnam ex eo vtilitatem capiunt. Nam corporibus bonam valetudinem comparant, hinc vident, audiuntque magis, senescunt minus: Hæc ad bellum præcipue instituit; Primò quidem, si vias iniquas sub armis ambulant, minus lassantur: nam labores sustinent, quibus feras capere consueuerunt. Deinde, poterunt humi iacentes quiescere, ad imperatoris edictum præstò esse. Inadeundis hostibus inuadere simul & imperata facere, cum feras ipsi hoc modo venentur. Nec verò in fronte locati deserunt acies, quia sunt paratissimi. At in  
hostium



hostium fuga vbique illos propter locorum peritiam rectè ac tuto persequuntur. Quòd si exercitus suus infeliciter pugnaverit, in siluosis, abruptis, iniquisque alijs locis seipso cum cæteris non turpiter saluare poterunt: nam consuetudo venandi nonnihil eos peritiores reddit. Et hi plerumque magna commilitonum turba fugiente, victores hostes propter locorum difficultatem errantes, suo ipsi robore & audacia repugnando terga dare coegerunt. Nam fortuna fetè corporis & animi fortitudinem comitatur. Quod cum maiores nostri cognoscerent, hinc rem aduersus hostem bene geri, studium hoc iuuenum instituerunt. Hæc ille.

Sunt & alia exercitia, quibus sanitas conseruari potest, vt certamen equestre, cursus, natationis, gladiatorum, sagittariorum, & vsus pilæ proiectilis nostris temporibus in his regionibus vsitata. Item gestatio, vectio, cantatio, clara lectio. Paruæ etiam pilæ siue sphaeræ vsus à Galeno commendatur, quòd crura, brachia, ceruicem, caput, oculos, dorsum, lumbos, & omne ex æquo corpus moueat.

Nonnulli frictionem & cohibitionem anhelitus exercitationibus annumerant, quæ cum aliquè in tuenda valetudine vsum habeant, leuiter perstringendæ veniunt.

Frictione, si dura est, corpus duratur & corroboratur: dum scilicet excrementa, quæ spatia particularum intermedia occupant, discutiendo membra densantur, compactioraque & firmiora euadunt. Si mollis, mollitur, diffuso nimirum, non autem discusso particularum humido, aut etiam nouo aliunde accersito. Si multa, minuitur: si nulla, repletur. Ego discessurus cubitum

rus cubitu  
parti corpo  
ctem ad fo  
ad quarran  
dam: quæ  
videatur, n  
Qui matut  
portuniore:  
nium suade  
quenti vsu.  
tionem spin  
tate ortos,  
33. Sect. P

Omnis v  
ad probiore  
alioquin on  
tio sui tardi  
celerior exp

Exercita  
tionem acc  
propè dupli  
est, bono m  
dem conco  
quid excre  
quin post d  
colliquant,  
nem perturb  
replent vniu

Exercitati  
guttatim em  
continuetur  
ipsū modò r



rus cubitum tibijs, brachijs, anteriori & posteriori parti corporis, frictionē singulis ferè diebus sub noctem ad focum per pueros mihi ministrari curo. Idq; ad quartam coctionem, quę in venis perficitur, iuuantur: quę res vtut nulla ratione satis approbari posse videatur, mihi tamen, ni fallor, summopere contulit. Qui matutino tempore frictiones huiusmodi esse opportuniores censebit, is vt suum & ipse sequatur genium suadeo. Cohibitio spiritus nunc non est in frequenti vsu. Illud tamen monuisse non pigebit, retentionem spiritus contra singultus leuiore, ex frigidityate ortos, præsens esse remedium, vt Aristot. quoq; 33. Sect. Probl. i. testatur.

Omnis verò exercitatio lentè suscipiatur. Facit hoc ad probiorem suscepti operis continuationem: & est alioquin omnis motus, qui secundum naturā est, initio sui tardior ac debilior, in progressu autem & fine celerior expeditiorque.

Exercitationes autem bene valenti sunt ad præcautionem accommodatissimæ, omnes tamen confecto propè duplici cōcoctione cibo, aluóque subducta, id est, bono mane: Sic enim & alimenti coctio, & eiusdem concocti digestio per corpus promouetur, & si quid excrementorum ibi hæserit, expurgatur: Alioquin post digestionem quidem corpus absumunt & colliquant, post cibum autem caput grauant, coctionem perturbant, impurisque & crudis succis corpus replent vniuersum.

Exercitatio producat ad sudorem vsque, quo guttatim emanante rursus intermittatur, vel etiam continuetur, vsque ad defatigationis initium: idque ipsū modò magis, modò minus faciendum est. Hic

D

me sit



me fit prolixior, quàm æstate. Et plus debet se exercere phlegmaticus, quàm cholericus: vt enim animi, ita corporis quoque exercitia moderata & tempeſtiuè adhibita ſint oportet: mala eſt enim nimia deſatigatio atque exſolutio corporis, peior animi, viriusque ſimul peſſima, oppoſitis nempe hominènt motibus diſtrahens, vitamq; diſperdens. Moderatis autè laboribus corpus, animus honeſtis actionibus roboratur.

Ceterùm cum exercitio aliquo incalueritis, ne ſtatim vento aut frigido aëri vos exponite: Omnis enim ſubitã mutatio eſt periculofa, cum aliàs, tum verò maximè, cum ab altero extremorum ad alterum fit tranſitus: quæ paulatim fit, magis eſt tuta: Ne autem hoc loco ſim longior, cum Hippocrate & Celſo concludam, ſanitatũ tutelam auſpicandam eſſe à labore, quem excipiant eibus & potio, deinde ſomnus, mox venus. Sed labor, eibus, potus, ſomnus, & venus, omnia ſint mediocria.

## CAPVT X.

## DE QUIETE ET OTIO.

**Q**UÆMADMODUM exercitationis vſus legitimo debitoque tempore adminiſtratus, ad ſanitatem conſeruandam plurimum momenti habet: ita quies immodica & perpetua non ſolum corporis, ſed & animi vigorem obrundit. Nam vt per exercitium calor innatus ſuſcitur, adeoque ciborum coctio, digeſtioque eorundem promouetur, ita per otium accidunt contraria. Otium igitur immodicum, tanquam ipſiſſima peſtem vos fugere volo: nam, vt Poëta inquit, *Variam ſemper dant otia mentẽ*. Naturæ tamè expedit, vt corpus labore deſatigatum requieſcat,

eſcat, præ  
exercitatio

Otia co

Hunc i  
mi, in pri  
cauſam vo  
tali, patriæ  
bibatis, do  
bibimus v  
mus, vicat  
mus. Et ha

**P**OSTER  
de ſomn  
tem ſomnu  
quidam qu  
hum facult  
ſuum exter  
miditate, v  
tionemque  
nus autem  
coctioem  
uione delet  
rigit. Præte  
ſceribus vt  
omnia natu  
late, noctu  
ſomnus ma  
terualla mo  
in natura ſa



escat, præsentissimūque lassitudinis remedium, & exercitationis condimentū est quies, vt Poëta inquit,

*Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis;*

*Immodicus contra carpit vtrumq; labor.*

Hunc igitur scopum vitæ vobis, filij mei carissimi, in primis præfixum esse volo, eam præcipuè ob causam vos in hanc lucem editos esse, vt Deo immortalis, patriæ, propinquisque inferuiatis, non vt edatis, bibatis, dormiatis, otioque diffluatis. Edimus enim & bibimus vt viuamus, nō viuimus vt edamus & bibamus; vitamque in otio absq; honesto labore traducamus. Et hæc de quiete & otio dixisse sufficiat.

## CAPVT XI.

## DE IDEO S O M N O.

**P**OSTEA QVAM de motu & quiete dixi, restat vt de somno & vigilia breuiter verba faciam. Est autem somnus, vt Hippocrates libro De insomnijs ait, quidam quasi recessus animi in seipsum. Itē, animalium facultatum requies, vinculum siue vacatio sensuum exteriorum, & motus localis ab vtili quadā humilitate, vt putant, cerebrum madefaciente, inclinationemque ad somnū inducente, proueniens. Somnus autem vires roborat omnes, corpus reficit, concoctionem confirmat & perficit, ægritudinem obliuione delet, lassitudinem leuat, mentis insaniam corrigit. Præterea internas corporis partes humectat, visceribus vt functionibus suis obeundis sufficiant, & ad omnia nature opera plurimum confert. Interdiu vigilare, noctu verò dormire oportet: nocturnus enim somnus maximè secundum naturam existit. Hæc interualla motuum atque hunc ordinem Deus ab initio in natura sanxit.



Somno tamen non nimis indulgendum est, pomeridiano verò neque etiam parum: nam is vt valetudinis hostis capitalis (nisi tamen vbi quis nocturnis laboribus aut vigilijs à sopore præpeditus fuerit) est fugiendus. Et sanè qui ita sunt somno dediti, vt magnam diei partem stertant, & cum gliribus certent, rarò ad iustam perueniunt senectutem. Etenim ij magnam impuriorum excrementorum copiam non solum in cerebro, verumetiam alijs corporis partibus accumulare solent. Alios consuetudo subleuat: sed assuescere ijs quæ præter leges naturæ fiunt, consultum vobis non est.

Vt autem nimius & immodicus somnus noxius est, sic moderatus proderit vobis in primis, cum ad decrepitam senectutem fueritis progressi, ad humectandam siccitatem. Duabus horis à cæna vigilate, priusquam vos quieti mandetis. Lucubrationes nocturnas fugite. Somnus vester spatio 7. 8. aut ad summum 9. horarum circumferibatur, idque hac conditione. Si concoctio alimentorù probè & perfectè fuerit absoluta, quod vel ex vrinæ flauitie, vel corporis alacritate, & membrorum vigore cognoscitur. Item: quando nec ventris dolor, nec ructus, nec oscitatio adest. Nonnunquam etiam nocturna vigilia, aut crapula diurna prolixiorem somnum exigit. Eò magis si vos peste aut veneno infici contigerit, per initia præsertim mali cauendum erit, ne per nimium somnum venenum ad intima præcordia illapsù vos extinguat: Virium tamen semper habenda ratio fuerit.

Quòd si noctu vigilijs detenti, ex vno latere vos in alterum voluitis & versatis, vigilésque permanetis, alia post aliam imaginatione accedente, ac somnum  
intercipi-

intercipi  
lulum in a

Cubicu  
vel Orien  
quæ tame  
aperiantur  
terdum ac  
nonnunqu  
quibus cer  
quam ingu

Noctur  
accèdatur:

Lectus t

ptus. Culo  
veletiam c

Tegeter  
mis frigid:

vt concoct  
tempora n

Cloacæ  
sint remot

pe lectù co

Primu  
esse, annot

atque in h

per puluin

pha, in cui

res exhalat  
ore dicunt  
me hacten  
nimè inco  
mientibus



intercipiente; non inutile fuerit surgere, lentèq; paululum inambulare, & postea cubitum redire.

Cubiculum sit amplum, versum ad Septétrionem vel Orientem, non ita multis distinctum fenestris, quæ tamen, vbi nulla lues aërem infecerit, de die aperiantur, nocte autem claudantur. In cubiculo interdum accendatur focus, vt aër flamma purgetur: nonnunquam suaues suffitus & suffunugia excitentur, quibus cerebrum alteretur; omni tamen fumo, priusquam ingrediamini, dissipato.

Nocturno tempore cādela ex puriore cera confecta accēdatur: fumus enim ex ceteris cādēlis magis nocet.

Lectus sit mollis, & vndiquaque viridi cortina septus. Culitrā præstat ex gossipio aut serico crudo, veletiam cocto, quàm ex plumis esse repletam.

Tegetem non decet esse nimis calidam, neque nimis frigidam, sed pro qualitate aëris, ita tēperatam, vt concoctionem adiuuare queat. Ideo secundū anni tempora mutanda est.

Cloacæ quamlongissimè à cubiculis dormitorijs sint remotæ, & matula sit operculo tecta, ne cūm prope lectū collocatur, fœtor inde exhalās lædat cerebrū.

Primum decubitum in dextrolatere auspicandum esse, annotarunt Medici, secundum verò in sinistro, atque in hoc somnum esse perficiendum capite altè super puluinar eleuato, coopertoque tenui linea cucupha, in cuius summitate sit foramen, per quod vapores exhalare queant. Dormiendum alij haud aperto ore dicunt, quod tamen patri meo fuit familiare, & à me hæctenus quoque seruatur; ideoque vobis eū minimè incommodum fore reor: Aperto enim ore dormientibus aqua siue humiditas aliqua ex ore descendit, quod

D 3

dit, quod



dit, quod mihi saepe solet accidere. Supinus decubitus corporibus est noxius & planè fugiendus.

Vt autem sciatis, qua animi securitate somnū inire vos velim, patris mei exemplum vobis hoc loco ob oculos ponā. Is enim solitus fuit dicere, se cum cubitum contenderet, vestēsque exueret, omnia simul negotia ac cogitationes, tam de rebus publicis, quam priuatis, simul deponere & exuere, vt eò melius somno vacare posset; summo autem manè se vnà cum vestibus negotia & cogitationes pridianas reassumere. Quam consuetudinem vobis etiam imitandam, memoriq̄e mente seruandam esse duco.

Iam subijciam vnum atque alterum medicamentum, quo somnus allici queat.

REC. Oleum rosaceum, vel paululum Camphuræ natiuæ; misce cum lacte mulieris, à qua femella lactatur, caputque summum irriga.

ALIVD.

REC. Olei nymphaeæ,  
Olei violarum,  
Vnguenti popul. ana semiunciam.  
Opij gr. tria.  
Croci tritigra. quatuor. Fiat vnguentum, quo tempora & nares illinantur.

ALIVD.

REC. Olei rosacei vnciam vnam.  
Aceti drachmas tres. Agitentur cum albumine oui, & temporibus applica.

ALIVD ETIAM AD DOLOREM CAPITIS.

REC. nucleorum persicorum enucleatorum 25 semi.  
papaue. albi 3 ij: terantur subtiliter, & cum aqua camomil.

momil. I  
& detur  
poribus,  
immerga

Non  
insomnij  
habent,  
rant, & l  
consequē  
consenta  
quēdā so  
pertinent

ac prauis  
quamuis  
rebus sui

Mihi  
rum casu  
mini me

aurora, q  
futuris ac  
cis, quā

cæterisqu  
quadam  
succellu i

Patri n  
ipsique fa  
est: nam i

cies, cum  
est, adeò  
ac conatu

alioquin p  
Quod co  
ni labor



momil. Rosarum ana ʒ iij. extrahatur succus, fiat lac & detur in fœtili. Applicetur cum linteo tepido temporibus, & cum linteum siccum factum fuerit, denuo immergatur.

Non alienum fuerit hoc loco paucula quædam de insomnijs, quæ cognationem quandam cum somno habent, addere. Illa enim corporis affectum declarant, & sunt simulachra præcedentiũ, vel notæ rerum consequentiũ sanè non prorsus fortuite: nam rationi consentaneũ est, certis temperamentis familiaria esse quædã somnia mâtica & vera, nosq; ea quæ ad amicos pertinent, tacito quodam mentis prælagio perspicere ac præuidere. Idque eam ob causam, quòd amici quamuis locorum interuallis disuncti, mutuam de rebus suis suscipiant curam atque cogitationem.

Mihi sanè v̄sitatũ est in somnis meos & amicorum casus & euentus præuidere. Quemadmodũ meminĩ me multa vera habuisse somnia, præsertim in aurora, quæ mihi præterita in mentem reuocabant, de futuris admonebant, tam de meis priuatis & domesticis, quàm amicorum rebus, quibus quæ mihi, vobis, cæterisque amicis & cognatis essent euentura, tacita quadam adumbratione indicabantur. Sape etiam de successu institutæ venationis vera somnia habui.

Patri meo verum somniũ ea nocte quæ extremũ ipsiq; fatalem diem proximè præcedebat, obiectum est: nam in somno oblata est ipsa horrenda mortis species, cum qua acriter & grauius dimicare sibi visus est, adedò vt omnibus viribus totiusque corporis nisu ac conatu aliquid amoliri, ac auersari existimaret, cum alioquin præ languore membra mouere non valeret.

Quod conspiciens Paulus Ranzouius, patruus vester, qui



ster, qui fortè vigilās ipsi præsto erat, rogauit patrem, quidnam sic conaretur depellere. Cui respondit, sibi in somnis mortis speciem esse obiectam, cum qua grauem sustinere luctam coactus fuisset, verùm se tãdem victum succubuisse. Quod verũ fuisse somnium insequens dies testatus est, quo placidè expirans vitam cum morte commutauit, & ex hac lachrymarum valle ad æternæ beatitudinis gaudia concessit.

Habui & ego aliquando verum somnium de bello Suecico & Danico, & illud in primis de Daniele Rãzouio, qui in oppugnatione arcis VValpurgæ globo ictus perijt. Verisimile est, ea quæ per somniũ irrum-punt, simulachra esse nostrarum actionum: videtur namque anima (vt ait Hipp. lib. De insomn.) in somno profundum corporis ingressa, externis sensibus posthabitis, corporis affectum sentire, & omnium quæ concupiscit, tamquam iam præsentium imaginationem arripere. Nec dubium est, quin animus curis, cogitationibusque vacuus, ac seipsum contèplans melius præuideat.

Quoniam autem antea dictum est, insomnia esse notas rerum futurarum, iam obseruabitis has breues præterea insomniorum significationes, nempe, quòd ignis obiectus oculis in somnis flauam bilem designet; fumus aut caligo, atram bilem; pluuia, frigidi humoris abundantiam; nix & glacies frigidam pituitam. Porrò res odoriferæ bonorum humorum sunt testes. Nunc ad reliqua pergemus.

## CAPVT XII.

## DE VIGILIA.

**E**T si somnus & vigilia plurimum ad tuèdam corporis sanitatem conferant, tamen vtrumque, si modus in

modus in  
mens enim  
ctionem i  
tem efficit  
autem noc  
ponatur, v  
tamen in a  
exactè præ  
nèsque cre  
Postqua  
tutinum, ta  
deinde exc  
deinceps m  
Et dorm  
Optis

**T**RAC  
tam op  
dantiæ gene  
vt pauca &  
vestrorum v  
Lubricus  
præstat: qua  
nescio acci  
autem sunt  
fluida, nec  
runt: sed ad  
uenientis fo  
& facilitate e  
laborem cor



modus in his excedatur, est noxium & malum: vehemens enim vigilia exsiccat, spiritum resoluit, concoctionem impedit, & tum cibum tum potionis cruditatem efficit. Vigilandum est itaq; de die; dormiendum autem noctu, ita vt vigilijs tranquillitas etiam interponatur, vnaque cum sole oriente surgendum (quod tamen in ætate, cum longissimi sunt dies, haud ita exactè præstari potest) quia tū mouetur sanguis, omnesque creaturæ vires suas de integro instaurant.

Postquam autem surrexeritis, in primis frigus matutinum, tamquam corporibus vestris noxium, vitate: deinde excrementa alui & vesicæ euacuate: vt fusius deinceps monebimus.

*Et dormire bonum & vigilare, sed utraq; quamuis  
Optima si fuerint, immoderata nocent.*

## CAPVT XIII.

## DE EXCRETIONE IN

*genere.*

**T**RACTATVRVS de excretionem & retetione, nõ tam operam dabo, vt omnia & singula redundantia genera & differentias sigillatim referam, quàm vt pauca & necessaria, ac ad incolumitatem corporum vestrorum vtilia succinctè expediam.

Lubricus & laxis aluus sanitati plurima commoda præstat: quæ enim purgationes sponte ac naturæ beneficio accidunt, sunt saluberrimæ. Excrementorum autem sunt optima, quæ nec nimis dura, nec nimis fluida, nec colliquationem aut putredinem præseferunt: sed ad modum mellis coniuncta, quæ sunt conuenientis fætoris, & sine punctione, cum voluptate & facilitate exeunt. Siccitas enim calorem igneum & laborem corporum, resolutionem humiditatis, & sic-

D 5

ca nutri-



ca nutrimenta significat. Humiditas verò nimia oppilationem & malitiam digestionis, atque intestinorum debilitatem designat. Bis igitur in die deijciatur aluus, manè cum è lecto surgitis, & vesperi cum cubitum disceditis. Nec crepitus ventris, si soli estis, retineatur. Vrina verò quotiescumque opus fuerit, reddatur; est enim eius retentio non naturalis. Sordes pulmonis & cerebri eijciantur. Particularium quoque membrorum excrementa, vt aurium, narium, palatiquè maturè euacuentur. Nunc ordine singula breuiter recensero, per quæ excrementa corporis excernuntur: ac primùm de venæ sectione dicam.

## CAPVT XIII

## DE SECTIONE VENAE.

**S**ANGVINIS vsus est in corpore humano vt nutriat, vtque ex eo omnes corporis particulae alantur. Cum autem vena secatur, vnà cum sanguine copioso, vitalis excernitur spiritus, & sic virtus naturalis dissoluitur. Rectè enim Galenus inquit, quòd incontinentes, ebrij, ac gulæ dediti, neque purgatione, neque sanguinis missione magnoperè iuuentur. Cum itaque vos crebris & vehementioribus vtamini exercitijs, nec ad amissim, ita vt optima conseruandæ valetudinis ratio exigit, vitam instituatis, neque semper eam, quam præstare deceret, præstetis temperantiam; non possum non vos summopere dehortari, vt ne per venæ sectionem, tempore præsertim intensi frigoris vel æstus corpora vestra crebrò euacuetis, ne postea in viuidioris sanguinis emissi locum aqua humida succedat. Quod si tamè morbus aliquis ex sanguinis copia & vbertate vel adustione ortus, eius emit-

ius emitte  
frangenda  
filium, sa  
teritis. Si  
qua candi  
si sanguis  
dis, circa

**A**T si  
vt e  
cum scarif  
la corpori  
exugunt  
rum non  
tentetur.  
pe & peri  
nonnumq  
& alia eius  
est, quod  
mant: Si q  
nis in quop  
dente, eod  
sens mortis

**P**ER hi  
curbitar  
ci olim sang  
Amita tamè



ius emittendi necessitatem vobis attulerit, hæc lex frangenda erit, & eo casu secundum periti Medici consilium, sanguinem per venæ sectionem educere poteritis. Si autem emissus sanguis fuerit rubeus & aqua candida superfluat, significat sanitatem corporis, si sanguis spumofus, malè habet circa pectus; si viridis, circa cor.

## CAPVT XV.

## DE CUCURBITIS.

**A**T si quis vestrum planè sanguine abundat, ita ut euacuatione omnino egeat, is cucurbitulis cum scarificatione vtatur: Cuicumque enim particula corporis affixæ fuerint, huius sanguinem eliciunt, exugunt & euacuant. Hæc appositio cucurbitularum non est tam periculosa, quàm si venæ sectio tentetur. Cùm enim vena ferro tangitur, multa sæpe & periculosa comitantur sectionem accidentia, nonnumquam totius brachij conuulsio vel resolutio, & alia eius generis incommoda. Eius rei exemplum est, quod Medici nonnulli & Astrologi certò affirmant: Si quis tempore natiuitatis suæ caudam draconis in quopiam signo habuerit, & eodem signo ascendente, eodemque gradu postea venam secuerit, præsens mortis periculum sibi accersit.

## CAPVT XVI.

## DE HIRVDINIBVS.

**P**ER hirudines etiã, siue sanguisugas, quæ cucurbitularum vicem explere possunt, minui & educi olim sanguis solebat, sed iam harum vsus exoleuit. Amita tamen mea quondam Abbatissa cœnobij Itzehohenensis



hohensis, quæ octogenaria decessit, singulis annis hirudines loco cucurbitarum applicare membris, etiam in decrepita senectute solebat. Erat enim corpulenta & succi plena. Rationem quam in his eligendis & admouendis habuit, breuiter exponam. Vsa est hac ratione minuendi sanguinis potissimum inter festum Pentecostes & D. Iohannis diem, aut circa diem Bartholomæi, & vnicuique pedi quatuor, brachijs verò singulis duas hirudines apposuit. Nonnumquam etiam quasdam inter vtramque scapulam collocavit, vt sanguinem à capite educerent.

Circa meridiem autem hirudines sunt capiendæ, & propter virulentiam ante horam sextam vespertinam, non sunt admouendæ, quæ adhibitæ sanguine effluente, trahere non desinant, donec ipsæ sua sponte decidant. Quibusdam verò quæ sua sponte haud cadunt, aliquantulum salis capiti aspergendum est, ita mox delabentur. Ea autem pars, vnde sanguinem extraxerunt, iniecto linteolo vel spongia fouenda est. Nam nonnumquam è foraminibus cutis cruentæ lachrymæ effluere solent. Hirudines decedentes in peluim iniicere & necare, posteaque vnà cum sanguine extracto terra obruere oportet, ne in aquam reuerti queant. Sunt autem capiendæ tempore æstiuo, sole radios suos fortiter exerente, ex piscinis aut fluuijs graminois. Hæ enim sunt leues, planæ & nigræ, mediocris magnitudinis. Quædam verò hirudines parvæ sunt, quæ dicuntur palustres Mohrihlen, quarum ad hanc rem nullus est vsus. Quædam habent acutum dorsum, dicunturque equinæ; quæ itidem fugiendæ sunt: nam sunt venenosæ. Et hæc de sanguinis missione, adpositione cucurbitularum & hirudinum monuisse

monuisse f  
nis genera

**P**V R G A  
sic frequ  
vtuntur pu  
purgatio ab  
Et si fuerit  
deiectio, qu  
ros exhaust  
brò adhiber  
parte dictun  
corpore ben  
Quapropter  
puè veheme  
quis bonam  
non eget. C  
uumque em  
diores quoq  
uent. Vinu  
virtutem pr  
aqua pura cu  
uunt. Sed si  
emollientia  
hibere poter

S V P P

Sume rec



monuisse satis est. Restat vt reliqua etiam excretio-  
nis genera persequamur.

## CAPVT XVII.

## DE PURGATIONIBVS

*& clysteribus.*

**P**URGATIONES vt interdum sunt necessariae,  
sic frequentes periculum afferunt. Ij qui exquisitis  
vtuntur purgationibus, citò senescunt. Nulla enim  
purgatio absque admixtione veneni ministrari potest.  
Et si fuerit vehementior, comitatur hanc repentina  
deiectio, quæ stomachũ & cor debilitat, spiritus mul-  
tos exhaurit, confundit humores, ita vt qui hanc cre-  
brò adhibent, penitus contabescant. Et meritò hac in  
parte dictum Hippocratis laudatur, qui inquit: Qui  
corpore bene se habent, hos purgare periculosum est.  
Quapropter ô filij, omnium purgationum & præci-  
puè vehementium vsus vobis omnino interdico. Si  
quis bonam diætã in vita adhibet, purgationibus  
non eget. Cereuisia Hamburgensis vim purgandi, al-  
uumque emolliendi satis euidentem obtinet. Liqui-  
diores quoque epulæ in principio sumptæ aluum mo-  
uent. Vinum item Nectarites siue Inulatum eandem  
virtutem præstat. Folia quoque Senæ in cereuisia vel  
aqua pura cum prunis damascenis decocta aluum sol-  
uunt. Sed subijciam medicamenta quædam aluum  
emollientia & lenientia, quæ, si necessitas ita feret, ad-  
hibere poteritis.

## S V P P O S I T O R I V M Q V O P V E -

*ri etiam tutò possunt uti.*

Sume recentem oui tosti vitellum, quem sale con-  
spersum



perfum, cultroque vnâ cum sale in tenuissimas concisum particulas commisce. Huius partem aliquam magnitudine auellanæ linteolo tenui insere, filoque longiore constringe, id quod propter commoditatem extractionis minimè præcidas. Postea in oleum feruēs iniice, ex quo rursus exemptum mox in loca secretiora, dum calet, insere.

## A L I V D.

Confice ex melle aut sale, aut ouis & farina, aut ex lardo fumo indurato balanum, aut etiam ex stercore muris; vel decoque hordeum in aqua calida, & ius illud cum saccharo bibe.

## GLANDES QUIBUS PATER

*meus tempore morbi uti consueuerat.*

R E C. Mel decoctum ad spissitudinem, misce cum farina triticea. Postea mitte in mensam, & addito recenti butyro, non salito, in teretem longamque formam finge. Deinde immitte in oleum, ex quo rursus exemptum loco secretiori insere.

## G I L Y S T E R

R E C. Radicum cichorij, liquiritiæ ana vnciam dimidiam.

Intubi fatiui drach. ij.

Herbarum cichoreæ, maluæ,

Bismaluæ, ana manipulum vnum & dimidium.

Mercurialis manipulum vnum.

Sem. cichorij, fœnicul. ana drach. j.

Fœnigræci, lini, ana drachmas ij.

Florum camomillæ tertiam manipuli partem.

Fiat decoctio pro enemate.

R E C.

R E C. C  
Quibus a  
Camomil  
Mellis rof  
Sacchari r  
Electuarij  
Misc, fiat

R E C. F  
Cinnamon  
Sacchari c  
Sacchari s  
Bulliant  
tem, deind  
tui detur cal  
cœnam, qu

A L I V  
side p  
Z

R E C. F  
ctis sti  
Rhabarbari  
Agarici ele  
Cinnamom  
Infundat  
sextarijs du  
inde colent  
Hippocrati



**R E C.** Colaturæ vncias xj.  
 Quibus adde oleorum violarum vncias ij.  
 Camomilla vnciam vnam.  
 Mellis rosati colati vnciam dimidiam.  
 Sacchari rub. vnciam dimidiam.  
 Electuarij lenitiui, cassiæ pro clysteribus, ana drach.  
 Miscæ, fiat enema.

*Purgatio suavis & utilis omni  
 etati, sexui & morbo.*

**R E C.** Foliorum senæ expurgatorum ʒ. i. ʒ. ii.  
 Cinnamomi, Zinzib. ana ʒ. ʒ.  
 Sacchari candi ʒ. ʒ.  
 Sacchari ʒ. vi.  
 Bulliant in seri lactis caprini lib. ij. per 4. horæ par-  
 tem, deinceps maceretur per noctem, ex iure hoc po-  
 tui detur ab ʒ. i. ʒ. v. mane, & per vnam horam ante  
 cœnam, quoad rectè laxetur aluus.

**A L I V D M E D I C A M E N T V M**

*purgatiuum cuiusdam Medici Friderici  
 Regis Dania, quo Rex ipse & multi  
 nobiles, uti consueverunt.*

**R E C.** Foliorum Senæ Alexandr. recentium abie-  
 ctis stipitibus vnc. j.  
 Rhabarbari optimi drachmas ij.  
 Agarici electi drachmas iij.  
 Cinnamomi electi vnciam vnam semis.  
 Infundantur per horas xii. secundum artem in  
 sextarijs duobus tepentis vini Rhenensis optimi. De-  
 inde colentur per saccum laneum (quem manicam  
 Hippocratis vocant) sexies aut septies, & dulcoren-  
 tur lib.

**R E C.**



tur lib. semis sacchari optimi in modum nectaris. Ut autem compositio huius medicamenti tanto melius intelligatur, breuem declarationem adijciemus.

Sumantur & eligantur folia Senæ minutissima ac viridissima, Rhabarbarum non contundatur, sed acuto cultro in tenuissimas particulas conscindatur, Agaricum eligatur albissimum, nullis flauis aut nigris maculis interspersum, idque ad tyrocnesten atteratur: Cinnamomum verò tundatur.

Hæc omnia misceantur in duobus sextarijs vini Rhenensis, ac super calidos cineres, vel ad fornacem ponantur per spatium xii. horarum. Deinde colentur per laneum saccum septies, & postea addatur lib. β. Sacchari optimi contusi, & bene misceatur. Quotiescumque igitur quis se purgare voluerit, sumet vel exhauriet dimidium sextariū huius potionis. Reliquum in vase testaceo bene obturato ad vsum seruabit. Alius quidam Medicus hoc medicamentū in syrupum laxatiuum durabiliorem mihi commutauit hoc modo, quem & vobis vtiliorem iudico.

**R e c.** Foliorum Senæ Alexandr. recentium abietis stipitibus vncias ij.

Rhabarbari optimi drachmas iiij.

Agarici albissimi leuissimi vnciam j.

Cinnamomi electissimi vncias iiij.

Cubebar. selectarum drach. j.

Seminum fœniculi,

Anisi, vtriusque drachmas ij.

Spicæ Nardi scrupulum vnum.

Zinziberis drachmam dimidiam,

Vini Rhenensis optimi lib. 7.

Ferueant omnia lege artis in duplici vase per horas

sex. Deinceps

sex. Deinceps  
Postea fiat  
dum sexie  
& albissim  
ris, atque  
Dosis p  
infantibus  
rupi sumit  
tudinis. N  
uorum. P  
vna dosi.

**R e c.** El  
Diaprunis  
Diaphenic  
Sacchari al  
Misceantur

**R e c.** M  
Rhabarb. e  
Spec. hiera  
Aqua Endi  
Syrup. de B  
Misce dilige

Nonnull  
interdum v  
gatio per aff  
scriptiones  
premissi. H  
quòd medic  
bibatur, tep



sex. Deinde permaneant in infusione per horas 12.  
Postea fiat fortis expressio, & colentur per saccū mundum sexies aut septies. Tandem adde sacchari puri & albissimi dissoluti lib. i. f. & fiat in modum nectaris, atque detur in vsum.

Dosis potest esse pro adultis ad vncias quatuor; pro infantibus ad vncias duas. Vna autem vncia huius syrupi sumitur duobus cochlearibus mediocris magnitudinis. Nā in qualibet libra sunt 4. drachmæ laxatiuorum. Parum igitur præstabunt vnciæ quatuor pro vna dosi.

## ALIVD MEDICAMENTVM

*purgatiuum.*

R E C. Electuarij rosati drach. iij.  
Diaprunis laxatini,  
Diapheniconis ana drach. ij.  
Sacchari albissimi drach. viii.  
Misceantur & fiat bolus.

## ALIA PURGATIO.

R E C. Mannæ Calab. opt. drach. sex.  
Rhabarb. electissimi scrupulos duos.  
Spec. hieræ pic. simpl. scrupulum dimid.  
Aquæ Endiuia vncias quatuor.  
Syrup. de Bugloss. vnciam dimidiam.  
Misce diligenter.

Nonnulli etiam iniectione clysterium vtuntur, quæ interdum vitijs intestinorum medentur, quibus purgatio per assumpta succurrere non potest. Horum descriptiones ex Medicis sunt petendæ; duas tamen iam præmissi. Hoc verò obseruandum in purgationibus; quòd medicamen purgans siue apponatur corpori siue bibatur, tepidum esse conueniat; astringens verò &

E repellens

aris. Vt  
melius  
is.

ffima ac  
sed acu-  
ndatur,  
at nigris  
teratur:

ni Rhe-  
tem po-  
olentur  
r lib. ß.

Quoties-  
t vel ex-  
liquum  
t. Alius  
m laxa-  
modo,

m abie-

er horas  
Dein-



repellens, frigidum; digerens verò paulò calidius  
purgante.

## CAPVT XVIII.

## DE VOMITV.

*Eccles. 3. Si coactus fueris ad edendum vomere.*

**F**REQVENS vomitus sanitatis indicium est. Est  
autem vomitus materiæ contentæ in stomacho per  
superiora expulsio, & omnium purgationum saluber-  
rima censetur. Noxios humores ex ipsis fontibus hæc  
elicit atq. expellit, omnemq. in ventriculi capacitatem  
eiusq. tunicis hærentem illuuiem expurgat. Quam-  
quam autem primum ab inferioribus reuellit, conse-  
cutione tamen caput, reliquumque corpus leuat. Et  
ea quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio. Si quis  
gulæ indulsit, hæc maximè noxæ medetur. In æstate  
totum corpus purgat, in hieme phlegma & stomachum.  
Singularis itaque mensibus bis vomendum, idque duo-  
bus continuis diebus. Nam quod prima vice relictum,  
id altera eijcitur. Tradit cum Diodoro, Herodotus;  
Ægyptios & Chaldeos, quouis mense triduo se vomit-  
tu purgare, & clysteribus intestina eluere, sanitatis  
conseruandæ ergo. Arbitrantur enim omnes corporis  
languores ex cibis & aëris mutatione oriri. Quod si  
quis nauseam habet, & tamen vomere non possit, ob-  
seruet vomitum excitari infusione aquæ calidæ, salis  
& butyri, vel immisione digiti in os. Quia retentio  
cibi corrupti in ventre est valida corporis destructio.  
Ad ciendum facilius vomitum facit syrup. acetosus  
vel oxymel, si aliquo ante vomitionem tempore acci-  
pantur; tum ciendus vomitus repente aqua, cui sit  
admixta particula butyri, vel decocto paulò inferius  
describen-

describere  
esse, ver  
niorum  
quanto l  
mitam h  
os vomit  
Moue  
facies, o  
cuius sup  
tes vini,  
lex cauo  
quibus m  
non inut  
anethi, a  
fontanæ l  
nia simul  
tur. Tepic  
ram non  
in fauces  
Vomitum  
diati scypl  
dianus iug  
ticis minu  
randæ per  
aut paulò  
frequentit  
fit in die c  
bus verò p  
autem voi  
hoc modo  
ac extrema  
beatur, ped



describendo. Ego quoties conuiujs amicorum interesse, ventriculumque vino, cereuisia, & varijs obsoniorum generibus, plus æquo distendere cogor, aliquanto liberius genio indulgeo, vt eo facilius per vomitum hæc eijcere possim. Deinde insertione digiti in os vomitum prouoco.

Moueat autem vomitus in locis calidis, vultus, facies, os, oculi, fauces, dentesque abluantur aqua cuius supra facta est mētio, quæ videlicet æquales partes vini, aceti & aquæ rosarum continet. Sinister pollex cauo manus inseratur. Sequuntur iam quædam, quibus mouendi stomachi vis inest. Poterit hoc pacto non inutile vomitorium parari. R & c. Seminum anethi, atriplicis, raphani, ana drachmas iij. aquæ fontanæ libram vnam & dimidiam. Decoquatur omnia simul, vsque dum maneat libra vna, postea coletur. Tepidum exhibeatur. Si verò post dimidiam horam non eijcitur, tunc digitus aut penna oleo tincta in fauces demittatur, & statim sequetur vomitus.

Vomitum sine magna molestia prouocat potio dimidiati scyphi vini albi, in quo maceratus sit cortex mediani iuglandis iuxta radicem, sumendo huius corticis minutim incisi drachmas duas vel tres, & maceranda per totam noctem. Bibatur mane post cibum, aut paulò ante cibum. Vomitus autem, qui iteratur frequentius quàm bis in mense, est noxius, Sed qui fit in die critico cum alleuatione, est bonus. In febribus verò pestilentialibus semper malus. Immodicus autem vomitus, qui vires corporis planè prosternit, hoc modo restringatur: Vomens lauetur & fricetur. ac extremæ corporis partes vinculis violenter cohibeantur, pedibus verò aquæ calidæ immixtis odoramenta frigida

calidius

ne.

est. Est  
cho per  
saluber-  
bus hæc  
pacitate  
Quam-  
t, conse-  
leuat. Et  
. Si quis  
In æstare  
nachum.  
que duo-  
elictum,  
rodotus;  
se vomit-  
sanitatis  
corporis  
Quòd si  
ossit, ob-  
dæ, salis  
retentio  
structio.  
acetosus  
ore acci-  
, cui fit  
inferius  
scriben-



ta frigida adhibeatur. Quòd si vomens cibum denuo eiecerit, cucurbita ori ventriculi applicetur. Plinius vult quòd vomitiones corpora frigidiora faciant, & inimicæ sint oculis ac dentibus.

## CAPVT XIX.

## DE VRINAE EXCRETIONE.

**C**VM vrina meritò inter euacuationis species referatur, pauca de hac quoque monere decreuimus. Est enim vrina serosior pars sanguinis à renibus attracta.

Præstat autem vrinam non suppressere, sed emitte-  
tere, quodcumque natura exigit, ita vt etiam vel non stimulante natura excretionis conatus sit adhibendus. Si enim excretio vrinæ, vltra quam par est, protrahitur, renum ac vesicæ calculi inde procreantur, alijque dolores sequuntur. Ipsa enim vesica extenditur, atque vrina suppressitur; & sic concoctrix facultas propter tensionem læditur.

Vrinarum inspectio atque cognitio non planè damnanda est, propterea pauca subijciam.

Optima vrina est in substantia mediocris ac quantitati portionis, quæ assumpta est, proportionem respondet: matulæ non adhærēs, colore subrufa & subflaua, auroque non puro similis, pro ratione tamen ætatis, sexus, temporis, sedimento albo leui & æquali, sine pilis, bullis, tuberculis & alijs malignis contentis. Alba vrina cruditatis nuncia est, & concoctricis facultatis debilitatem significat. Rubra calorem indicat. Nigra est mala. Viridis mortem plerumque designat. Bulla & integra corona grauedinem, doloremque capitis significat.

Sanorum

Sanorum  
est, in quibus  
citur, vt  
& postea  
etionem  
sistit, hoc  
Nonnumquam  
post excretionem  
nit. Ego  
mum enim  
subsistit.  
siusculæ  
vesicæ m  
dicant. S  
durat, re  
& cum ul  
renum d

**S**VDO  
rem re  
eliciat &  
cessaria est  
noxius hu  
tem sudor  
inuolutis  
linteris ca  
Optimus  
nationem  
tur. Sudor  
facite, loc  
à calore ac



Sanorum vrina est clara, permanetque sicut emissa est, in qua nulla aut valde exigua hypostasis conspicitur, vt in aqua rosacea. Aliquando clara emittitur, & postea subsidit, significatque imperfectam concoctionem. Quæ autem crassa excreta est, talisque persistit, hominem non sanum, sed ægrotum designat. Nonnunquam vrina repente turbida euadit, hoc sanis post exercitationem, ægrotantibus post morbos euenit. Ego cum indulgeo poculis, deprehendo me primum emittere vrinam claram, quæ deinde statim subsidit. Si arenulæ albæ vel rubræ, copiosæ & crassiusculæ, in fundo inueniuntur, lapidem renum aut vesicæ minantur: & caliditatem hepatis & renum indicant. Si quid pingue innatauerit vrinæ, quod diu durat, resolutionem totius corporis; sin autem subito & cumulatum appareat, nec diu duret, colliquationem renum denunciat.

## CAPVT XX.

## DE SVDORE.

**S**VDORIS quoque commoditas est, quod humorem redundantem aqueum frigidumque; excoquat, eliciat & consumat; ideo eius prouocatio utilis & necessaria est, præsertim in febribus pestilentialibus, vbi noxius humor interiora corporis infestat. Elicitur autem sudor ignitis lapidibus vino perfusis & linteolo inuolutis, arena feruenti, maximeque marina, sole, linteis calefactis atque exercitijs vehementioribus. Optimus autem sudor est, qui per equitationem, venationem & exercitationem corporis iucundam mouetur. Sudorem post exercitium siue frictionem abstergi facite, locaque frigida fugite, & corpus contegite. Quia à calore ad frigus transitus est periculosus.



Paucis etiam subiungam, quid ex sudore prædici possit. Boni sudores sunt, qui ex toto corpore manant, & qui fiunt in acutis morbis, in diebus decretorijs. Pessimi verò sunt frigidi, & qui tantùm circa caput, faciem, & cervicem oriuntur. Hi in acutis morbis mortem designant, in mitioribus longitudinem ægritudinis.

## CAPVT XXI.

## DE BALNEIS.

**B**ALNEA quoque non immeritò inter euacuatio- num genera recensentur: ideo hæc silentio præterire minimè decet. Balnea calida siue naturalia, quæ dicuntur Thermæ, in his oris non emergunt, quorum alioquin vsum vobis periti Medici suggerent.

Balnea item arte confecta vobis parum conducere reor, eam ob causam, quòd harum regionum aquilonarium incolæ plerumque ex catarrhis & asthmate laborent, quibus morborum generibus balnea, sicut & vnguenta calida fomenta suppeditant. Merentur verò laudem balnea subfrigida, quibus maiores nostri vti consueuerunt. In his membra non pedetentim, sed vniuersum corpus submergendū esse volunt nonnulli Medici. Quod mihi etiā probatur, si modò corpus nō est antea exercitatione aliqua calefactum. Hæc enim calidis balneis sunt salubriora, vniuersum corpus firmant, robustum reddunt, & condensant, optimumque ad externa nocumenta arcenda præsidium præstant: ita vt vix verbis exprimi possit, quantum momenti ad sanitatis custodiam frigida lotio afferre videatur. Qui frigida lauantur etiamsi senio propemodum confecti sunt, corpore tamen constanti & compacto & colore florido manent. Pater meus nunquam  
balneis

balneis  
cum tan  
integris  
uenerit.  
pite gign  
que aute  
siue calid  
gilia, cra  
exercitat  
Sed vt p  
magna e  
diatur. P  
ratit, fri  
bus capi  
spatium;  
niciosiffi  
tentur h  
rum siue  
tis qualit  
& calidu  
peratum  
siccus; h  
balneis c  
scēdamu  
diamur,  
Omnes c  
fensæ. N  
dus vel f  
mutatio  
parit. Su  
nem ver  
Sæpe man



balneis calidis vtebatur, neque calida lotionē capitis; cum tamen sensibus illæsis, membrisque omnibus integris ad septuagesimum tertium ætatis annum pervenerit. Existimabat enim malos humores inde in capite gigni, quod idem & ego expertus sum. Quicumque autem vestrum vti voluerit balneis, siue frigidis siue calidis, caueat ne corpus immodica Venere, vigilia, crapula, fatigatione, inedia, aut aliquo grauiori exercitationis genere sit debilitatum & exhaustum: Sed vt pristina fruatur sanitate, nec ante confectum magna ex parte in ventriculo cibum, balneum ingrediatur. Post balneum antequam omnis caliditas expiraret, frigoris iniuria maximè arceatur, nec statim cibus capiatur, antequam triū horarum sit interiectum spatium; sicut & à balneis calidis frigida potio est perniciosissima. Quòd si autem calidis vti volueritis, imitentur hæc rationem & qualitatem quatuor temporum siue partium anni. Nam sicuti hæc tempora certis qualitatibus distinguuntur, ita vt ver sit humidum & calidum in principio & fine, in medio autem temperatum; æstas calida & sicca; autumnus frigidus & siccus; hiems verò frigida & humida: Sic itidem in balneis cauendum, ne subitò à calidis ad frigida descendamus, sed paulatim ab altero ad alterum progrediamur, hasque qualitates pedetentim immutemus. Omnes enim repentinæ mutationes naturæ sunt infensæ. Nam simile simili gaudet. Hinc extremè calidus vel frigidus aër, aut subita ab altero ad alterum mutatio, periculosa est, & noxam imbecillitatemque parit. Sunt qui affirmare non dubitant, iuxta cōmunem versiculum,

*Sæpe manus, raroq; pedes; caput verò nunquã esse lauandũ.*

E 4 Lotiones



Lotiones tamen pedum ieiuno, quàm pleno ventre, vel hora cœnam proximè præcedente, sunt salubriores. Capitis verò lotio singulis anni partibus semel instituenda est, quemadmodum postea dicitur. Nunc saltem hoc Epigramma obseruetur:

*Balnea, vina, Venus, corrumpunt corpora nostra;  
Restituunt eadem balnea, vina, Venus.*

## CAPVT XXII.

## DE VENERE.

**V**ENERIS legitimus & moderatus vsus ad prosperam valetudinem plurimum conducit: meatus enim dilatat, mentem ac rationem exhilarat, iram verò & furores mitigat. Ex aduerso immoderatus multorum malorum est occasio; spiritus resoluit, corpora & animos eneruat, omne robur debilitat, calorem innatum extinguit, cerebrum lædit, renes & vesicam corrumpit, senecturem & mortem accelerat, vitalemque firmitatem dissoluit. Et hoc loco generale præceptum repetendum planè est, quòd in cibo, potu, labore, somno & vigilia, denique in Venere mediocritas omnino sit seruanda. Sunt qui dicant, minuere quæ nocent esse melius, quàm cumulare & multiplicare quæ iuuant. Mihi tamen videtur vesci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem, vitale semen conseruare, res esse longè saluberrimas. Calidis certè & humidis, Veneris vsus maximè conuenit, quemadmodum & illis qui pituita laborant. In hieme & vere vtendum est Venere, à cibo præsertim sumpto. In æstate verò & autumnò abstinendum. Senes omnino Venèris expertes esse decet. Huic enim ætati Venerem vt noxiam, ita inutilem esse notius esse puto, quàm vt me indicare sit necesse.

CA-

SE QV  
Sinedia  
tinuos ali  
fionem al  
& maloru  
dum per  
numquar  
quòd renu  
suescant i  
necessitate  
stinere. C  
fertim ijs  
cliues, sed  
dis humo  
muntur, v  
vel longa c  
rumque m  
dantia & c  
tate cibori  
quod Gale  
culi crudic  
hauriendo  
inspersit. I  
quiete cur  
complecta  
nit, adhibi  
bus dixi, p

Inueni



CAPVT XXIII.  
DE INEDIA.

SEQUITVR nunc extremum euacuationis genus  
 Inedia: Non autem vobis ciborum vsum per con-  
 tinuos aliquot dies interdico, eo quòd hanc intermis-  
 sionem alimentorum, plerumque debilitatio nature,  
 & malorum humorum generatio comitetur; sed inter-  
 dum per vnius diei spatium inediã tolerare, vel non-  
 numquam prandium aut cœnã intermittere vos volo,  
 quòd tenuitate victus & abstinentia corpora vestra con-  
 fuescant in bellis, in profectioibus aut venationibus,  
 necessitate ita exposcente, labores etiam sine cibis su-  
 stinere. Conducit quoque ad sanitatem inedia, præ-  
 fertim ijs qui non sunt biliosi aut ad choleram pro-  
 cliues, sed valentibus præditi viribus, repleti que cru-  
 dis humoribus, qui hoc modo per inediam consu-  
 muntur, vt corpus ali possit. Satietai enim nimia,  
 vel longa quies, vel prolixus somnus, vel inedia ple-  
 rumque mederi solet, amissaq; sanitas, vbi ex redun-  
 dantia & copia morbus natus, subtractione & pauci-  
 tate ciborum restituitur. Ideoque addam hoc loco,  
 quod Galenus narrat, Antonium Imperatorem vëtri-  
 culi cruditates depellere solitum inedia vnius diei, &  
 hauriendo cyathum vini, cui aliquantulum piperis  
 insperfit. Nam multi & magni morbi abstinentia &  
 quiete curantur. Sed vt breuiter summam totius rei  
 complectar; inedia tempestiue, & ijs quibus conue-  
 nit, adhibita, mirifice prodest; reliquis autem de qui-  
 bus dixi, plurimum obest. Salomon:

*Qui abstinens est, adiciet vite.*

Inueni librum quendam vetustum in bibliotheca

E s Segeber-



Segebergensi, cui aderat codex Alexandri De secretis secretorū, siue De regimine principum, qui quamquam non erat perfectus, videbatur tamen compositus tempore Augusti; quod apparebat tum ex inscriptione, quæ ad Mæcenatē erat, tum ex puritate dictionis. In eo inter alia, duo remedia erant posita, quæ corporis sanitatem conseruarent, scilicet abstinentia à cibo & potu decimo quoque die adhibita, & vsus potus salubris. Si integer nec mutilatus fuisset ille liber, prælo eum subijci curassem. Hæc duo remedia ad vitam longam & sanitatem integram conseruandam non parum momenti adferre, ego etiam existimo.

## CAPVT XXIII.

## DE RETENTIONE.

**EXPEDITO** capitulode excretionē, ordo materię iam exigeret, vt de retentione quoque institueretur oratio. Verūm cū contrariorum eadem sit natura, & de euacuatione satis prolixè sit dictum, pauca tantūm de illa addam. Retenta excrementa grauant & molestant corpus, & tandem morbos pariunt. Sunt etiam aurium, narium, palati excrementa maturè euacuanda. Nunc ad reliqua transeamus.

## CAPVT XXV.

## DE PERTURBATIONIBVS

*seu affectibus animi.*

**ABSOLVTIS** igitur ijs quibus corporis sanitatem tueri potestis, etiam ad animi medicinam vobis progrediendum erit. Nam vt animæ perturbationes sequuntur corporum passionēs, sicuti videre licet in ebrijs, de quibus Horatius inquit,

*nam corpus onustum*

*Hesternis*

*Hesternis*  
*Atque*  
Sic contr  
duciturq  
affectibus  
animæ pa  
dam vinc  
sionum ac  
nitatem c  
autem cor  
fos, sanitat  
re vobis o  
seo, vt ta  
offensione  
datis.

Mastiti  
mon inquit  
*hilarat me*  
intima cor  
tes algeant  
omnes con  
Ira insan  
te, statum r  
tremat, ling  
maculet nu  
Præterea ira  
exteriora, c  
rubicundior  
priora. Null  
dundat. Præ  
rasse legimu  
forasque rep



*Hesternis vitiis animum quoque prae-grauat ipsum,  
Atque affligit humi diuina particulam auræ:*

Sic contrà ex passionibus animæ corpus afficitur, perduciturque ad consensum, vt in amoris, tristitiæque affectibus manifestum est. Cùm igitur corporum & animæ passiones, ita sint coniunctæ & naturali quodam vinculo copulatæ, vt fiant causæ plurimarum passionum ad inuicem, animum bene compositum ad sanitatem conseruandam plurimum conferre, turbidos autem concitadosque animorum motus, à ratione auersos, sanitatem conuellere & debilitare arbitror. Quare vobis ô filij in eo potissimum laborandum esse censeo, vt tam animæ, quàm corporis perturbationes offensionesque caueatis, nec modum vlla in re excedatis.

Mæstitia diurna parit melancholiam, &, vt Salomon inquit, *Spiritus tristis exiccat ossa, cor latum exhilarat mentem.* In timore calor omnis & spiritus ad intima cordis penetralia confugiunt; quo fit, vt partes algeant, corpus palleat, nerui lædantur, viresque omnes conuellantur.

Ira insaniam initium, sanguine circa cor efferuescente, statum mentis immutat, ita vt ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc calor albescens. Præterea ira plerumque effundit calorem natium ad exteriora, corporaque inflammat. Ideo tunc ea fiunt rubicundiora, & ad omne patrandum facinus promptiora. Nullis prodest ira, nisi in quibus phlegma redundat. Præ nimio & insperato gaudio multos experasse legimus pusillanimes, dilatato nimirum corde, forasque repente effuso, dissipatoque spiritu. Quamobrem

e secre-  
i quan-  
mposi-  
in scri-  
dictio-  
a, quæ  
entia à  
s potus  
er, præ-  
vitam  
non pa-

naterie  
ituere-  
t natu-  
, pauca  
nant &  
t. Sunt  
rè eua-

sanita-  
icinam  
turba-  
videre

esternis



obrem cum tanta sit perturbationum animi vis, & affectiones sint naturales cordis motus, ab obiectis sensu perceptis orti, omni ratione eas arcete & corrigite, ne ultra modum contristemini, nimiove gaudio efferamini, nimisue timeatis, confidatis, speretis aut desperetis. Quæ nisi cauentur, subitam in deterius afferunt naturæ vestræ mutationem. Sed in primis viris nobilibus vtraque fortuna, tam aduersa quam secunda æquo animo est ferenda, & vbi non omnia pro votis cedunt prosperè, fortuna industria & studio prompto subleuanda.

Hæc de animi affectionibus, siue symptomatibus monere volui, quæ cum ratione difficulter regi queant, diuini spiritus gratiam in subsidium vobis implorandam esse mementote.

## CAPVT XXVI.

P R A E C E P T A Q V A E D A M D E  
*diata singulis diebus seruanda.*

**H**A CTENVS ordine rectum & legitimum vsum earum rerum quæ si sinistrè adhibentur, corpus nostrum alterant & mutant, naturalemque corporis statum labefactant, persecuti sumus. Nunc præcepta quædam de victus ratione singulis diebus, septimanis, mensibus, & annis seruanda trademus, à diata singulis diebus instituenda exorssi.

Principio è lectis surrecturi, omnia vestra membra extendite. Hac enim ratione spiritus animales ad membra exteriora attrahuntur, cerebrum subtile redditur, corpusque corroboratur. Totum verò corpus aliquantisper palmis perfricate, pectus, dorsum & ventrem leniter, fortius autem brachia & tibias vel  
manibus,

manibus  
ab anterioribus  
Postquam  
gentia ca  
tueri vos  
pusculum  
tem inten  
ridiem, m  
puras, est  
pta, hiber  
sed querci  
vnguentis  
ex vestibulo  
vires auget  
rem conse  
victus & v  
par diligen  
In æstate  
rum & hinc  
mallongeu  
Idcirco ego  
vtor, ex pa  
Deinde c  
fericas vel l  
tas. Ex pell  
vulpinis co  
arbitror: att  
stes damna  
admittant,  
Postquam  
pillos capit  
pectite, à fr



manibus, aut linteis tepidis. Deinde, caput vnguibus, ab anteriori parte versus posteriorem exercete leniter. Postquam autem leuati fueritis, omni studio ac diligentia caput, ceruicem & pedes à frigore matutino tueri vos volo. In aurora enim & sub vespertinū crepusculum frigus ob radiorum solarium imbecillitatem intensius, ac magis noxium esse, quàm circa meridie, minimè est dubium. Induite vestes nitidas & puras, æstiuo tēpore prius aqua odorifera supra descripta, hiberno verò ad focum, non quidem ex fœtidis, sed quercinis aut alijs lignis constructum, exiccatas, & vnguentis madefactas. Nam corpora nostra non nihil ex vestibus afficiuntur, & veluti cibi & potionis vsus vires auget, vitamque tuetur: ita vestes corporis calorem conseruant, & frigora arcent, vsque adeò, vt victus & vestitus paria esse videantur, & in vtroque par diligentia sit præstanda.

In æstate in primis laudo vestes ex pellibus ceruorum & hinnulorum confectas. Ceruus enim est animal longeuum, aduersaturque venenis & serpentibus. Idcirco ego vestibus huiusmodi per hiemem etiam vtior, ex panno tamen superindutis.

Deinde corpori non malè conuenire iudico vestes sericas vel bombycinas, vel ex purpura villosa paratas. Ex pellibus autem martium vel lupinis, vel etiam vulpinis confectas, per hiemem maximè congruere arbitror: at tamen pestis tempore sericæ & pellicæ vestes damnantur, quòd contagiosum aërem facillimè admittant, & diutissimè retineant.

Postquam corpus indumentis probè est tectum, capillos capitis eburneo pectine diligenter & moderatè pectite, à fronte ceruicem versus, quadragies pectine ducto.



ducto. Deinde omnia sensuum instrumenta, vt oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, totamque faciem frigida abluite. Oculos autem non tantum lauante, sed apertos aquæ gelidæ planè immergite, fordesque palpebris inhærentes inde remouete. Nonnumquam etiam aqua rosacea vel fœniculi irrorate, ceruicem panno asperiore perfricate. Hæc enim totum corpus confirmant, animum alacriorem reddunt, & visum conseruant. Placuit hoc loco adijcere nonnulla dentifricia, quæ non solum dentes dealbant, sed etiam conseruant, necnon medicamenta quædam visum confortantia.

PVLVIS AD CONSERVANDAM  
*albedinem dentium.*

REC. Putamina trium ouorum.

Corallorum rubeorum drachmas tres.

Fili serici albi in olla noua ad cinerem exusti, drachmas duas.

Cinnamomi drachmas duas.

Caryophyl. drachmam vnam.

Pyrethri drachmas duas. His ad subtilissimum puluerem contusis, dentes singulis diebus vesperi ac mane fricate.

DESCRIPTIO DENTIFRICI  
*quod vsa est Messilina Augusta  
ex Scribone Largo.*

REC. Cornuum cerui vstorum in ollam nouam ad cinerem redactorum,  $1\frac{1}{2}$  vnciam.

Mastichis chiæ  $1\frac{1}{2}$  vnciam

Salis armoniaci drachmas vi.

AD DEAL-

AD

REC. A  
Margaritar  
Corallij rub  
Ligni aloës  
Sanguinis c  
Porcellinæ  
tur illa v  
piam, vt  
Aluminis ro  
rum in m  
Mastiches, a  
Corticum v  
mas duas  
Puluerisent  
latim, vt si  
pias mellis  
& cum præ  
exceptis ma  
debent. Et c  
amoueat  
setur, etiam  
gescat: Tun  
in vase vitr  
manè dente  
modum dea  
ALI  
REC. Co  
ciam vna



## AD DEALBANDVM DENTES,

& à dolore præseruandum, Conserua qua

vsæ est Ducissa quadam ma-  
gni nominis.

REC. Aloës vnciam j. ß.

Margaritarum vnciam j.

Corallij rubei & albi,

Ligni aloës, Santali rubei sing. vnciam j.

Sanguinis draconis,

Porcellinæ finæ, id est, albæ terræ, vnde conficiun-  
tur illa vasa quæ ex Hispania deferuntur Antuer-  
pian, vnciam j. ß.

Aluminis roche, tam diu loti in aqua pura, vt fiat cla-  
rum in modum crystalli, vnciam j.

Mastiches, ambraë, myrrha, ana vnc. ß.

Corticum vel putaminum cancri fluuiialis, drach-  
mas duas.

Puluerisentur omnia subtilissimè vnumquodq; sigil-  
latim, vt sit quasi puluis impalpabilis. Deinde acci-  
pias mellis rosarum optimè despumati vncias xvii.  
& cum præscripto puluere ebullire lento igne facias,  
exceptis mastiche & myrrha, quæ postea immisceri  
debent. Et cum ad conseruæ peruenerit spissitudinem,  
amoueatur ab igne. In coquendo baculo semper ver-  
setur, etiam cum ab igne amotum fuerit, donec fri-  
gescat: Tunc addas myrrham & mastichen, & postea  
in vase vitreo ad vsum seruabis. Hoc dentifricio si  
manè dentes fricantur cum linteolo grosso, mirum in  
modum dealbantur & confortantur.

## ALIVS PVLVIS DENTIFRICIVS.

REC. Corallorum alborum & rubrorum ana vn-  
ciam vnam.

Pyrethri,



Pyrethri,  
 Maceris,  
 Mastiches singul. vnciam j.  
 Pumicis,  
 Boli armeni ana vnciam j.

Fiat demum puluis subtilissimus.

ALIUD AD DEALBAN-  
 dos dentes.

REC. Corallorum rubeorum,  
 Aluminis sing. drach. ij.  
 Cornu ceruini vsti,  
 Santali citrini,  
 Sanguinis draconis sing. scrupulos 4.  
 Margaritarum drachmam dimidiam.  
 Spumæ maris drachmas tres.  
 Musci grana tria.  
 Camphoræ grana quinque.

Fiat deinde puluis subtilissimus, quo fricetur den-  
 tes, aut in pilulas formetur cum syrupo aliquo, aut  
 melle rosaceo.

MEDICAMENTVM CON-  
 fortans visum.

Accipe margaritas, quas in tenuissimas particulas  
 contusas excola per linteum cum aqua rosarum: de-  
 inde aquæ istius aliquot guttas pluma oculis instilla.  
 Quidam pro margaritis vtitur saccharo optimo cum  
 aqua rosacea. At ego margaritarum vsum meliorem  
 esse iudico.

Hæc sequentia profunt magis oculis, si tueamini  
 eos à puluere, fumo, aëre excedente in caliditate &  
 frigiditate,

frigiditate  
 acutius,  
 sed vitetis  
 & potus;  
 tis, atque  
 mergatis.  
 etiam valc

REC. A

Betonicae,  
 Fœniculi a  
 Vini albi v  
 Tuthiæ pr  
 Sacchari ca  
 Aloës Epa  
 Lactis mul  
 Camphora  
 Puluerit  
 sione perm  
 clausi ablu

AL

REC. Fc

vnâ cum ra  
 auripigmen  
 sing. partes  
 contusa mis  
 14. gra. pip  
 apibus, can  
 in mortario  
 ram seu suc



frigiditate, à ventis fortibus, nec visum intendatis acutius, inspiciendis rebus subtilioribus & tenuibus, sed vitetis multitudinem coitus, & repletionem cibi & potus; neque statim à prandio vel à cœna dormiatis, atque, vt suprâ dictum est, oculos aquæ claræ immergatis. Quamquam sequentia medicamenta mihi etiam valde probentur.

REC. Aquarum verbenæ,  
 Betonicæ,  
 Fœniculi ana vnciam vnam & dimidiam.  
 Vini albi vnciam vnam.  
 Tuthiæ præparatæ drachmam vnam.  
 Sacchari cand. drachmas duas.  
 Aloës Epaticæ drachmam vnam.  
 Lactis mulieris drachmas ij.  
 Camphoræ scrupulum dimidium.  
 Puluerifanda puluerisentur, & 24. horis in infusione permaneant, deinde colentur & colatura oculi clausi abluantur.

ALIVD COLLYRIUM PRÆ-  
 stantissimum contra omnis generis  
 passiones oculorum.

REC. Fœniculi, absinthij, apij, rutæ, Scheinwurtz vnâ cum radicibus. Item euphrasæ, saluiæ, betonicæ, auripigmenti, gnidij, pimpinellæ, cardobenedicti, sing. partes æquales. Hæc omnia simul in mortario contusa misce, ac vrinam pueri infunde. Deinde rec. 14. gra. piperis contusi, & cochlearia duo mellis ex apibus, camphoræ drach. vnam. Hæc omnia simul in mortario contusa, per linteum exprime, & colaturam seu succum in vitreo vase conferua, ac inde singulis

F

gulis



gulis diebus vesperi & mane guttam vnam in oculum patientis instilla. Animaduertendum tamen est, quòd hæc aqua per spatium nouem dierum Soli est exponenda & distillanda, antequam in vsum transferatur.

Superfluitates omnes amouete, tam per vrinam quàm ventrem; quem ad minus semel singulis diebus deijcite. Ex naribus & pulmone fordes per excretionem & sputum excernite, & in facie, capite, corpore toto ac vestitu ornatum & munditiem diligite. Nam in ipsis cunis immunditiem horremus suadente iam tum natura, cùm nondum ratio valet.

His peractis preces vestras clara ad Deum voce effundere mementote, vt is dies vobis felix faustusque illucescat, vtque Deus actiones vestras dirigat, ad nominis sui gloriam, patriæ vtilitatem & corporum vestrorum conseruationem.

Deinde molliter inambulate, vt quicquid est excrementorum ad inferiora delabatur, & calore naturali excitato, melius succedat excretio.

Negotia siue publica siue priuata cū honestate quadam tractate, & postea profectioes venationesque perficite.

Horas antemeridianas omnes, & ex pomeridianis tres aut quatuor, quæ cœnam proximè præcedunt, studijs & negotijs serijs attribuite. Semper in manibus versate vel corallo, vel succinos, vel calcedonios, orbiculos odoriferos, aut lapides pretiosos. In annulari sinistrae manus digito, annulos smaragdo, sapphiro aut draconite ornatos gestate. In lapidibus enim, sicut & in herbis, magna virtus est & efficacia, sed nobis non penitus perspecta. In ore vel hyacinthum, vel crystallum aut granatum, vel aurum & argentum purissimum,

rissimum  
tenere.  
quòd fr  
diat. M  
gemmis  
tutibus e  
Bis de  
Et ætate  
pius cibu  
a cibus lic  
Medic  
lis prorsu  
consuetu  
consuetu  
Nolo v  
ram obser  
tis dictum  
bitum tra  
termisior  
enim natu  
ipsum ian  
Tempo  
calidis ad  
lis prius si  
ingrediam  
pro odore  
Cùm n  
miscuè cor  
capite. No  
rum vsum  
chi in crap  
Hac quoq;



rissimum, aut saccharum candidissimum interdum tenete. Affirmat Aristoteles & Albertus Magnus, quòd smaragdus collo adalligatus, epilepsiam inpediat. Magna quidem est herbis virtus, sed maxima gemmis, quas verisimile est occultis quibusdam virtutibus esse præditas.

Bis de die tantum comedite, cum virilem eritis natiæ ætatem; his tamen qui cholerae obnoxij sunt, sæpius cibum capere licet. Prandium & cœnam semper à cibis liquidioribus, nunquam à potu incipite.

Medio tempore inter prandium & cœnam à poculis prorsus abstinete, nisi vel ratio necessitatis, vel consuetudinis id requirat; quarum tamen posterior consuetudo vitiosa, & paulatim mutanda est.

Nolo vos certam & statutam prandij aut cœnae horam obseruare, quemadmodum superius abunde factis dictum est, ne consuetudo diuturna in naturæ habitum transeat, posteaquam huius consuetudinis intermissionem naturæ læsio consequatur. Imitatur enim naturam consuetudo, & quod consuetum est, id ipsum iam naturale euadit.

Tempore æstiuo in frigidis, hiberno autem locis calidis ad focum luculentum cibum sumite, cœnaculis prius suffumigationibus purgatis, quæ non antè ingrediamini, quàm suffitus planè fuerint extincti, ne pro odore fumum attrahatis.

Cum non omnibus vna eademq; victus ratio promiscuè congruat, ordine quo supra dictum est, cibos capite. Nonnunquam etiam per integrum diem ciborum vsum intermittite, quia per inedia vitia stomachi in crapula aliouè accidenti concepta depelluntur. Hac quoq; ratione corpora vestra famem, & inedia



in profectioibus, & bellis tolerare consueſcunt.

Cœnam prandio largiorem & vberioſiorem ob temporis intercepti longitudinem adhibete, niſi morbis nocturnis, aut deſtillationibus affligimini.

A cibo ſumpto, neque corpore, neque animo laborate, faciem & os aqua frigida abluite. Dentes raſo ebore aut cornu ceruino, & puro argento, aut auro expurgate. Poſt epulas vnã atq. alterã horam iucundis confabulationibus, aut mollibus deambulationibus tribuite. Vigiliã in multã noctem non extendite, ſed elapſo duarum horarum ſpatio, cubitum diſcedite. Quòd ſi verò honeſta negotia vigilandi neceſſitatem vobis attulerint; tum viciffim eò diutius ſomno indulgete, vt vigilia ſomni diuturnitate compenſetur.

Antequam vos cubitum conferatis, caput, brachia, dorſum, & totum corpus leni frictione manuumque palpitatione à pueris veſtris demulceri vobis curate: niſi iſta manè fieri quis malit ad diſtributionem promouendam, cuius tempus eſt matutinum.

Hieme ad focum ſedentes veſtes exuite, pedes ante focum ſiccate, fumo tamen & calore vitato, qui pulmonibus & oculis maximè obest.

Hiberno etiam tempore lectum, lintheamenta & ſtragulam pelui ignito exiccari facite. Calore enim externo fouetur interior, concoctioque adiuuatur, præterea & humiditas omnis abſumitur. Cæterum pater meus hanc conſuetudinem improbat, monens virum fortem, & ad res gerendas natum, non eſſe aſſuefaciendum ad huiusmodi mollitiem, quæ corpora noſtra eneruaret.

Reliquis regumentis corporis exutis, tunicam talarẽ

larem  
te. Id e  
cula no  
generis  
que hui  
tionibu  
lectoru  
ſumpta  
ſtras gra  
deponit  
liberè ſc  
actione:

Man  
nes & c  
ter meu  
maiore

Ante  
bus voc  
conceda  
dias ac v  
naturali  
poris que  
minus ſe  
ras proj  
tur, vitre  
corporu

De no  
aëris pro  
te inuolu  
vapores  
put debi  
In de



larem lupinis pellibus subductam corpori circumdate. Id enim pellium genus, præterquam quòd animalcula noxia nulla recipit, vt pulices, pediculos & eius generis alia, maximè calorem cõseruat & fouet. Ideoque huius vsus maximè in bellis, itineribus & venationibus vobis conueniet, & interdum in defectum lectorum poteritis vti. Quoties igitur hac veste talari sumpta cubitum contenditis, omnes cogitationes vestras grauiiores, tam de rebus publicis quàm priuatis deponite. Nam cùm membra omnibus curis vacua liberè somno resoluuntur, concoctiones, reliquæque actiones naturales melius perficiuntur.

Mane verò surrecturi vnà cum vestibus, cogitationes & curas pridianas resumite. Hoc præceptum pater meus frequenter in ore habebat, ideoque tanto maiore dignum obseruatione vobis trado.

Antequam somnus vos opprimat, Deum ardentibus vocibus inuocate, vt vobis felicem & faustam concedat noctem, aduersus malorum spirituum insidias ac vim vos protegat ac defendat, largiaturque vt naturalibus actionibus perfectis integra mentis corporisque sanitas conseruetur. Singulis noctibus ad minus semel vrina emittatur, quæ matula excepta foras proijciatur. Quæ autè circa exortum Solis redditur, vitro est excipienda, ex cuius inspectione de statu corporum vestrorum coniecturam facere poteritis.

De nocte hianti ore dormite, corpus pro qualitate aëris probè tegite. Caput aduersus frigus lineo munitè inuolucro, in cuius summitate sit foramè, per quod vapores exhalare queant. Nimia autem coopertura caput debilitat resoluendo, vel replet attrahendo.

In dextro latere somnus auspiciandus, in sinistro perficien-



perficiendus. Resupinus autem decubitus semper cauendus est. Nam hominem mortuum repræsentat, & morbos periculosos generat.

Ab instituto nostro non alienum quoque esse videtur, vt his adijciatur, qualis humor in corporibus nostris tam nocte quàm die sibi dominium vindicat, vt eo modo de accidentibus causisque morborum iudicium facile fieri queat. Nam dominatur singulis sex horis proprius humor. Sanguis à nona noctis vsque ad tertiam diei. Flaua bilis siue cholera dominatur à tertia vsque ad nonam diei artificialis. Atra bilis siue melancholia à nona diei vsque ad tertiam noctis; à tertia noctis vsque ad nonam noctis phlegma. Ita vt ferè nocte phlegma & atra bilis, die autem sanguis & cholera dominantur. Crescit autem sanguis in vere, cholera rubea in æstate, nigra in autumno, phlegma in hieme. Hæc ideo monere volui, vt si quis vestrum in morbum incidat, cognita morbi hora & humore in principio morbi dominante, eo faciliùs remedia quarere possit.

Cùm dies critici in ægrotis ac vulneratis magnas sæpe mutationes ac præfagia de vita ac morte ostendant, illos etiam vobis annotare libuit.

Est autem dies criticus, in quo fit vehemens in morbis, in salutem, vel ad mortem mutatio. Et fit plerumq; crisis à morbi initio die 7. 14. 21. 28. secundum tamen Lunæ celeritatem aut tarditatem, & dies 4. 11. 17. 24. à morbi initio plerumque iudicant de sequenti crisi, an bona vel mala sit futura.

Diebus autem criticis corpora vestra medicinis purgantibus aut acribus non grauate, nec sanguinis fluxum, sudorem aut aluum cohibete.

Nonnulli

Non  
Aegypt  
tare inc  
tamen  
Beda ec  
Sunt igi  
& 4. M  
15. Juni  
Septem  
7. & 10.

CVM  
Cage  
uertatur  
fueritis  
semel vi  
magnitu  
quæ Ver  
non sine  
annis T  
etiam p  
Cn. Pon  
Et inuen  
terdum  
in primi  
tra Peste  
dicamen  
medican  
leniter p



Nonnulli etiam obseruant dies Aegyptiacos ab Aegyptijs inuentos, opinantes quòd qui in his agrotare incipiant, vix aut nunquam euadant: quod mihi tamen non verisimile videtur. Ego nihilominus, cùm Beda eorum mentionem faciat, eos subijcere volui. Sunt igitur hi: 1. & 7. Ianuarij, 3. & 4. Februarij, 1. & 4. Martij, 10. & 8. Aprilis, 3. & 7. Maij, 10. & 15. Iunij, 10. & 13. Iulij, 1. & 2. Augusti, 3. & 10. Septembris, 3. & 10. Octobris, 3. & 5. Nouembris, 7. & 10. Decembris.

## CAPVT XXVII.

## DE DIAETA SINGVLIS

*septimanis instituenda.*

**C**VM iam ostensum sit quid singulis diebus sit agendum, reliquum est, vt ad septimanas conuertatur sermo. Postquam igitur ad virilem progressi fueritis aetatem, non inutile fuerit singulis septimanis semel vti Theriaca Andromachi ad nucis auellanae magnitudinem, aut Mithridato, quae ego ex Belgico, quae Venetijs deferuntur, ad nos transmitti curo. Nam non sine insigni valetudinis meae commodo à teneris annis Theriacae vsu delectatus sum. Nonnunquam etiam proderit sumere cõpositionem Antidoti quod Cn. Pompeius in sanctuarijs regis Mithridatis deuesti inuenit, cuius descriptio paulo post sequetur. Interdum adhibebitis medicamentum Leonis X. quod in primis laudo, & cùm sit praeseruatiuum etiam contra Pestem, huius descriptionem reliquis etiam medicamentis contra venena inserui. Interdum verò etiam medicamentum Marsilij Ficini. Haec omnia corpus leniter purgant, sed Theriaca & Mithridaticum constipant.



stipant. In eundem quoque usum sumere poteritis vinum sublimatum quo Caroli V. Medicus usus est, ad mensuram quantitatis auellanæ, ut cum saccharo & mica panis in minutas & tenuissimas partes trita. Hoc vinum sublimatum etiam odorem iuuat. Nonnunquam etiam discessuri cubitum, deglutite aliquot grana Mastice, quia hoc ingenio & memoriæ prodest.

MEDICAMENTVM MARSILII

*Ficini, quod fouet precipua membra  
& purgat nonnihil.*

REC. Cinnamomi electissimi drach. iiij.

Chebularum myrobalanorum,

Emblicarum ana drachmas duas.

Croci, rosarum drachmam vnam.

Santalorum rubrorum drachmas duas.

Corallorum rubrorum drachmam vnam.

Sacchari albissimi, quantum satis est.

Funde saccharum, aqua rosacea atque succo citri vel limonum, æqualibus scilicet portionibus, coquas suauiter. Deinde adde musci tertiam drachmæ partem, atque ambre tantundem. Demum confice bolos solidos, quos morsulos vulgo nominamus, auroque inuolue.

DESCRIPTIO VINI

*sublimati.*

REC. Cubearum, cinnamomi, galangæ, caryophyllorum, nucis myristicæ, & zinziberis ana vncias tres, saluæ libr. vnam & vncias duas. Hæc omnia macera in duabus libris & quatuor vncijs aquæ vitæ

sexies

sexies c  
nuper  
ampho  
destill  
tum re  
mati se  
lus Ca  
129. E  
stillatio  
poni. H  
ra ad q  
tatem,  
ob cali  
lefacit  
etiam r

M E I  
est  
T

RE  
Nucis  
Maceri  
Diptar  
Pimpin  
cum  
Rhaba  
Rhapo  
Croci  
Pulu  
bra vna



sexies destillatæ, atque hæc leniter destilla simul. Cùm nuper hanc aquam vitæ componerem, integram vini amphoram, & sex congios ad hanc sumpsi, sexiesque destillari feci; cumq; inde demerem tantum quantum reliquorum pōdus esset, vix dimidius vini sublimati sextarius superfuit. Hoc vino sublimato M. Galus Caroli V. Imperatoris Medicus vsus, vixit annos 129. Est autem calidissimum. Simplicia peracta destillatione possunt stomacho etiam admoueri vel imponi. Hoc vinum singulis septimanis sumatur mensura ad quantitatem auellanæ. Agit in naturas ob tenuitatem, vimque illam impartitur spiritibus, colliquat ob caliditatem vehementem, nec tamen membra calefacit ob substantiæ raritatem. Hoc vino sublimato etiam manus & cutem poteritis imbuere.

## M E D I C A M E N T V M Q V O V S V S

*est D. Hieronymus Brunswick, Medicus & Pharmacopola Argentinensis per omnē vitam suam, quam Deo adiuuante ad cx. annos illesa valetudine produxit.*

R E C. Cinnamomi, zinziberis, ana sesquiunciam.  
Nucis myristicæ, caryophyllorum, piperis longi,  
Maceris, galangæ, ana drachmam vnam.  
Diptami, zedoariæ, calami aromatici,  
Pimpinellæ, Angelicæ ana sesqui drachmam, nucum vomicæ drachmam vnam.  
Rhabarbari semiunciam.

Rhapontici drachmas duas.

Croci drachmam dimidiam.

Puluerisentur subtilissimè, & addatur sacchari libra vna & vnciæ pars, sed ita vt decoquatur saccharum

F 5 rum



rum secundum artem, & fiat confectio in tabulis. Cerebrum & memoriam confortat, vertiginem prauasque melancholias tollit, sanguinem purificat & mundat, cor roborat, cibi potusque appetitum generat, sedes medicas, naturaeque commodas prouocat, tussiculosis & phthificis mirè confert: Apostemata calida & pectoris vlcera sanat, cordis distractione dissoluit, omnibus alijs membris prodest, eaque confortat.

Mane & vesperi quantitate maiusculae nucis sumtum aduersus multos noxios & incognitos morbos praemunit vtentem, & praecipue ab acidis ructibus, quod est in multis expertum, praeseruat.

Et quamuis hoc medicamentum ex optimis compositum est simplicibus: tamen quoniam saporis est amari (à quo natura mea valde abhorret) rariùs hoc vtor. Omne enim id quod à natura alicuius abhorret, id eidem inimicum atque minus conueniens esse arbitror. Quod tamen de homine sano intelligi volo.

Gal. lib. 3. de bona valetud. haec affirmat dicens: Homines magna ex parte assuescunt ijs, quae sibi conueniunt, & natura recedunt à contrarijs frequenter laesi.

Ex his verò quae vires augent & praeseruant ab imminente senio, est Iulepus de vino & saccharo, vbi in tribus vini libris ponantur duae librae sacchari, & fiat syrupus, recipiaturque cum pura aqua. Nam vicem cibi ac potus gerit, cum in eo sint amica & accepta natura.

### ELECTUARIVM CORDIS

*Petri Aponensis.*

Hoc Electuarium conseruat totam naturam, & eam reddit hilarem, aufert lassitudinem membrorum principalium,

cipalium  
paralyti  
RE  
ambrae  
meri, o  
drachm  
drachm  
caryoph  
rum, s  
Basilico  
ri, pyret  
netis, m  
se. pæor  
mom. f  
aristolo  
drachm  
drachm  
vsq; ad

RE  
Boragin  
Violaru  
Radicu  
Citrinat  
Spec. D  
Diamb  
Spodij  
Corallo  
Margari  
rup  
Mon  
aut semp



cipalium, subuenit tristibus & melancholicis, iuuat  
paralyticos.

REC. Corallor. rub. macis, ossis de corde cerui,  
ambrae, margaritarum, crystalli, auri cocti, argenti  
meri, ossis eboris, sapphiri, rubini, hyacinthi, ana  
drachmas quinque. Balsami drachmas duas, musci  
drachmam dimidiam, anthos, spodij, santalorum,  
caryophyll. galangae, calamitae, aromatum cubeba-  
rum, spicae nardi, corticum physticorum, feminis  
Basiliconis, cardamomi, piperis longi, baccarum lau-  
ri, pyrethri ana drachmas tres; styracis calamitae, mag-  
netis, myrrhae electae, opij Thebaici ana drach. vnam,  
se. praenoniae collectae in nouissima aetate Lunae, flor. ca-  
mom. florum lilifagi, famsuchi, balsamitae, ameos,  
aristolochiae, anthos ana drach. tres. croci orientalis  
drachmam dimid. ligni aloes, papaueris albi ana  
drachmas duas, sacchari quod sufficit. Dosis à I I.  
vsq; ad III. cum vino calido.

## RESTAVRATIVVM.

REC. Conseruae rosarum vnc. vnam.

Boraginis,

Violarum ana vnciam dimidiam.

Radicum cichorij conditar.

Citrinati conditi ana drach. tres:

Spec. Diarrhod. abb. scrupulos duos.

Diamb. drachmam dimidiam.

Spodij vel spicae Indae,

Corallo. rub. praeparat.

Margarit. praeparat. ana scrupulum vnum, cum sy-  
rupu acetoso citri condit.

Moneo autem ne praedictis medicamentis simul  
aut semper, sed per vices, hac septimana hoc, altera  
alio



alio vtamini. Varietas enim præterquam quòd delectat, efficit, ne frequens & crebra consuetudo in naturam transeat.

Sed cùm patri meo & mihi nonnunquam saliu nocturno tempore ex ore fluere soleat, & vos etiam huic morbo obnoxios fore metuum, nonnulla remedia contra hanc passionem annotare libuit.

Si saliu fluat propter calorem dissoluentem, curetur phlebotomia, abstinentia & vsu ciborum stipticorum: Si fluat propter multitudinem phlegmatis, quod ego arbitror, curetur abstinentia, & digeratur materia cum hyssopo bullito in oxymel. & purgetur cum hiera picra, friceturque lingua & os cum saluia & aurea Alexandrina, & reliqua quæ desiccant corpus, applicentur.

Singulis septimanis præcidantur vngues, tam à digitis pedū quam manuum; pedes etiam semel lauentur pro qualitate aëris, in calida vel frigida aqua, in quam inijciantur chamomelum, hyssopus, lauendula, &c. Et post lotionem aceto & sale fricentur. In hieme verò ad ignem exiccentur. Intelligatur autem hoc de illis quibus lotio conuenit. Nam multis, utpote catarrhosis, in quibus pituita excedit, plus detrimenti quàm commodi affert.

## CAPVT XXVIII.

## DE DIAETA SINGVLIS

*mensibus seruanda.*

**A**BSOLVTIS iam diebus & septimanis, ut de mensibus quoque pauca tractemus, ordinis ratio postulare videtur. Singulis mensibus secundum præscriptum Hippocratis & Auicennæ, bis est vomitus adhibendus, idque duobus continuis die-

nuis di  
fluitate  
ne gene  
victum  
copiosa  
cùm vo  
nimiam  
Quod a  
excessi,  
iecto ta  
seu inte  
tera eije  
no, vel  
prà defc  
frigida c

**A**N  
le cæter  
pedeten  
principi  
fine ver  
autumn  
gidam &  
enim fe  
qualitat  
meridie  
calidita  
frigidita



nuis diebus; quod tamen ego non obseruo. Superfluitates enim quæ ex nimia cibi & potus ingestione generantur, & alioqui propter immoderatum victum, in his frigidis regionibus sunt frequentes & copiosæ, per vomitum rursus educuntur. Propterea cum vos crapula onerati fueritis, vomitus remedio nimiam repletionem subleuandam esse mementote. Quod ad me attinet, quoties modum in cibo & potu excessi, bis singulis mensibus vomere consueui, interiecto tamen inter singulas vices aliquo dierum spatio seu interuallo, ita, vt quod prima vice relictum est, altera eiciatur. A vomitu oculi dentesque aceto & vino, vel vino austero siue aqua rosacea, siue ea quæ supra descripta est, eluantur. Aestiuis mensibus aqua frigida corpus lauetur.

## CAPVT XXIX.

DE QUATVOR ANNI  
*temporibus.*

ANNVS à veteribus in quatuor est digestus tempora, hanc (vt opinor) ob causam, quòd à sole cæterisque stellis ea in alias atque alias qualitates pedetentim permutentur, quemadmodum Ver in principio in humidam, in medio in temperatam, in fine verò in calidam; æstas in calidam & siccam; autumnus in siccam & frigidam; hiems verò in frigidam & humidam qualitatem conuertitur. Singulis enim ferè diebus ac noctibus sentimus quatuor anni qualitates, mane frigiditatem & humiditatem, ante meridiem temperaturam aliquam, post meridiem caliditatem & siccitatem; vesperi verò siccitatem & frigiditatem, idque minus & magis secundum anni tempora.



tempora. Primum igitur singularum anni partium mutationes enumerabo ; deinde , quæ victus ratio in singulis sit instituenda, breuiter docebo.

## CAPVT XXX.

## DE VERE.

*Ver præbet flores , calidum ver fernet & humet.*

**V**ER incipit, quando sol ingreditur signum Arietis, quod ferè fit decima die Martij, aut secundum calendarium reformatum Gregorij pontificis 21. Martij. Eteo tempore dies æquantur, frigora hiberna minuuntur, terræ pori iamdudum clausi & frigore constricti aperiuntur, dissoluuntur calore niues, humiditates ad arborum summitates extolluntur, radices & herbæ latentes in terra producantur, virent prata, & varijs colorum picturis ad certamen vsque luxuriant, induuntur nouis floribus arbores, lasciuiunt pecudes, generantur animalia, suauiter modulantur volucres, resonant philomelæ, denique omnis terræ superficies amissum frigore decus & ornamentum, cunctaque animantia vires pristinas recuperant.

Ineunte igitur vere minus comedere, plus verò bibere, paulatim ab assis ad elixa progredi, oleribusque paucis vti, in primis autem carnibus vitulinis & hædorum vesci, atque à crebris & longis ieiunijs abstinere expedit. Et quia ver est temperatum & saluberrimum, moderatissima quoque victus ratio tunc est suscipienda, vt in temperato sanitatis studio corpus retineatur.

Tempore verno sanguinem mittere, qui humor tunc dominatur, purgationesque adhibere conuenit, ea tamen lege & conditione vti suprâ scriptum est. Cùm

est. Cū  
hil in  
que ob  
inutilis

**A**S  
gra  
dum ca  
re dies l  
duntur  
fructus  
re maxi  
reficiunt  
In æ  
dum, ci  
calore &  
dum. T  
frigida,  
pus inde  
Aestiu  
omnis p  
diebus p  
ratio tur  
Aesta  
lentè an  
Cùm a  
frigida



est. Cùm autem ver in principio & fine nonnihil in humiditate & caliditate excedat, hæc quoque obseruatio, vt circa victus vitæ que rationem non inutilis, haud est negligenda.

## CAPVT XXXI.

## DE ÆSTATE.

*Æstas sicca calet, formosa est messibus æstas.*

**Æ**STAS incipit quando Sol ingreditur primum gradum Cancrī, quod fit ferè 12. Iunij, aut secundum calend. Gregorianum 23. Iunij. Et hoc tempore dies longiores noctibus efficiuntur, calores intenduntur, venti leniter agitantur, maria conquiescunt, fructus & flores ad maturitatē perducuntur, aues canore maximo resonant, apes mellificantes florib. varijs reficiuntur, nascuntur serpētes, & funduntur venena.

In æstate cibus magis demendum, potioni adijciendum, cibus non vtendum nisi elixis ac frigidis, vt à calore & siccitate corpus vindicetur, vnicè entendum. Tunc potus vester sit cereuisia actu & qualitate frigida, nec tamen frigus adeò sit intensum, vt corpus inde alteretur.

Æstiuo tempore dominatur flaua bilis. Itaque tunc omnis purgatio, sanguinisque missio cauenda est, in diebus præsertim canicularibus: vulnerum etiam curatio tum est difficilis & periculosa.

Æstate induere oportet vestes oleo imbutas. Item lentè ambulare, nisi per æstus iter sit faciendum. Cùm autem æstas sit calida & sicca, ad humida & frigida tunc est declinandum.

partium  
ctus ratio

umet.

um Arie-  
ut secun-  
pontificis  
rigora hi-  
uifi & fri-  
ore niues,  
untur, ra-  
ar, virent  
en vsque  
lasciuunt  
odulantur  
nis terræ  
mentum,  
ant.

plus verò  
oleribus-  
vitulinis  
ngis iei-  
operatum  
victus ra-  
itatis stu-

ni humor  
e conue-  
scriptum  
est. Cùm



## CAPVT XXXII.

## DE AVTVMNO.

*Musta dat autumnus, & morbos siccatur & alget.*

**A**VTVMNVS incipit quando Sol ingreditur primum gradum Libræ, quod fit ferè 13. die Septembris, secundum Gregorianum Calendarium autem 23. Septembris. In hoc tempore dies & noctes æqua vice labuntur, noctes etiam crescunt, dies decrescunt, mutantur tempora, aër frigescit, venti commouentur Septentrionales, flumina crescunt, fontes diminuuntur, folia arborum marcescunt, destituuntur arbores fructibus, demetuntur & percipiuntur ex agris fruges, facies terræ pulchritudinem suam amittit, volatilia in calidas regiones se recipiunt, animalia suas appetunt cauernas, serpentes foueas faciunt. Per autumnum cibo paulò pleniore ac sicciore vtendum, minus quidem sed meracius bibendum, fugiendumque frigus matutinum & vespertinum, cum illud tempus propter cæli varietatem & intemperiem prorsus in frigore & calore sit inæquale. Veneris in primis vsus tunc fugiendus: Nam corpora eo tempore modò frigore, modò calore intemperato afficiuntur, ideoque meritò perhibent autumnum mortalibus esse lethiferum.

Fructus omnes sunt cauendi, ne malus succus ad aëris intemperiem accedens, totum corpus corrumpat. Dominatur enim tunc atra bilis & cholera nigra. Estq; autumnus frigidus & siccus; quare ad calida & humida tunc est declinandum.

CAPVT

Frige  
H  
Decem  
23. Dec  
tur, dies  
tur vent  
untur, te  
rum fol  
cauernis  
latet, ob  
debilita  
Hiem  
pauciss  
Virtus e  
aptior es  
lesacien  
satis, ole  
hiberno  
Frigus  
cauete, a  
te. Hiem  
tum luc  
est, quæ  
vsus null  
Hiem  
ria quoc  
enim hi



## CAPVT XXXIII.

## DE HIEME.

*Friget & humet hiems, glacie & niue flumina stringit.*

**H**IEMS incipit quando Sol ingreditur primum gradum signi Capricorni, quod plerumq. fit 12. Decembris, vel secundum Calendarium Gregorianū 23. Decembris. Tempore brumali noctes producuntur, dies abrumpuntur, inualescunt frigora, exasperantur venti, niues & aquarum inundationes subitò oriuntur, terra glaciali frigore cōstringitur, cadunt arborum folia, maior pars animalium in ventre terræ & cauernis montium præ nimio frigore & humiditate latet, obscuratur aër, tremescunt pecora & iumenta, debilitantur virtutes corporum.

Hieme quidem quamplurima comedere, quam paucissima bibere, & fortiter se exercere conducit. Virtus enim ventriculi tunc fortiter & ad coquendum aptior est. Utendum vino quammeracissimo, cibis calefacientibus & exiccantibus, carnibus & piscibus assatis, oleribus autem quam paucissimis. Potus vester hiberno tempore sit tepidus.

Frigus matutinum ac vespertinū summa diligentia caueat, ac in primis à capite, ceruice ac pedibus arceat. Hieme celeriter ambulare prodest, tum currere, tum luctari. Exercitium quoque corporis tunc utile est, quemadmodum & moderatus licitusque Veneris vsus nullam corporibus noxiam infert.

Hiems quoniam frigida & humida est, ad contraria quoque declinandum nobis esse monet. Pituita enim hieme augetur.



**E**X PEDITIS iam quatuor anni temporibus, pauca in genere de anno dicemus.

Quoties singulis annis dies vester natalitius recurrit, moneo vt illum cum amicis & propinquis iucunde & hilariter celebretis, Deoque trino & vni gratias agatis, quod mentis corporisque vestri sanitatem per decursum hactenus vitæ spatium benignè serauerit. Deinde intimis animi viribus id conuicti vos volo, ne nobile vestrum corpus ad deteriora delabatur. Singulis quoque annis directiones, profectioes, themata & figuras reuolutionum diligenter inspicite. De multis enim rebus inde coniectura fieri potest.

Cùm ad naturam & grandæuam prouecti fueritis ætatem, labores tam animi quàm corporis immoderatos fugite. Lacte humano ac caprino, nec non sanguine suum vestrum senium fouete.

Versamini cum fortunatis ac iuuenibus. Ex bonis enim naturis, tanquam ex bono vicino aliquid boni deriuatur.

Mementote familiaritates inire eorum quibus gratiæ cælestes affluunt. Quod ex bonis animi, corporis & fortunæ cognoscetis. Sicut enim odor ex musco, sic ex bono vicino, boni nonnihil exhalat in proximum ac perseverat infusum. Deniq; effrenatos, impudentes, infelices ac malignos procul fugite, contraria verò ratione consuetudinem frequentem, continuumque commercium felicium excellentiumque hominum amate.

Singulis annis lauandum est corpus in aqua frigida, vt supra

da, vi  
porey  
& ne  
aquæ  
annis  
re, &  
gida a  
Et  
ter cal  
ro ma  
rò cop  
quatu  
Deinc  
tis au  
leuim  
tamer  
calore  
spiritu  
præse  
omne  
tur co  
frigid  
bitum  
gida à  
lutaria  
Ha  
hi qui  
lotion  
maxim  
da lau  
mane  
ria ob



da, vt supra dictum est, præcipuè tamen æstiuo tempore; cauendumque ne id fiat ab exercitatione magna, & ne aqua auditus meatus ingrediatur. Nam ijs solis aquæ frigida lorio noxia est. Prodest etiam singulis annis caput ter, aut ad summum quater frigida lauare, & propterea hoc loco rationem lauandi caput frigida annectemus.

Et primum quidem lauetur lixiuio tepido, vel leuiter calido. Inde aqua frigida fontana vel putealis ex alto magis quam propè capiti instilletur, paulo post verò copiosior superfundatur ad quantitatem trium aut quatuor sextariorum, prout quisque perferre poterit. Deinde caput linteolis frigidioribus siccetur. Quamuis autem hæc lotio repentina horrorem incutiat non leuem, videaturque homo totus corrigescere, multa tamen & magna commoda adfert. Coacto enim intus calore concoquuntur cruda, excrementa digeruntur, spiritus temperantur. Et hæc lotio caluitium nondum præsens & canos retardat, caput & sensus iuuat, & ad omnes motus promptiores reddit. Similia enim iuuantur conseruanturque à similibus. Præterea inspersio frigida in caput, & balneum ex tepida pedibus adhibitum, mirificè prodest, lotioque manuum cum frigida à cibo. Omnia hæc oculis conducunt, & sunt salutaria, vt sæpe iam dictum est.

Hanc consuetudinē lauandi caput frigida, maximè hi qui ex catarrho laborant, obseruent. Ego sanè hanc lotionem sæpe adhibui, neque vllam læsionem, sed maximas vtilitates inde percepi: cùm enim antea calida lauarem caput, nulla adhibita frigida, meatus permanebant aperti, efficiebaturque caput cuilibet iniuriæ obnoxium. Vnde grauedines & distillationes fermè



sequebantur. Quæ res me profus à lauando deter-  
ruit, sicut & patrem, donec tandem in Hieronymi Car-  
dani De aqua opusculum inciderem, & Celsi consi-  
lium de hac frigida lotionè penitus cognoscerem.

## CAPVT XXXV.

## DE ANNIS CLIMACTERICIS.

**N**E annos Climactericos siue decretorios omni-  
nò silentio prætereamus, sciendum est horum  
annorum obseruationem non esse supersticiosam, sed  
ex vsu & experientia natam. Certis enim quibusdam  
annis insignes mutationes accidere videmus: sic septe-  
narius annus vitæ est Climactericus, omnibus peri-  
culosus. Hic enim magnam & euidentem in corpore  
mutationem adfert. Nam singulis septenis annis ordo  
planetarum reuertitur ad h, qui plerumque nobis est  
peregrinus, & h interfector mortalium peruenit ad  
quadratum loci contrarium naturæ signi, vnde est  
egressus. Et quemadmodum & quæ proxima nobis est,  
& motu celerrima ferè septimo quoque die in contra-  
rium signum eius naturæ, vnde egressa, progreditur,  
& inde criticos producit dies: ita h qui motu est tar-  
dissimus, & tot annis ferè quot diebus & in vno signo  
commoratur, hos climactericos & periculosos annos  
efficit, ac mutationes atque alterationes varias causa-  
tur. Vnde fit, quòd septimo anno elabuntur & rena-  
scuntur pueris dentes: decimo quarto accedit puber-  
tas. Et quando completa fuerit septem annorum heb-  
domada, id est, septies septem anni, hoc est, anno  
quadragesimo nono, iam maturescit in homine pru-  
dentia, & fit ætas perfecta. Cùm verò ad decadas se-  
ptenas, id est, ad LXX. annum fuerit peruentum, tunc

meta

meta vi  
tes viro  
Aristot  
African  
stianum  
Fuit  
Sabbat  
cultural  
riam qu  
simus qu  
annorum  
dragesim  
maticus  
Faci  
ricorum  
sortus &  
ricos ob  
pionis ai  
ctus, red  
rum vter  
cuiu nat  
Hic fuit  
mus sext  
ptimum  
Sic & H  
rum nun  
Annu  
quonian  
rius. Et l  
Medicos  
Medici  
ptimi. H



meta viuendi est peracta. Et videmus plures præstantes viros annis climactericis esse extinctos, vt Orphea, Aristotelem, Ciceronem, Demosthenem, Scipionem Africanum, nostraq; memoria Fridericum I. & Christianum II. Reges Daniæ.

Fuit quoque septimus annus diuina institutione Sabbatarius, quo nec agros aut vineas colere, nec culturam terræ exercere licebat, institutus ad memoriam quietis diuinæ. Quemadmodum & quinquagesimus quisque annus dicebatur Iubilæus, post septem annorum hebdomadas circumactas, id est, post quadagesimum nonum, qui est Climactericus hebdomaticus, & continet septem hebdomadas.

Faciunt quoque mentionem annorum Climactericorum Philo Iudæus, & D. Augustinus: item Censorius & Gellius. Ciceronem etiam annos Climactericos obseruasse, inde constat, quòd in Somnio Scipionis ait: Cùm ætas tua septenos octies Solis anfractus, reditusque conuerterit: duoque hi numeri quorum vterque plenus, alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, &c. Hic fuit annus climactericus Scipionis quinquagesimus sextus. Et paulo post eodem loco Cicero ait: Septimum numerum rerum omnium ferè nodum esse. Sic & Hippocrates ætatem hominis septenario dierum numero constare ait.

Annus quartus est etiam consideratione dignus, quoniam medium in septenario tenet: item nouenarius. Et habent hi anni rationes, quemadmodum apud Medicos dies decretorij & indicatiui. Dicunt enim Medici quartum à principio morbi indicem esse septimi. Hæc obseruatio non est aspernanda. Scribit



enim Augustus Imperator ad filium: Latere mecum fili, transgressus enim sum omnibus senibus periculosum annum sexagesimum tertium. In hoc enim septenarius & nouenarius concurrunt, & propterea senibus plerumque est fatalis. Estque annus Climactericus aut etiam enneaticus, quemadmodum & annus quinquagesimus sextus est Climactericus, quamuis hic non ita ut superior senibus extimescendus. In hunc enim septenarius & quaternarius tantum coincidunt.

Ego arbitror, uti septimo aut nono mense nati iustam vitæ perfectionem obtinent: ita contingere quoque ut vita plurimorum hominum (diuinæ tamen maiestatis salua providentia, & rerum omnium ad libitum gubernatione) ad Climactericos vsque annos in quibus septenarius nouenariusque numerus in sese quasi in cyclum recurrunt, producat, ibique absoluat & finiatur. Cui non absimile & illud est, quod egomet multorum hominum obitum cōpertum habeo, quod graui & periculoso morbo decumbentes, ut plurimum animam reddere soleant, Luna in gradu ascendente, vel media cæli domo existente, raro in quarta vel septima domo, numquam ferè in reliquis. Si autem accidit ut Luna sit in alijs domibus, tunc hoc signum in quibus Luna versatur, est 1. 10. 7. aut 4. natiuitatis morientis. quod & à me & ab alijs multoties est obseruatum.

Annus quinquagesimus sextus in nocturnis genituris propter frigiditatem h duplicatam, & sexagesimus tertius in diurnis ob siccitatem ♀ & ♂ utroque subscribente, iam ætate frigida & sicca maximè periculosi sunt, secundum Cardanum. Quotiescumque igitur  
huiusmodi

huiusmodi  
vel non  
tudines  
lumbor  
percilio  
multus  
tiones &  
rum ex  
tio; tunc  
uocate,  
dentian  
tiam in  
ercete.  
cogniti  
dicame  
dis pruc  
euitant  
rem an  
63. 70.  
45. 54.

DE

PO s  
tem  
est, ut d  
ô filij,  
fuerint  
deinde  
ratijs.



huiusmodi anni Climacterici vel Enneatici instant, vel nonnulla signa futuri morbi apparent, vt sunt lassitudines spontaneæ membrorum, tormina genuum, lumborum dolor, tenebrositas oculorum, grauitas superciliorum, tinnitus aurium, cibi fastidium, sudor multus in somno, sine aliqua manifesta causa, oscitationes & pandiculationes insolentes, item consuetarum excretionum suppressio, vel immodica euacuatio; tunc Deum immortalem precib. ardentibus inuocate, Astrologos & Medicos peritos consulite, prudentiam in omnibus actionibus adhibete, temperantiam in cibo & potu, & rebus ad vitam necessarijs exercete. Oratione enim ad Deum, sideralis doctrinæ cognitione ac euentuum quorundam præuisione, medicamentorum conuenientium vsu ac in rebus gerendis prudentia & circumspectio, multi graues casus euitantur, ac sæpe nostra vita conseruatur. Sunt autem anni Climacterici, 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. 70. 77. 84. 91. 98. Enneatici hi, 9. 18. 27. 36. 45. 54. 63. 72. 81. 90 99.

## CAPVT XXXVI.

DE RATIONE VICTVS IN  
*itineribus ac profectioibus probe instituenda.*

POSTQVAM nunc de victus ratione singulis anni temporibus instituēda, pauca egerimus, reliquum est, vt de itinerantium diata verba faciamus. Si igitur ô filij, extera & longinquæ regiones vobis adeundæ fuerint, mementore primò lentè ingrediendum esse, deinde festinantiùs properandum: in fine autè moderatiùs. Id & nostris corporibus & iumentis prodest.



Aluus vester sit laxus, quod effici potest, si syrupus acetosus, aut oxymel simplex, aut ouum molle manè sumatur. Pauxillulum Rhabarbari cum Saccharo rofaceo etiam vim laxandi habet. Idem præstat serum lactis, trium aut quatuor heminarum mensura cum sale & melle sumpta. Quemadmodum & puluis Enuclæ Campanæ & cinnamomi. Non improbo quoque suppositorium ex lardo fumo indurato: Aut quatuor ficus, vel etiam suppositoria ex melle & sale composita, quæ vbi ventriculus non sustinet; medicamenta per os sumpta, aluum deijciunt.

Si quis fortè in itinere equo præcipitatus interiores corporis partes læserit, vtatur Ambra, id est *Waldadt* in iusculo cereuisiario calefacto manè surrecturus, vel vesperi discessurus cubitum, ad quantitatem nucis auellanæ. Sequens etiam vnguentum contra læsionem internarum partium est valde vtile.

V N G V E N T V M C O N T R A L A E -  
*sionem siue contusionem partium  
internarum.*

R E C. Pimpinellæ, lauendulæ, spicæ nardi, rutæ, hyslopi, saluiæ, pyrethri, pulegij, fœniculi, siliginis agrestis, millefolij, prunellæ, ibisci, consolidæ maioris, aurn, amaraci, verbenæ, abrotoni, epaticæ, mellissæ albæ ac fuscæ, angelicæ satiuæ, veronicæ, fœnigræci, fragariæ, clematidis, cordialis, pedis leonis, rorismarini, foliorum linguæ ceruinæ, tormentillæ, betonicæ, ana manipulum vnum. Hæc omnia cultello in tenuissimas particulas comminuta, iniice in lebetem, & affunde butyri optimi in Maio confecti, & per cocturam à sale purgati libras 28. & hæc simul ad  
ignem ex

ignem  
tisper d  
mundu  
libras d  
let cont  
quantit  
rio sum  
aut ter  
tes affe

P R A E

Q V  
gi  
& hiber  
castris  
etiam p  
brumal  
de frigo  
gam. In  
sunt cor  
non sen  
Statim  
Id enim  
timum  
In m  
vigor c  
constat  
Frigu  
bris ve



ignem ex carbonibus confectum probè decoque, tantisper donec virtus egrediatur; deinde cùm hac per mundum linteolum expresseris, affunde olei laurini libras duas, & habebis præstans vnguentum. Hoc valet contra internam læsionem, ex casu aliquo ortam, quantitate nucis auellanae in calido iusculo cereuisiaro sumptum. Si primò non medetur, vsus eius bis aut ter est iterandus, quin etiam externæ corporis partes affectæ apud ignem lentum sunt inungendæ.

## CAPVT XXXVII.

PRÆCEPTA CONTRA INIURIAM  
*frigoris, & remedium ad curandam  
 ambustionem.*

**Q**VONIAM verò in his Septétrioni subiectis regionibus frigus magis dominatur quàm calor, & hiberno tempore sæpe nobis in venationibus aut castris cubandi necessitas adfertur, quemadmodum etiam proximè præteritis annis in inferiori Germania brumali tempore castra statiuæ sub dio constituta sũt, de frigoris & algoris iniuria propulsãda pauca adiungam. In primis autem ad frigus amouendum vestes sunt comparandæ, quæ non citò corrumpuntur, quia non semper in expeditionibus has mutare possumus: Statim à tenera ætate frigori assuefacere sese expedit. Id enim ad sanitatem & ad res bellicas gerendas, plurimum momenti adfert.

In magnis algoribus capitis, manuum ac pedum vigor conseruetur; quo illæso, vniuerso corpori sua constat integritas.

Frigus facillè quidem à quibuslibet corporis membris vestium, aut ex panno aut ex hirsutis pellibus, præsertim



præsertim ceruinis, concinnatarum obiectu arcere licet. Capiti verò nullorum animalium pelles salubres sunt, sed pannei potius, aut bombycini galeri & pilei sunt inducendi.

Citius tamen frigiditas à calcaneo, quàm à cerebro ad cor penetrat.

Cursus, motus, manuum pedumque concussio in summo frigore prodest.

Si quis vultum manusque aqua frigida manè lauat, & deinde chirothecis probè tegit, primò quidem aliquantulum perfrigeratur, mox verò amplius corpore calefcet.

Frigus enim meatus cutis constringit, & sic nos ab externo frigore tutos reddit, prohibetque ne calida substantia, quæ intus retenta, suapte natura calorem auget, diffluat ac dissipetur. Sordes item, quæ frigus quoque augent, à pedibus abluere, chirothecas & lineos soccos vino sublimato aliquantulum imbuiere confert. Quemadmodum hoc vini genus vim calefaciendi totum corpus obtinet, si admixtis calidis aromatibus bibatur. Ad idem valet, comedere nuces muscatas, zinziber, calamum aromaticum, oleis vnguentisq; corpus fouere non est inconueniens, allium & nuces etiam ad arcendum frigus mirabilem habent proprietatem, præsertim si quis hæc duo in iure carniū contusa comedat.

Ex vrtica & oleo factum linimentum cum pauco sale tuetur partes corporis ab atrocissimo frigore; valet etiam ad vlcera à gelu contracta. si quis nolit pedes vel manus à frigore offēdi, pinguedine vulpis inūgat.

Quibus verò rationibus medicina facienda sit, si aliqua extrema pars corporis pæne sit emortua, mox addam.

Probatum.

Pro  
si quis  
rit, non  
mouer  
da aut  
vigore  
tractos  
triuuit,

Non  
loca af  
in qua  
cta. Al  
lepori  
mum t  
loca af

Qu  
ris adu  
pescan  
sanis c

Ma  
proxim  
pedes  
vulner  
damni  
desper  
emort  
rent.  
ipsi no  
vtcum

Acc  
cremo



Probatum itaque confirmatumq; est experientia, si quispiam membra gelu & frigore stupentia habuerit, non igne aut aqua calida, siue tepida calorem remoueri, sed inde magis putrescere & excidere. Frigida autem si lauentur, paulatim ijs pristinum restitui vigorem. Galenus ad algores intensos, & ex his contractos dolores vsus est Euphorbio, quod cum oleo triuit, ceramq; immiscuit liquatam.

Nonnulli contra frigoris adustionem præcipiunt loca affecta ad spatiũ dimidiæ horæ detinere in aqua, in qua stercora equorum, auena pastorum sint decocta. Alij membris ex frigore adustis combustæ pellis leporinæ cineres inspergunt; nonnulli rapam, aut pomum tostum calidum applicant. Quidam felle suillo loca affecta inungunt.

Quòd si cui digiti manuum pedumue nimia frigoris adustione etiam denigrati fuerint, ita vt planè stupescant, animum propterea tamen non abijciat, sed sanis consilijs & remedijs occurrat.

Magnam enim natura & ars vim habet. Memini proximè præterita hieme Caium Alefeldiũ, cui ambo pedes frigore adusti erant, sumpta quadam portione vulneraria, cuius descriptio mox sequitur, effecisse, ne damnum latius serperet, cum omnes Chirurgi de eo desperarent, quòd articulos pedum frigore pæne mortuos esse, & putredine quadam decidere viderent. Et quamuis per integrum anni spatium pedes ipsi non fuerint consolidati, tamen nunc incedere vtcumque potest.

R E M E D I V M A D C V R A N -  
*dam ambustionem.*

Accipe duo linteola munda, quorum hoc lacteo cremore, qui dicitur Germanicè *Hom*/illud verò sero butyrino



butyrino imbue, & parti læsæ singulis diebus ter applica, donec feruor interior refrigeretur. Deinde lardo porcino masculino auenam, nec non vnam aut alteram assulam infige. Hæc incende, & sic porcina pinguedinem ignitam in vas aquæ puræ ex alto cadere facito. Deinde sume sex ouorum vitellos abiecto albumine, quibus adde parum prædicti lactei cremoris, & deinde pinguedinem lardi liquatam ac supernatantem adijce, & hæc vna probè decoque. Inde fiet emplastrum, quo ter de die partem affectam inunges, ac breui eam sanam reddes. Quòd si linteola cuti tenaciter adhæserint, imbuas hæc butyro non falito, & facillè inde resoluuntur.

Ad refrigerationem prodest etiam cortex tiliæ rarus in aquam, donec inspissetur, parti vstæ sic applicatus.

## CAPVT XXXVIII.

DESCRIPTIONES MEDICAMENTORUM quorundam ad vulnera externa curanda vtilium.

SEQUITVR nunc eius potionis vulnerariæ descriptio, cui vna eademque opera alia quædam emplastra, linimenta & olea, ad curanda vulnera egregiè vtilia subijcere placuit, vt his si opus fuerit, commodè vti possitis in bellis aut alijs profectionibus.

POTIO VULNERARIA, QVA vulnera mirum in modum curantur.

Accipe duas mensuras cereuisiæ vetustissimæ, inijce manipulum Clematis siue peruincæ, cauliculum artemisiæ rubæ, paulum herbe quæ dicitur *Godicheil* vel in defectum huius sume meram peruincam, decoque ad

que ad m  
cto. Dei  
sic vt ori  
grediatur  
mini vul  
meridie p  
rus est cu  
cochleari  
tribus ho  
paululum  
Folium e  
liquore h  
tamen vt  
tum, quo  
nus poter  
cicatrix in  
vulnera co

ALIV

tissimu

lum V.

ci, quon

mum I

quemu

illata, n

REC.

Armonia

Opopana

Bdellium

Ceram,

Oliui, 23

Argyritis

libram



que ad medietatem in vase fictili, operculo probè tecto. Deinde excola in ollam lapideam siue lagenam, sic vt orificium eius probè obstrui possit, ne aër ingrediatur, postea vsui serua. Ex hac potione dabis homini vulnerato siue læso mane ieiuno ventriculo, in meridie post sumptum cibum, à vesperi cùm discessurus est cubitum. Singulis vicibus ad quantitatem trium cochlearium, iubebisq; vt læsus postea duabus aut tribus horis absteat à cibis, & quoties inde biberit, paululum instillet in vasculum, & hoc vulnus abluat. Folium etiam brassicæ rubrum aut maximè fuscum liquore huius potionis imbutum vulneri imponat, ita tamen vt asperius folij latus versus vulnus sit cooptatum, quod linteolo firmiter inuoluatur. Quòd si vulnus poterit constringi acu, fiat id quoque, ne magna cicatrix inde remaneat, alioqui nihilominus tamen vulnera consolidat hæc potio.

ALIUD CATAPLASMA PRAESTANTISSIMUM, quod cùm in Comitatu Tyrolensi apud Carolum V. Oenoponti commoraremur, Iohannis Friderici, quondam Saxonie Electoris Chirurgus, Illustrissimum Holsatia Ducem Adolphum docuit, & contra quemuis ictum, & ad vulnera à tormentorum globulis illata, mirabilem curandi vim habet.

REC. Galbanum,  
Armoniacum,  
Opopanacem,  
Bdellium,  
Ceram,  
Oliui, Baumohl's libras duas.  
Argyritis siue argenti spumæ preparatæ, Silberglet/  
libram j.

Olci



Olei laurini vnciam dimidiam.

Myrrhæ,

Thuris,

Mastichis,

Aristolochiæ,

Terræ cadmiæ, siue lapidis calaminaris præpar. Sal-  
meis; vnciam j.

Camphoræ vnciam dimidiam.

Terebinthinæ, vnam drachmam.

Redige ad puluerem, quem fac igni excandescere,  
& quicquid dissoluendum est, dissolue, & in morem  
cataplasmatidis forma modo sequenti.

Quatuor gummi macera nocturno tempore in ace-  
to acerrimo ex vino confecto, in vase ex orichalco fa-  
brefacto, aut olla incrustata, ita vt acetum quantita-  
tem gummi excedat: postea decoque gummi tantisper  
donec sordes, excrementa aut ligna ab ijs separentur.  
Deinde exprime, siue excola per mundum linteum in  
cacabum aut lebetem, & gummi iterum coque vsque  
ad consumptionem aceti, & donec gummi à lebere  
segregentur.

Fac colliquefcere oliuum & ceram in pelui ex ori-  
chalco, immitte argyritim siue spumam argenti, &  
versa rudicula, vt argyritis in fundū subsidat, & cū  
calorem fuscum induere cœperit, fac periculum cul-  
tro lato aut spatula. Quod si non adhæserit cultro te-  
naciter, sed inde resoluitur, perfectæ decoctionis est  
signum. Ab igne igitur remoue statim, & paululum  
infrigidari finito, non tamē nimis citò. Postea de qua-  
tuor gummi maceratis in aceto, singulis vicibus ad  
quantitatem fabæ vel nucis auellanæ, immitte in de-  
coctum cataplasma pedetentim, donec gummi pror-  
sus ingressa

fus ingre  
plasma r  
effunder  
cum aqu  
pra aqua  
emplastr  
gummi p  
ram eius  
inde adij  
miam, ic  
rum in pu  
non nim  
grent vel  
& oleum  
infrigida  
de in aqu  
nibus tra  
remisæ,  
pellem h  
50. annos  
plasma a  
ictus & v  
I N S I  
nerari  
sternu  
& pul  
bus pos  
R E C  
Coloph  
Græca  
Aschense  
Mumiæ,



fus ingressa fuerint. Nam si simul inijcerentur, cata-  
 plasma nimis ebulliendo ascenderet, fortassis etiam  
 effunderetur. Verum ad maiorem cautelam peluim  
 cum aqua in promptu habeto, vt si nimis bulliat, su-  
 pra aquam teneri & infrigidari possit, illudq; rursus  
 emplastro adijce, quod in aquam effusum est. Et cum  
 gummi plane in emplastrum ingressa fuerint, coctu-  
 ram eius de integro repete, parumperq; decoque. De-  
 inde adijce myrrham, mastichen, thus, terram cad-  
 miam, id est, *Salmeisen* / aristolochiam. Redige ite-  
 rum in puluerem tenuissimum paulatim supra ignem,  
 non nimis calide tamen, ne pulueres ardore conflagrent vel consumantur. Extremè inijce terebinthinam  
 & oleum laurinum; & cum plane ab igne remotum &  
 infrigidatum fuerit, adijce Camphora. Deinde effun-  
 de in aquam calidam donec aptum efficiatur, vt ma-  
 nibus tractari & subigi possit. Postea macera oleo ar-  
 temisiae, vt nitidum & purum reddatur. Immitte in  
 pellem hinnuli bene preparatam. Tunc ad 40. aut  
 50. annos vsui conseruari potest. Conducit hoc cata-  
 plasma aduersus omnia vulnera sclopetaria, contra  
 ictus & vulnerum inflammationem.

**I N S I G N E C A T A P L A S M A V V L -**  
*nerarium, contra quemuis ictum, quo vsus est Chri-*  
*stiernus II. Rex Danie una cum sequenti Balsamo*  
*& puluere. Nam haec omnia in libris eius medicinali-*  
*bus post mortem sunt inuenta.*

**R E C.** Cerae uncias tres cum semisse.

Colophoniam seu picis	} ana sesquiunciam.
Græcæ,	
<i>Aschenschmaltz</i> /	
Mumia,	

Myrrha



Myrrhæ vnciam vnam.

Minij vnciam dimidiam.

Corallorum alborum drachmas tres.

Magnetis vnciam vnam.

Ceram vnâ cum colophonia primû dissolui facito, deinde mumiam adijce, postea *das Aschenschmaltz*; Hęc ad lentum ignem collocato & probè versato. Deinde reliquis quoque prædictis speciebus immixtis ad lentum ignem paulisper stare finito, probè frequenterque moueto, sæpe etiam periculum facito, num satis sit decoctum, & in fundo subsidere incipiat. Stilla ex alto guttulas aliquas ex calida spatula in frigidâ. Quòd si illud infrigidari & spatulæ adhærescere senseris, ab igne remoueto, tam diuque versato, donec sua sponte sit frigefactum, & in solidam coëat massam, ne sequentia tria gummi in eo adurantur. Adde insuper thuris & massiches ana vnciam vnam, camphoræ sesquiunciam; & in olla tam diu moueto, vt infrigidatum duritiem contrahat, & manibus tractari prædictoq; adipe subigi possit. Et hoc modo cataplasma ritè paratû habes: quòd si igitur vulnus influctum est recens, panno lineo crassiori illinito, & parti affectæ applicato. Quibuslibet etiam vulneribus, siue cæsibus gladio secante, siue punctim mucrone sint influcta, hoc cataplasma rectè adhiberi potest.

ALIA POTIO VVLNERARIA.

REC. Limonij siluestris, id est, *Wintergræn* & *Betonice* ana drachm. vnam; *Saniculæ*, *Sanickel* & *pedis leonis*, id est, *Sinnua* ana drachmam dimidiam, cum duabus mensuris vini in noua olla vitreata firmiter occlusa, quæ farina subacta probè obturetur. In medio autem operculi foramen relinquatur, per quod vapor egrē-

vapor eg  
duarum  
ni faucia  
tatem v  
affecto b  
pone.

P R E T  
num

Accipe  
Rebaræ r  
Hęc fi  
nea per tr  
prædictis  
medierate  
inijce ma  
thuris, be  
tes æquale  
mundum  
virtus pra  
bebisq; in

R A T  
ris vt

REC. t  
comminu  
uis insperg  
cum oblig  
possit. Ha  
vapor eg



vapor egrediatur. Coctura huius potionis ad spatium duarum horarum continuetur. Ex hac potione homini sauciato singulis diebus mane & vesperi ad quantitatem vnius cochlearis exhibe bibendum, & loco affecto brassicæ folia vel præcedens cataplasma impone.

**P R E T I O S V M O L E V M B A L S A M I -**  
*num, quod instillari potest vulneribus quæ non capiti, sed alioqui corporis partibus sunt inflicta.*

Accipe olei rosati vncias nouem.  
 Rebaræ minutim contusæ vnc. sex.

Hæc firmiter contexta in ampulla siue lagenâ stannea per tres dies stare facito. Deinde lagenâ vnâ cum prædictis in balneum Mariæ immittito, & ad horæ medietatem probè bullire finito. Postea in lagenam iniice mastiches subtiliter contusi drach. vi. Item thuris, bdellij, opopanacis, camphoræ, ana siue partes æquales vnciam dimidiam, postea illud oleum per mundum panniculum laneum excolato, ita vt omnis virtus prædictarum specierum inde exprimatur; habebisq; in hunc vsum paratum oleû præstauissimum.

**R A T I O C O N F I C I E N D I P V L V E -**  
*ris utilis contra dissectionem nerui alicuius qui à Chirurgo est conglutinandus.*

**R E C.** Oculos cancri, in subtilissimum puluerem comminutos in paruo linteolo. Hunc puluerem neruis insperge, & siccis fascijs ex linteolo confectis, locum obliga, ne humiditas aliqua ad neruos penetrare possit. Hanc ligaturam per spatium 24. horarum inta-

H      Cam



Etiam relinquito. Elapso prædicto temporis spatio, Chirurgus neruum inspiciat, ipsiusque conglutinationem exploret, & deinceps vulnus illud calidis vinculis deliget instar alterius vulneris recentis, & post diem vnum aut alterum ligaturam dissoluat.

R A T I O C E R T A Q V A F L V X V S  
*sanguinis ex quouis vulnere erumpentis  
cohiberi potest.*

Ineunte vere, cum ranæ semina prima siue oua proijciunt, tunc accipe crassioris linei panni vlnas tres vel quatuor, plus minusue quantum satis est. Hunc pannum cum huiusmodi ouis ranarum probe abluito, soliq; siccandum exponito. Deinde secundo tertioq; lotum, similique modo in sole siccatum vsui diligenter seruato. Cum autem hoc vti volueris, partem vulnere duplo maiorem, inde præcisam instar cataplasmatismis vulnere imponito; sanguinis effusio statim suppressimetur, quod certo experimento in plurimis est comprobatum.

## CAPVT XXXIX.

P R A E C E P T A C O N T R A  
*calorem & sitim.*

Q V E M A D M O D V M frigus proficiscentibus obest, sic etiam calor, & ex hoc profecta sitis peregrinantibus molestias exhibet. Nam sitis ab humido deficiente aut calido superante fit. Cum enim nimij æstus noxa peregrinantes infestat, calor nimius semper excoquens corporibus firmitatem eripit, & humido naturali exigendo vires dissoluit:

Primum autem moneo, ne cum iter faciatis, multum loqua-

tum lo  
contra  
aquæ f  
intemp  
cerui f  
tur, in  
fis, viol  
ti, vitis  
tibus p  
Con  
in ore  
dum, a  
na iacu  
Item ra  
cata, si  
& vigil  
ortam  
quam  
Fici re  
Nuclei  
tum, f  
rum gr  
dam sit  
panis,  
num re  
tharo c  
frigidif  
num in  
interim  
gerand  
nocum  
citur. E



tum loquamini. Inde enim sitis faucibus aridioribus contrahi solet. Ad caloris vim pellendam balneum aquæ frigidæ, etiam si quis febrim aut capitis dolorem intemperie contraxerit, prodest. Quam rationē etiam cerui sequuntur. Nam cum æstu immoderato vexantur, in frigidam sese immergunt. Alij coronas ex rosis, violis, nymphææ floribus, polygони ramulis, adiantis, vitis, myrti folijs, salicum virgulis, alijsq; refrigerantibus plantis capiti contra æstus iniurias imponunt.

Contra sitim ex calore prouenientem detineantur in ore crystalli, coralli, argentum, saccharum candidum, aut silex, qui aliquandiu in frigida aqua fontana iacuit. Iulepus etiam rosarum & violarum cum aqua. Item radix glycyrrhizæ recens è terra euulsa & maducata, siue ex aqua pota sitim sedat. Quemadmodum & vigiliæ extinguunt sitim à calore ortam, sic somnus ortam à siccitate. Frigida siue aqua mea odorifera, quam superius descripsi, etiam os colluere prodest. Fici recentes sitim leuant, calorēque refrigerant. Nuclei nucis pineæ, portulacæ folium linguæ subditum, fraga, pyra, pruna, cerasa, malorum cydoniorum grana, lactucæ & cucumeris semina ad minuendam sitim sunt præstantissima. Perfusus aqua frigida panis, & cum vino sumtus, contra sitim prodest. Vinum refrigeratur, si in aquam frigidam vnà cum cantharo collocetur, panisq; tostus in aquam fontanam frigidissimam immittatur, cui postea inde exempto vinum infundatur, illudque hoc modo bibatur, aqua interim sæpius permutata. Hac consuetudine refrigerandi ego vti consueui. Nam salubris est, nihilque nocumenti adfert, veluti ea quæ nitro aut niue perficitur. Hæc enim est violenta & propterea naturæ con-



traria & inimica, vt sunt ea ex quibus refrigeratio  
petitur.

## CAPVT XL.

## P R A E C E P T A C O N T R A

*famem.*

**P**EREGRINATIONES & bella saepe hominem  
in inopiam rerum omnium conijciunt, ita vt in-  
genti vehementiq; fame laborandum sit, Quare non  
abs re fuerit pauca cōtra hanc subiungere. Fame igitur  
dominante omnium animalium iecur assatum in pæ-  
nuria panis fatiat magis. Item panis coctus ex amygdalis  
dulcibus & saccharo plurimum nutrit.

— Panis quoq; nauticus, siue biscoctus, eo quòd pro-  
pter siccitatem situm minimè contrahat, & diutius re-  
liquo incorruptus seruetur, in hunc vsu circumfe-  
rendus est. Legimus quoq; quendam ruinis ædificio-  
rum obrutum cū nullam vitæ spem reliquam habe-  
ret, septem dies noctesq; sola vrina epota, famem ac  
sitim tolerasse. Auicenna globulos contra famem cō-  
posuit, qui sunt conseruandi, ne solis calore colli-  
quescant. R e c. Amygdal. dulcium excor. libram  
vnam. Adipis vaccini liquefacti libram dimidiã. Olei  
violarum vncias duas. Mucaginis rad. althææ vnciam  
vnam. Terantur omnia simul in mortario, & fiant pi-  
læ sicut globuli nucis instar Italicæ.

## CAPVT XLI.

## D E N A V S E A M A R I N A.

**Q**UOD si versamini in mari, nolite prohibere vel  
impedire vomitū; verū si sit nimius & super-  
fluus, in potu paululum aquæ marinæ miscete, vt ita  
ventriculus

ventricu  
Toftu  
tum val  
ventricu  
sumti in  
Quid  
aquam r  
alto in m

D E

**S**E D C  
Snibu  
vsu extir  
vobis, ne  
Possunt  
plerume  
dibus sca

Fonta  
hac tam  
lintheū ni  
rum hor  
omni ve  
aquæ ex  
lantur pe  
sacculu  
nente.

Mal  
riaca mi  
expediti

Aqua  
da alum



Ventriculus vester paulatim mari assuescere discat.

Tostus etiam panis ex aceto comestus contra vomitum valet, quemadmodum & multarum gallinarum ventriculi per vstionem in cinerem redacti, cum vino sumti in tali affectione stomacho non parum profunt.

Quidam volunt ad hanc rem conducere, si quis aquam marinam siue salum ex nauis intueatur, siue ex alto in mare despiciat.

## CAPVT XLII.

## DE HAUSTVAQVARM.

**S**ED quoniam in expeditionibus & peregrinationibus multos aquarum turbidarum & limosarum vsu extinctos esse compertum est; omnino interdico vobis, ne aquam ex puteis vel stagnis haustam bibatis. Possunt enim hæ multifariam ab hostibus infici, vt plerumque ab hostibus fit, cum alioqui etiam foribus scateant.

Fontanam quidem aquam non omnino improbo, hac tamen conditione, vt cum exhausta est ex fonte, linteu nitidum in eam injiciatur: quod si id post duarum horarum spatium nullas concipiet maculas, sine omni veneni suspitione bibi potest. Purgantur autem aquæ ex colatione, cum ex vno vase in aliud transcolantur per arenam dulcis insipidiue soli, in colum siue sacculum iniectam, aquæ prauitate in arena sic remanente.

Mala aqua etiam cum allio sumta, vel iniecta theriaca minus nocet; cuius posterioris vsus in primis in expeditionib. est salutaris, vbi varia loca mutada sunt.

Aqua limosa salis insperione emendatur, turbida alumine clarificatur.

H 3

Lauri folia



Lauri folia, pulegium, acetum permixtum olei vitrioli gutta vna aut altera, folia acetosæ, cornu monocerotis, corallium contusum & iniectum in aquam: hæc omnia prauitatem eius emendant. Sed vt institutum de aquis sermonem absoluam, in casu suspicionis aquæ venenosæ, mihi satius esse videretur, de integro puteum effodere. Indicium autem vel signum aquarum subterranearum est nebulosa exhalatio ante exortum solis, vel creber & spatiosus iunci, vel arundinis prouentus.

## CAPVT XLIII.

## DE ERUPTIONE SANGUINIS EX NARIBUS.

**C**VM Sol quoque peregrinantibus sanguinè nimis subtilem & tenuem reddat, eumque ex naribus effluere faciat; rem non inutilem videor mihi facturum, si paucis de huius nimio fluxu reprimendo agam.

Primum autem sciatis, quòd si cui vestrum sanguis sine læsione sæpe ex naribus profluit, in propinqua sanitatis parte hoc esse numerandum. Si autem hæc eruptio est nimia & crebra, tunc poterit vitare cibos aromatibus conditos. item allium, cepas, porrum, raphanum & cetera. Mirificè autem sanguinem ex naribus promanantem reprimat stercus porcinum, si tepidum infarctum linteolo naribus admoueat; eumque frigescit stercus, rursus illud excalescere oportet. Sequens etiam cataplasma cum linteo canabino impositum sanguinem sistit.

**R**E C. bolum armenum & farinam volatilem molendinariam, & ex his cum albumine oui & aceto rosaceo

faceo co  
capitis a  
lindeolu  
imo ad  
poteris.

Si ve  
le fuerit  
naribus  
herba q  
stendi s  
conflue  
difices a  
Aliqui c  
molend  
astringe  
parum a  
dium ef  
hiberi p

P  
N  
fa  
remedi  
mè neg  
In p  
cament  
fluxum  
nis col  
Sed po  
lamina  
iterum



faceo confice cataplasma, illudque fronti & arterijs capitis applicato. Et si sanguis nondum reprimitur, linteolum aceto imbutum collo circumuoluito. Quinimo ad eundem etiam modum pudenda humectare poteris.

Si verò neque hoc sanguinem retinebit, non inutile fuerit secta vena iecinoris sanguinem in frigidare, & naribus inspirari curabis puluerem compositum ex herba quæ dicitur Gratia Dei, qui puluis mirificam sistendi sanguinis vim obtinet, etiam ex vulneribus confluentem. Cauebis tamè ne nares purges vel mundifices antequam sanguinis fluxus planè sit superfluus. Aliqui etiam vtuntur croco vel puluere fuliginoso molendinario, vnà cum tela aranæ. Quinetiam ex astringentibus lignis, vt quercu, ilice, fago cinis non parum astringit, ideoque si forsan nullum aliud remedium esset ad manus, sanguinis eruptio hoc modo cohiberi posset.

## CAPVT XLIIII.

## P R A E C E P T A A D V E R S V S

*alui fluxum.*

**N**ONNUMQUAM in profectioibus & bellis saepe ex copioso alui profluuiio laboratur, ideo remedia hunc morbum curantia vobis quoque minime negligenda est censeo.

In principio autem istius morbi nolite statim medicamentis comprimendi facultate præditis, aluique fluxum sistentibus vti. Etenim obluertari & excretionis cohibitionem moliri, maiorem morbum facit. Sed potius candens siue ignitum aurum, vel chalybis laminas, in potu quem hausturi estis, iterum atque iterum extinguite.



Genitale etiam cerui siccatum & comminutum in puluerem, in dysenteria efficacissimū est remedium, quemadmodum & argillæ rudera ex clibano desumpta & decocta cum aqua, qua postea in potu utamini, facultatem sistendi & astringendi aluum præstant. In hunc usum conuenit etiam saccharum rosarum cum rubris corallis, vsto ebore, electuariōq; ex cydonijs.

CAPVT XLV.  
CONTRA ARDOREM  
*stomachi.*

**N**ON raro quoque ardor siue æstus stomachi proficiscentes infestare solet. Opera pretium igitur visum est remedia huic morbo succurrentia breuiter obseruare.

Nonnulli contra hunc utuntur glycyrrhiza, carpio- num alij lapides in ore detinent, vel olibani grana deglutunt. Nonnulli contra hanc affectionem aquam calidam bibunt, aut lac tepidum vel cerasorum nucleos, aut panē ex aceto comedunt. Ego autem maxima ex parte hæc sequentia duo medicamenta adhibere soleo, quorum hoc à Daniele Ranzouio, serenissimi Daniæ regis Friderici II. in bello contra Suecos primario ducē, cognato meo, didici; illud verò alioqui usu compertum habeo.

MEDICAMENTVM DANIELIS

RANZOUII *contra ardorem*  
*stomachi.*

**R**EC. Vetus saccharum rosarum & lapides cæcorum, quos contusos & in puluerem redactos saccharo rosarum insperge, addē paululum de bolo armeno. Misce hæc omnia simul. Obseruetur tamen vt lapides

cancrorum

cancrorum  
adæque

REC  
Tres nu  
Sesquiu  
Canarij  
factione  
sequitur

A

REC  
riūm ac  
quo ori

REC  
cremor  
valet co

REC  
Saccha

Coq  
to carbo  
semper  
tur acer  
vis, lib  
percoq

maio



cancrorum dimidiam facchari partem quantitate sua adæquent.

**A L I V D** **C O N T R A** **A R D O** *rem Stomachi.*

**R E C.** Sesquiunciam cretæ.

Tres nuces muscatas siue myristicas.

Sesquiunciam facchari electissimi, quod ex Insulis Canarijs aduehitur. Fiat puluis. Nunc aduersus arefactionem linguæ, qui morbus etiam plerumq; castrasequitur, remedia quædam ascribam.

**C A P V T** **X L V I.**

**A D V E R S V S** **A R E F A C T I O** *nem linguæ, quæ dicitur vulgariter Brunella.*

**R E C.** Nucleos cydonei 2. aut corticem medianum tilia in aquam colloca; cui si addes cochlearium aceti rosacei, efficitur inde limus vel succus, quo oris humiditas retinetur.

**A L I V D.**

**R E C.** Syrupum acetosum simplicem cum aqua ex cremore ptisanæ præparata; hac gargarizetur os: quod valet contra linguæ ariditatem.

**S Y R V P V S** **A C I D V S** *simplex.*

**R E C.** Aquæ fontanæ siue rosacæ lib. iiij.

Sacchari lib. v.

Coquatur in vase lapideo, aut potius terreo vitreato carbonibus accensis aut flamma exigua citra fumû, semper despumando ad dimidias. Deinde adijciantur aceti albi clari lib. duæ. Si autem valentissimum vis, libræ quatuor. Si viribus mediocre, libræ tres, & percoque in syropi consistentiam. Reconde in vase vitreo.

H 5

treo.



treo. Hic syrupus affectibus ac febribus maximè biliosis auxiliatur, quia bilem tenuitate & caliditate furiosam frangit, retundit & extinguit, adeoque sitim sedat. Humores quoque crassos tenuat, incidit, obstructions tollit, vrinas mouet ac sudores. Putredini resistit, ob id pestilentibus febribus est saluberrimus. Ego hoc syrupo valde delector, & vobis eius vsum maximè commendo, quia non est ex venenatis compositus. Laudatur etiam ab Aristotele in libro De regimine Principum Alexandro inscripto.

## A L I V D.

Lardum purum porci castrati ad longitudinem dimidij digiti, & latitudinem duorum digitorum transversorum linguæ ægroti impositum probè insere, ita vt linguam & fauces interiores penitus cōtingat. Hoc lardum inde non remoue, sed colliquescere sine. Ægrotus autem illud per suctionem attrahat, donec planè in liquorem resoluatur. Postea copiosum vomitum eder; tum caue ne suffocetur. Postmodò videbis adusti sanguinis copiam, & cutem tenacem per vomitum eijci. Vtatur igitur ægrotus huiusmodi lardo secunda vice, & tandem conualecet.

A L I V D *contra idem.*

Veloci & celeri cursu vsque ad defatigationem agitur equus, donec præ nimio calore liquidus humor ex ore ipsi emânet. Hæc spuma spongiæ in bacillum fixæ imponatur, eaq; lingua & faucium partes remotiores, quousq; fieri potest, inungantur per aliquot vires. Caueatur tamen ne spongia delapsa in collum descendat. Ægrotò, cùm comedere aut bibere voluerit, eluatur os aqua prunellæ. Deinde aliquoties hæc vntio cum spuma prædicta repetatur. Illud extra dubium

bium me  
Cùm  
nunquam  
tumesca  
genus G  
medium  
R E C.  
allium &  
lum lint  
aut ter in  
Alij testu  
nientem  
rucas m  
dentibu

C V  
Chor  
uiujs an  
præseru  
tium eff  
nihil ali  
actionu  
luntaria  
1. Ad h  
pua r  
cessit  
2. Dein  
reuis  
haus  
3. Inter



bium morbo medebitur, quod experientia constat.

Cùm etiam peregrinantibus ocreæ soleant nonnunquam indurare digitos pedis, ita vt in callum intumescant, & duritiem quandam contrahant (quod genus Germanicè *Aickdorn* appellatur) sequens remedium eum in vsum subijcere volui.

REC. Cineres foliorum iuglandis combustorum, allium & seuum; misce simul & decrecente luna callum linteis probè conuolue. Et hoc vnguentum bis aut ter impone. Aliqui imponūt stercus gallinaceum. Alij testudinem sale necant, & spumam inde prouenientem huiusmodi tuberculis illinunt. Contra verrucas manuum aliqui liquorem ex lignis quercinis ardentibus promanantem imponunt, alij spumã maris.

## CAPVT XLVII.

## DE EBRIETATE.

CVM in expeditionibus & communi vitæ inter homines conuersatione necessariò interdum cõuiuijs amicorum interesse cogamini, pauca vobis de præseruanda & curanda ebrietate adijcere operæ pretium esse duxi, à definitionibus incipiens. Est ebrietas nihil aliud, quàm perturbatio mentis & omnium actionum eius, ex immodico potu profecta, & voluntaria insania.

1. Ad hoc autem vitandum malum prima ac præcipua ratio est, parcè bibere, & non plus quàm necessitas postulat.
2. Deinde à fortibus potibus abstinere, tenuiores cereuicias intermiscere & pedetètim bibere, non vno haustu omnia euacuare.
3. Inter pocula parum comedere. Nam cibus potum in ven-



in ventriculo remoratur.

4. Sumere ante cibum paucillum vini absinthitis, aut 8. aut 9. amygdalas amaras, aut paululum lactis. Nonnulli deuorant lauri folia. Alij alia.

Africanus in suis cōmentariolis vult, quòd qui caprinum pulmonē tostum ederit, ebrietatē non sentiet.

Ego semper in pectore gestare soleo magnum amethystum, eo quòd aliqui scribunt, eum valere contra ebrietatem, quia humores ad cerebrum ascendere non patitur, mihiq; videtur, eum nonnihil præstare: vnicuiq; tamen suum permitto iudicium.

Omnia dulcia & ex saccharo confecta inter potandum sumta prohibent ebrietatem, quia non sinunt ascendere vapores & frangunt vim vini eiúsque saporem. Præsentissima curatio est vomitus aut alui profluuium, secundum Hippocratem: Ex plenitudine enim quæcunq; ægri tudines accidunt, euacuatio sanat.

Ultimò somnus curat perfectè ebrietatem, qui protrahi debet tam diu, donec ructus aut oscitatio adest. Nam (teste Galeno) somnus concoquit, vigiliæ digerunt. Non tamen vos ilico post pocula cubitum conferte, sed vnam ad minus horam in cubiculo ambulate & vigilate.

Auicenna sequentem syrupum præscribit contra ebrietatem; verùm ego eius vires non sum expertus. Nam potius me amygdalis amaris, amethysto, dulcibus rebus, odoribus frigidis, vt rosis, violis, camphora præseruare soleo, si propter valetudinem vomitum ciere nolo, vt supra monui.

R E C. Succī alborum caulium,  
Succi granatorum,  
Aceti vini optimi ana vnciam vnam.

Fer-

Feruca  
Vos vti p  
ximè con  
briari, co  
Propterea  
re, & qua  
præsentif  
maximo i  
mortem t  
stra accele

D

H A c  
ferua  
lia, qua  
fine medi  
habentiu  
Primò  
torum ha  
mittatis,  
te. Si eni  
Deinde c  
ris, nequ  
gulosi ve  
quis vest  
mensam  
fam nesc  
Assum  
nocumen



Ferueant ebullitionibus aliquot, & fiat syrupus.  
 Vos vti potestis ex prædictis, quæ naturæ vestræ maximè conuenire animaduertitis. Hoc certò scio, inebriari, contra naturam & nulli hominum ex vfu esse. Propterea spero vos admonitionis meæ memores fore, & quantum communis vitæ ratio patitur, hanc præsentissimam pestem fugituros, Deoque optimo maximo id prohibenti magis obtemperaturos, quàm mortem sodalium & amicorum causa voluntate vestra acceleraturos.

## CAPVT XLVIII.

DESCRIPTIONES NON-  
*nullorum medicamentorum & anti-  
 dotorum contra venena.*

**H**A CTENV S breuia quædam præcepta, ad conseruationem sanitatis & diurnitatem vitæ utilia, qua potuimus breuitate enumerauimus: iam in fine medicamentorum quorundam cõtra venena vim habentium descriptiones subijciemus.

Primò igitur omni cura iudicium ciborum appositorum habete, odoremq; eorum, antequam in os immittatis, explore, diuque lingua & dentibus tractate. Si enim cibus est venenosus, statim lædit guttur. Deinde caute, ne cibus sit peregrini diuersique saporis, neque eum citò deglutite. Nulli enim citius atque gulosi veneno inficiuntur. Eam ob causam volo, ne quis vestrùm maximè famelicus aut sitibundus ad mensam accedat, ne auiditate cibi deceptus venenosam nesciat dignoscere materiam.

Assumpti autem veneni cura est, vt statim percepto nocumento prouocetur vomitus cum butyro & aqua calida,

Fer-



calida, aut oleo tepido, siue etiam aqua tepida cum aceto. Postea bibatur lac aut butyrum, vel fumatur album stercus gallinaceum, assatum cum vino, quod etiam in huiusmodi casu vomitum ciet. Vomitus autem tam diu & quidem copiosè continuandus est, donec nec sapor, nec odor, neque morsus, nausea aut vlla anxietas percipiatur. Hoc enim vbi fit, indicium est adhuc venenum esse reliquum.

Post vomitionem sumenda est theriaca bona cum aqua plantaginis, scabiosæ, aut acetosæ, vel Mithridatum aut diamoschum. Aliquot grana etiam Iuniperi trita, & in potu data miro modo venenum expellunt. Allium & raphanus hebetant vim venenorum, quemadmodum & smaragdus, achates, succinum & corallium, & quæcunque appensa collo, manibus mutantur, siue colorem naturalem amittunt.

Quidam ferunt, ambram, muscum vel lapidem bufonis gestantes à venenis tutos præstare. Alij contra eadem ieiuno stomacho urinam propriam, vel pueri non polluti recens emissam hauriunt. Nonnulli mirabilem contra venena efficaciam habere scribunt, si quis infectus veneno, mulo aut equo exenterato, statim, dum adhuc feruet, inseratur, & capite prominente tam diu in eo iaceat, donec à vi veneni liberetur. Si vnus non sufficiat, alter idem exenteretur. Hoc remedio Valentinus Borgiae Alexandri Sexti Pontificis filius aduersus venenum vsus euasit.

## CAPVT XLIX.

## DE PESTE.

**D**E Peste, quæ præsentissimum quoque est aëris venenum seu corruptio, pauca adderem, nisi plurimorum doctorum virorum multi de hac medicæ facul-

facultati  
rent, qu  
grassant  
nio laud  
que mut  
sæ lui ob  
in hæc r  
H

Nam  
Append  
potest, c  
regioni a  
hoc mo

REC. A  
Rubei p  
Fiat p  
oui vel  
neo, sup  
Nec  
cum in  
ta vi, se  
dicendu  
ta exper  
P O T

REC  
ralloru  
pulum.



facultatis particula varijs temporibus editi libri extarent, quos consulere potestis; saltem monebo peste grassante, præsidium omnium Medicorum testimonio laudatissimum esse fugam arripere, solum cælumque mutare, loca vitiosa & pestifera, huic contagiosa sui obnoxia primo quoque tempore relinquere, & in hæc tardè redire, iuxta versiculum communem:

*Hæc tria tabificam pellunt aduerbia pestem,*

*Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.*

Nam obiecta mouent sensus secundû Aristotelem.

Appendi collo etiam pro amuleto sequens sacculus potest, qui mirificè pesti resistit gestatus, cordisque regioni appositus, secundum Paracelsum. Fiat autem hoc modo.

## IACOBI CARPENSIS

*remedium.*

REC. Arsenici albi crySTALLINI partes siue vncias duas.

Rubei partem siue vnciam vnam.

Fiat placenta rotunda crassitudine digiti cum albo oui vel mucilage tragacanthi. Insuatur linteolo lineo, superaddito serico, & admoueaturn cordi.

Nec opus est indusium interijci (nam etsi arsenicum intro sumtum sit lethiferum, nec etiam occulta vi, sed sola rosione, vt proinde venenum non sit dicendum) tamen ad motum extra venenis resistit certa experientia.

## POTERIT ETIAM SACCVLVS

*pro corde conseruans & curans huius-*

*modi componi.*

REC. Sapphiri, smaragdi, hyacinthi, rubini, corallorum rubeorum & alborû sing. drach. croci scrupulum.

Mar-



Margaritarum drachmam semis.

Arsenici albi drachmas duas.

Ambari grana sex.

Radicis Iridis siccae & odorae vnciam  $\beta$ .

Cornu ceruini vsti drachmam.

Auripigmenti vnciam  $\beta$ .

Terantur omnia, & fiat sacculus cum sindone purpurea, cordisque regioni apponatur. Nonnulli ad praeseruandum propria vrina vtuntur.

Alij odore radice Enulae Campanae, aceto maceratae, aut Angelicae, aut granis iuniperi vel lauri. Multi non prodeunt in publicum nisi cibati.

Si quis tamen hac lue infectus fuerit; expurgato, quam primum fieri possit, ventriculo, communibusque vijs, puluere sudatorio, non prius tamen quam naturae propensionem ad sudorem cognouerit, & clystere vtatur. Deinde Theriacam, Mithridatum, caeteraque remedia morbis pestiferis aduersantia adhibeat, ita tamen, ne haec remedia semel, vt fit, vel continue sumat, sed ter quaterue eodem die, semper intervallo sex horarum interiecto. Si bubo sese ostendat, aut carbunculus, sanguisugas non procul a loco affecto, si sit in membro ignobili, applicet; praestabit tamen prius cucurbitulas amplas, & magnas cum multa flamma, vel gallum aut catulum, vel pulmones animalium subinde admouere: Caeterum inter initia pestiferi morbi antequam pharmaca sumserit, somnum fugiat, ei que nullo modo indulgeat, ne veneni vis aut pestilentiae virus, vna cum sanguine membra principalia inuadens protinus interficiat, cor caeteraque membra confortantia adhibeat, & quantum fieri potest, cibus ventriculo suo maxime congruentibus

se refi-

se refici  
dentibus  
ti confi  
gratiaq  
Prae  
tur ord

M

Plini  
sanctua  
nisse in  
pto com  
item fic  
tis, add  
nullum

I D E

R E C  
Ficum  
Foliorum  
Salis dra  
Omni  
imbuant  
qui haec  
nulli ad  
Hoc ante  
tatem nu  
seruatiu



se reficiat, Deoq̄ue vitam suam & omnia reliqua ar-  
dentibus precibus commendet, nec non Medici peri-  
ti consilio reliqua committat, vt diuina sua clementia  
gratiaq̄ue ille, hic verò arte sua ipsi succurrere velit.

Præmissis his in genere de Venenis & Peste, sequū-  
tur ordine nonnulla antidota.

**M E D I C A M E N T V M R E G I S**

*Mithridatis aduersus omne venenum*

*& præcipue pestiferum.*

Plinius lib. 23. cap. 8. scribit, Cn. Pompeium in  
sanctuarijs Mithridatis maximi Regis deuicti inue-  
nisse in peculiari commentario ipsius manu conscri-  
pto compositionem antidoti è duabus nucibus siccis:  
item ficubus totidem, & rutæ folijs viginti simul tri-  
tis, addito salis grano; & ei qui hoc ieiunus sumat,  
nullum venenum nociturum illo die.

**I D E M A N T I D O T V M E T I A M**

*hoc modo conficitur:*

**R E C.** Nucum iuglandium siccarum vncias sex.

Ficum siccarum vncias 4.

Foliorum rutæ sicce semiunciam.

Salis drachmas duas.

Omnia hæc in minutas partes concisa, aqua rosarum  
imbuantur, neque, vt quidam volunt, terantur. Ali-  
qui hæc miscent succo acetosæ aut aceto rosaceo. Non-  
nulli addunt etiam semiunciam granorum Iuniperi.

Hoc antidotum ieiuno stomacho sumatur ad quanti-  
tatem nucis castaneæ, estq̄ue aduersus venenum præ-  
seruatiuum.

**I**      **EXPR.**



## EXPERIMENTVM MEDICVM

*antiquioris Regis Angliæ, estq; pul-  
uis mirabilis contra toxicum  
& omne venenum.*

REC. Pimpinellæ,  
Radicis tormentillæ,  
Cinnamomi ana vnciam dimidiam.  
Ligni aloës, granorum iuniperi,  
Zinziberis ana drachmam vnam.  
Interdum additur cardui benedicti, radicis Angeli-  
cæ, ana drach. dimidia.

Fiat ex his omnibus puluis subtilis, & occlusus in  
pyxide vsui bene seruetur.

ALIVDELECTVARIVM PRAE-  
SERVATIVVM contra Pestem & alios morbos

*D. Prisciani de Corduba, Medici  
Leonis Pontificis decimi.*

REC. Cinnamomi electi drach. dimid.  
Zedoariæ drachmam vnam.  
Boli armeni præparati drachmas tres.  
Camphoræ grana septem.  
Seminis citri excoiati,  
Acetosæ,  
Corticis citri ana drachmam vnam & dimidiam.  
Radicis diptami, tormentillæ,  
Pimpinellæ drachmam dimidiam.  
Rasuræ eboris,  
Ossis de corde cerui drachmam vnam.  
Auri & argenti præparati ana scrupulum dimidium.  
Fragmentorum sapphiri,  
Rubini, smaragdi,  
Granati ana scrupulum vnum.

Misc

Mi  
tosæ,  
bram  
& fiat

Par  
pta cor  
cum v  
femiun  
bene di  
rio non  
stia vn  
mam v  
Addun  
quid li

D  
NO  
M  
uterisati  
pestem  
uerfa m  
vomitū  
ipse exp  
stibium  
aggredi  
pinquat  
nenum,  
curare c



Misce, fiat puluis; cui adde conferuæ rosarum, acetosæ, buglossæ, ana drachmas duas. Sacchari albilibræ vnam, dissoluti in aqua buglossæ & endiuia; & fiat Electuarium.

MODVS VTENDI HOC

*preseruatino contra Pestem,*

*talis est.*

Partis magnitudinis duarum fabarum cultello accepta comedatur: Incenso verò iam peste, semiuncia cum vino acetosæ detur omni die. Contra pleurisin semiuncia cum accommodato iusculo, succo, vel aqua bene diluta detur laboranti. Ego autem huic electuario nonnunquã addere soleo vngulæ Alcinæ, cornu bestia; vnicornis siue monocerotis & succini ana drachmam vnam. Scabiosæ decoctum pleuriticis confert. Adduntur autem ipsi decoctioni flores violacei & aliquid liquiritia;.

CAPVT L.

DESCRIPTIO STIBII PRAEPARATI & de eius vsu.

NONNULLI vtuntur Stibij preparati secundum Mathioli traditionem granis tribus tritis & puluerisatis cū saccharo albo aut saccharo rosarū contra pestem & venenum. Stibij etiam vsus cōtra varia & diuersa morborum genera esse perhibetur. Educit per vomitū, deinde per secessum, sed tamen leniter; quod ipse expertus sum, alijsq; exhibui. Scribunt nonnulli stibium vix alium humorē quàm eum qui noxius est, aggredi, & partem ferè corporis affectam, siue propinquam, siue remotam petere, aduersus epotum venenum, aduersus ipsam pestem nihil esse præsentius, curare capitis dolores antiquos, catarrhos, ventriculi

I 2 dolo-

Misce



dolorem & eiusdem imbecillitatem ab humorum copia & malignitate ortam, hydropem, asthma, paralyfin, epilepsiam, quartanam denique tollere, cumque morbus nullus, ne pestis quidem ipsa quempiam inuadat, nisi qui ob vitium aliquod interius exteriusue impactum noxæ suscipiendæ fuerit opportunus, esse hoc medicamentum, non modò ad præsentem morbos propulsandos, sed etiam ad imminentes arcendos idoneum, & stibio corpus humanum non aliter quàm aurum ipsum antimonio purgari. Ego stibium præparatum vbique locorum in promptu habeo.

**E X H I B E N D I M O D V S N O -**  
*nus & magis tutus.*

Sume stibij ad puluerem tenuissimum triti tot grana, quot alicui vis exhibere; affunde eis mediocrem vini haustum, vasis orificio probè cooperto, in quo per noctem remanebit. Sequenti verò die vinum leniter, rursus ex vase effunde, illudque ieiuno ventriculo bibe. Hoc non adedò periculosum est, neque tantos dolores excitat, quàm si ipsa substantia stibij sumatur.

**A L I V D R E M E D I V M C O N T R A**  
*periculosos & pestiferos morbos puerorum.*

Nostræ matronæ pueris, si malè habere cœperint, solent exhibere paululum ossis de corde cerui.

Ossis bestię vnicornis.

Corallorum rubeorum.

Succini albi.

Margaritarum.

Ramentorum auri.

Vngulæ alcinæ æquali portione. Hæc omnia in mortario contrita miscent simul in morbis calidis cù aqua rosacea

rosacea  
betur

Præse

feri

Aera

Suc

Et nar

Sic

Si ple

Læ

Alcin

Cun

singula

An

Ulcus

Sed

Cepag

Sic

Leetus

Pim

A

**E**T s

tur

rum fe

xonica

stum S

tationil

uoratis

de anti



rosacea, in frigidis verò cum aqua lauendulæ. Exhibetur autem ad mensuram cochlearij.

CONTRA PESTEM ANTIDOTVS.

Preseruant ficus, nux, ruta à peste & acetum,

si iunio cum sint gutture sumpta simul.

Aera suffitu purgant que Prussia mittit

Succina, iuniperus tum Zedoaris odor.

Et nares oleo quo Scorpins iline mersus,

Sic Pilulas Rufi sepius inde vora.

Si plethora graua, purgetur sanguis & aluus,

Leta age. & infectos, balnea, vina, fuge.

Alcinur cornu, santonica, myrrha, corallus

Cum crocea Antidoto, Theriaceq; iunat.

singula cum fuerint equali pondere mixta,

Auxilium presens sectaq; vena dabit.

Ulcus non tantum discrimen monstrat apertum,

Sed spes hinc vita totius esse potest.

Cepaq; tosta aperit, maturat Theriaceq;

Sic hausto succo pellitur ista lues.

Lectus ne diros infectus spiret odores,

Pinea perpetuo tada cremanda faco.

CAPVT LI.

ANTIDOTVS SAXONICA

contra venenum.

ET SI præmissa medicamenta venenis aduersentur maximè; tamen contra vim omnium venenorum fermè, maximum præstat vsum Antidotus Saxonica, quæ apud Illustrissimum Electorem Augustum Saxonie Ducem non ita pridem inclaruit, ostentationibus prodigiosis ferè cuiusdam rustici, qui deuoratis serpentibus varijs, quotiescumque specimen de antidoti viribus edere voluit, huius beneficia ab



omni lēſione vindicatus ſemper euaſit: donatus tandem ab Electore honeſto & liberali præmio, ea cōditiōne, vt porrò, præter Electorem, compositionis rationem doceret neminem. Solis enim Principibus Elector dignam rebatur auxiliij tam præſentis cognitionem, præſertim cū ipſa vtendi neceſſitas in ipſos faciliùs Principes ac illuſtres viros, quàm vulgares homines & plebeios incidat.

Huius antidoti vires, vt ſereniſſimus Daniæ Rex Chriſtianus piæ memoriæ explorare, quōdam Haffniæ homicidæ cuidam, ſupplicio capitis decando, venenum iuſſit exhiberi lethiferum, nempe Mercuriū ſublimatum, eumque copioſum, hac conditione, vt ſi beneficio huius pulueris minimè moreretur, Rex donare eum vita. Quod factum eſt; ita vt putem, cū hic puluis huiusmodi venenum vicerit, facile eū quoque omne veneni genus ſuperare poſſe. Ego non ita pridem ab illuſtriſſimi Electoris coniuge per literas obnixè petieram, vt rationem componendi hunc puluerem ad me perſcriberet, verūm reſponſum non accepi, pulueris tamen ſatis magnam tranſmiſit copiam, cuius partem aliquam in myropolio meo inueniendam vobis relinquo. Aliqui ſcribunt, vt Geſnerus Moybanum ſecutus, Electorem Saxonie Duci Wirtebergenſi rationem huius pulueris conficiendi tranſmiſiſſe; eumque puluerem his radicibus conſtare.

NOMINA SIMPLICIVM

*ex quibus hic puluis conficitur.*

1. Radicum Valerianæ ſemiunciam, Germanicè *Waldrianwurtzel* / oder *Theriackskraut* / Latinè etiam *theriacaria*, Græcè *ϕοῦ*.

2. Vrticæ

2. Vrticæ  
terni  
3. Vinc  
hiru  
quæ  
oder  
4. Poly  
geſtu  
5. Alth  
Alias  
Olus  
malu  
6. Ange  
7. Ange  
8. Conti  
hals/  
9. Frucht  
bierfi  
bier b  
10. Ace  
Radi  
inter 15  
uisaliqu  
perti ſin  
lam vit  
digitis r  
mæ om  
linantur  
bulliant  
aceto, (C  
vſus con  
quoad fi  
ebn



2. Vrticæ minoris, *Veit* } *ana vnciam vnam.*  
*ternessel/*
3. Vincetoxici, id est, }  
*hirundinaria,* } *ana vnc. ij.*  
*quæ Germanicè dicitur bberwindung desz giffes/*  
*oder Schwalbenkrautwurtzel / Gallicè domte venin.*
4. Polypodij quercini, *En-* }  
*gelsulzwurtzel.* } *ana vnc. ij.*
5. Althææ, *Ibischwurtzel/* }  
*Aliàs Ibiscus dicitur,* } *ana vnc. ij.*  
*Olus Iudaicum, vel Bis-* }  
*malua,* }
6. Angelicæ siluestris, *esse* }  
*7. Angelicæ fatiuz recentis vnc. quatuor.*
8. Corticum radicū Laureolæ, German. *Kellers-*  
*hals / vnciam vnam.*
9. Fructus seu baccæ herbæ quæ Paris dicitur, id est,  
*bierfingrig nachtschatten / vel nachtschatten mie-*  
*bier blettern.*
10. Acetum acerrimum  
*Radices omnes effodiendæ sunt eo tempore quod*  
*inter 15. Augusti & 8. Septembris intercedit, quam-*  
*uis aliqui tardiùs effoderint, & efficaciam tamen ex-*  
*perti sint antidotum. Deinde incisæ reponantur in ol-*  
*lam vitreatam affuso aceto acerrimo, quod duobus*  
*digitis radices excedat. Tum olla operculo clausa, ti-*  
*mæ omnes albo oui cum farina subacto diligèter ob-*  
*linantur, & sic in illa ad lentum ignem leuiter omnia*  
*bulliant, postea olla aperta, abiecto quod redundat*  
*aceto, (nisi ex illo fortè syrupū adiecto melle ad alios*  
*usus commodum parare libeat) radices exiccantur,*  
*quoad fieri potest. Deinde contritis omnibus addan-*

tatus tan-  
 , ea cōdi-  
 tionis ra-  
 incipibus  
 tis cogni-  
 as in ipso  
 lgares ho-

ania Rex  
 lam Haff-  
 ando, ve-  
 Mercuriū

litione vt  
 etur, Re-  
 item, cum

è eū quo-  
 go non ita  
 per literas  
 ndi hunc

esponsum  
 transmisi-  
 olio meo  
 bunt, vt

Saxoniz  
 eris con-  
 is radici-

V M  
 ermanicè  
 / Latinè

2. Vrticæ



tur acini herbæ Paris dictæ (nos Solanum tetraphyl-  
lum vocamus) numero viginti sex, & fiat puluis, cuius  
drachma vna e vino albo propinetur. Dosis huius pul-  
ueris est scrupuli duo, vel drachmæ dimidium adul-  
tis & senibus. Alijs enim minor dosis sufficit, videli-  
cet scrupulorum duorum.

Videtur hæc antidotus non aduersus omnia vene-  
na solùm, sed alios quoque affectus utilis futura, iete-  
rũ præsertim, cachexiam, dyspnoeam vel asthma, sple-  
nis obstructionem, retentionem mensium & calculos  
renum, quartanam, aliaque huiusmodi, vbi frigidus,  
crassos & viscosos humores causantur. præsentissimũ  
quoq; remedium est contra pestem, & contra eandem  
præseruatium.

Sunt & alia huius pulueris descriptiones, quas ha-  
bens prætereo, tantùm vnani subijcio, quam à Ber-  
lephio Illustrissimi Principis Electoris consiliario di-  
dici: quæ mox sequitur.

**ANTIDOTVS SAXONICVS**

*contra omnis generis venena efficacissima.*

**R. c.** Valeriana vnciam vnam cum duabus drach-  
mis, id est, **Baldriantwurtzel.**

**Hirundinaria,** id est, **Schwalbentwurtzel** / vnciam  
vnam.

**Polypodij quercini,** id est, **Steintwurtzel** / sesquiun-  
ciam.

**Angelicæ satiuæ,**  
**Smyrnij,** **Meissel** / ana vncias duas.

**wurtzel** /  
**Althææ,** **Sibischwurtzel** / vnciam vnam.

**Corticum radicium Laureolæ** sesquiunc.

Radices effodiatur tempore quo supra dictum est.

Deinde

Dein  
mitta  
nem  
opero  
vapo  
ad sp  
subla  
fueri  
herba  
caulic  
cem  
dijs fe  
uerer  
trans  
drach  
contr  
quor

R  
Terr  
Hæc  
misc  
mult

Hic  
R



Deinde incisæ in nouam ollam testaceam vitream im-  
mittantur acerrimo infuso aceto, ita vt ad latitudi-  
nem duorum digitorum radices excedat. Deinde olla  
operculo probè contacta farina subacta oblinetur, ne  
vapor exhalare aut alioqui aura ingredi possit. Hęc ita  
ad spatium dimidiæ horę bulliant, posteaque ab igne  
sublata infrigidentur. At vbi iam probè infrigidata  
fuerint, abiecto aceto radicibus adijce x i i. acinos  
herbæ quæ dicitur Paris, & singulis acinis tria folia ex  
cauliculo herbæ prædictæ adde. Hęc ita supra fornacem  
vel aëri exposita probè siccato in loco aliquo radijs  
solaribus minimè peruo. Deinde omnia in pul-  
uerem tenuissimū comminuta, per cribrum setaceum  
transmittito; cumq; opus fuerit, ad pondus vnius  
drachmæ exhibeto. Hic puluis vim habet insignem  
contra pestem & venena, aliaque morborum genera,  
quorum superius mentio facta est.

ANTIDOTVS NICOMEDIS

*Regis contra venena.*

REC. Baecarum iuniperi drachmas ij.  
Terra Lemniæ drachmas duas, & obolos totidem.  
Hęc vbi in puluere redegeris, oleo aut melle com-  
misceris, reponesque atque cum opus fuerit, ex aquæ  
mulsæ cyathis duobus in magnitudine auellane dabis.

CAPVT LIII.

HOC LOCOPLAGVITETIAM  
adijcere medicamentum Regis Danie, Christiani

III. contra morbum caducum, & syru-  
pum S. Ambrosij in febre ter-  
tiana vtilem.

RECIPERE Cranium siue caluariam hominis, præ-  
sertim furis suspensi, nulliusq; morbi interuen-

I s tr mor-

etraphyl-  
uis, cuius  
uius pul-  
um adul-  
et, videli-  
na vene-  
tra, iete-  
ma, sple-  
e calculos  
i frigidus,  
entissimū  
eandem  
quas le-  
am à Ber-  
iliario di-  
ous drach-  
/i vnciam  
fesquiun-  
ictum est.  
Deinde



tu mortui (nam huic plus efficaciam, quam reliquis tribuunt) hanc ciluariam in craticula tostam ad pulverem redigito. Deinde accipito tria grana Præoniæ, atque hæc cum vna drachma prædicti pulveris, & aqua lauendulæ ad quantitatem vnius cochlearis ægroti tempore matutino exhibeto. Postero & tertio die fac idem. Sumet autem ægrotus hunc pulverem ieiuno stomacho, ac tres continuos dies se domi continebit, paucis potu & cibis lenis ac facilis digestionis utetur, ut sunt oua. Non abs re etiam fuerit, ut ægrotus postea singulis diebus mane per aliquod tempus cochlear aquæ lauendulæ exhauriat. Os bestię vnicornis etiam contra hoc morbi genus conducit.

CAPVT LIII. DE SYRIVPVS SIS. AMBROSII PRO-

*uocans sudorem & sitim extinguens, quo Mediolanenses adhuc vtuntur,*

*vilis in febribus tertianis.*

**R**ECIPE milij excorticati quantitatem conuenientem, decoquatur donec crepet. Deinde recipe uncias quinque vel circa eius intuli ebullientis; & infunde vini albi odoriferi uncias duas, & sic calidum da patienti, ac bene eum cooperias; tunc mirum in modum sudabit.

CAPVT LV.

DESCRIPTIO MEDICAMENTI H

*mirum in modum arenas renum ducentis.*

**R**ECIPE Seminis limonum aranciorum ℥i. Saxifragæ ℥i. melissæ, scolopendriæ, vitrioli, asparagi, hyssopi, radicis feniculi; Petroselini ana ʒ6. Succo limonum quantum sufficit, ut prædicta cum hoc succo redigantur in formam liquidioris vnguenti.

Hæc

Hæc si  
ligent  
omnis  
vitro  
quatu  
bene p  
mida

E F

ET

rebin  
salubr  
quidē  
ra om  
monē  
na, ne

efficac  
lotio,  
vrinæ  
ragra,  
ctibus  
nandi

quoru  
brana  
rent, h  
Quin  
magn  
exhibe

in ven



Hæc sic commixta distillentur alembico plumbeo diligenter vndiq; clauso, ne quicquam expiret, donec omnis humor fuerit eductus. Hæc aqua asservabitur vitro bene obturato. Sumuntur huius aquæ tres aut quatuor calidæ vnciæ, corpore & in primis ventriculo bene purgato. Victus ratione sicciore vtendum, humida frigidaque alimenta fugienda sunt.

## CAPVT LVI.

## EFFICACIA TEREBINTHINÆ

*Venetæ secundum Lemnium, cui ego subscribo,  
& eius usum vobis commendo.*

**E**T quoniam non solum senibus, sed omnibus qui morbosæ alicui affectioni obnoxij sunt, nihil Terebinthina in sanitate tuenda, profligandisq; morbis salubrius: hæc quoque prædictis annumeranda. Si quidē non solum aluum citra noxam soluit, sed viscera omnia internasq; partes iecur, splenem, renes, pulmonem expurgat, modo perlucida sit, non adulterina, nempe ex latice pinea vel abierte lecta. Sum enim efficacissimam hanc expertus in eliciendo suppresso lotio, in comminuendis calculis, in stranguria, atq; vrinæ stillicidio, hulceroso ac fædo, in podagra ac chiroagra, in pudendorum atq; obscenarum partium affectibus etiam à contage venerea contractis: in expugnandis internis doloribus, quæ idem morbus inuexit, quorum nonnulli ossibus videnter infixi, quod membranas, neruos, musculos, tendone, qui ossibus adherent, humorū sæuitia contundi ac diuaniari contingat. Quum autem Galenus nucis Ponticæ vel auellanæ magnitudine, nonnunquam duarum aut trium hanc exhibere soleat; tum ego, quod commodius dimanare in venas, partesq; corporis yniuersas subire possit, in  

potionis



portionis formam conficio, ac liquore aliquo stillaticio aut vino diluo: absq; igni enim liquefcit, candoremq; eximum agitatione continua acquirit, & in hunc modum perfici solet.

Terebinthinæ Pisticæ, hoc est probatæ, & cui tutò citra vllam fraudis suspiciõne possis fidere, vnciam aut sextantem in mortario pistillo dissoluo, adiecto lutei seu vitelli oui pusillo: deinde admisceo certis vicibus aquæ vesicariæ, vel apij, vel alterius liquoris, (vt exigit morbi natura, aut hominis conditio) vncias duas aut tres: hæc tantisper subigo, dum omnia coalescant, mixtura tam suaviter candore lacteo albescit, vt collostro, aut Belgis vocato cremori reddatur assimilis, nec aliud esse sibi persuadent, quibus huiusmodi portiones ebibendas offero.

Ego soleo sumere Terebinthinæ Venetæ sexies in aqua fragorum lotæ vnciam vnã aut dimidiam cû iusculo pulli aut carnis bubulæ, summo mane, quod purgat & frâgit lapidem; aut etiam sumi potest. Ola Terebinthina inuoluta pane azymo madefacto magnitudine nucis myristicæ siue drachmarum duarum pondere.

## CAPVT LII.

## DE ACETO SCYLLITICO

**V**LTIMO addendum esse duxi de aceto Scyllitico, quod qui hoc vtitur, illum longæ vitæ fore, eiusq; extrema integræ vsq; ad finem permansura Galenus testatur, & Pythagoram vsum esse affirmat. Laudât & Plinius, Auicenna, Mesue, & omnes recentiores medici eius vsum. Sumendû autem est paululum bis aut semel cõtinuis diebus in septimana ieiunè, deambulatione adhibita, vt ita dissoluatur. nimiû autem vna vice haustum, venenum esse Plinius scribit,  
aluum

aluum  
medica

Est

dos &

gingiu

oris od

respira

vocem

Dat

conco

eorum

tricem

sturari

ma, co

Ego

firman

id tant

senili a

filij vo

C

Rec

nasim

ctas ra

bra di

lib. j. e

vase v

40. ca

abijci

Pe

nenda

canda



aluum lubricū facit, estq; totius corporis purgatorium medicamentū. Sed caueant sibi ab eius vsu exulcerati.

Est etiam efficacissimum ad cerebri affectus frigidos & curatu contumaces, epilepsiam & vertiginem: gingiuas laxas & putrescentes sanat, dentes confirmat, oris odorem commendat factore illius dissipato: partes respiratorias iuuat & expurgat, & guttur roborat, ob id vocem clariorem efficit.

Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus: concoctionem enim iuuat, hepar & lienem expurgat, eorumq; dolorem leuat. Intestinorum & vesicæ retentricem vim firmat, vuluarum stragulationibus & iuncturarū affectibus prodest, imbecillos recreat: in summa, corpus sanū reddit, bonumq; colorem conciliat.

Ego verò huius medicamenti periculum feci, & firmam constantemq; eius facultatem esse testor; doleo id tantum, quòd non in iuuenili, sed nunc primùm senili ætate eius præstantiam compertus sim. Quare ò filij vobis consulo, vt eo crebrò vtamini.

CONFICITVR AVTEM SECVNDVM

*Mesuen & Galenum tali modo:*

Recipe Scyllæ candidæ, mediæ magnitudinis laminas inter corticem & cor medias aculignea filo traictas tanto interuallo, ne se contingant, siccabis in vmbra dies quadraginta. Postea concisam cultello ligneo lib. j. expones radijs solaribus in aceti boni lib. viij. in vase vitreo angusti oris, bene obstructo per dies alios 40. caniculares. Deinde scyllam eximes, & expressam abijcies, defecatum acetum colabis & repones.

Perstrinxi iam ferè breuiter singula quæ ad retinendam sanitatem & cauendos morbos vobis significanda esse iudicaui. Cùm autem Cornelius Celsus

Medico-

stillatio  
doremq;  
unc mo-

cui tutò  
ciam aut  
cto lutei  
s vicibus  
(vt exi-  
ias duas  
alescant,  
, vt col-  
assimilis,  
nodi po-

sexies in  
m cū iuf-  
uo pur-  
la Tere-  
gnitudi-  
pondere.

Scylli-  
itæ fore,  
ura Ga-  
affirmat,  
es recen-  
paulu-  
aieionè,  
miū au-  
scribit,  
aluum



Medicorum Romanorum Princeps, eadem ferè mira breuitate tractet, non possum non vos ad lectionem eius auctoris vehementer adhortari. Quapropter etià integrum ferè capitulum primum libri primi huc ascribere, & tanquam epilogum addere placuit.

## CAPVT LVIII.

## QVEM AD MODVM SANOS

*agere cõueniat, capitulum I. Cornelij Celsi.*

**S**ANVS homo qui & bene valet & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modò ruri esse, modò in vrbe, sæpiusque in agro, nauigare, venari, quiescere interdum, sed frequentius se exercere; siquidem ignauia corpus hebetat, labor firmit; illa maturam senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis vti, modò vngi, modò id ipsum negligere, nullum cibi genus fugere, quo populus vtatur; interdum in cõuiuio esse, interdum ab eo se retrahere; modò plus iusto, modò non amplius assumere; bis die potius quàm semel cibum capere, & semper quamplurimum, dummodo hunc concoquat; intermissus propter ciuiles aliquas necessitates ordo exercitationis corpus affligit. Concubitus verò neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est; rarus corpus excitat, frequens soluit. Cùm autem frequens sit non numero, sed natura, ratione ætatis & corporis, scire licet, eum non inutilem esse, quem corporis neque languor, neque dolor sequitur. Idem interdum peior est, noctu tutior: ita tamen si neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur. Hæc firmis seruanda sunt, cauendumque, ne in secunda valetudine aduer-

aduersa  
C  
P  
O  
s  
pro  
experie  
faciend  
omnia e  
quam p  
plexari  
hoc non  
studio e  
pedire si  
promou  
si verò d  
que & p  
gistratu  
ueritis,  
affectib  
tionem  
culosos  
fugeriti  
senectu  
lios filio  
bis cura  
homini  
lucrati,  
que D  
liberè  
deratur  
ætenus  
& etian



aduersa præsidia consumantur. Hæc ille.

CAPVT LIX.

CONCLUSIO.

**P**OST QUAM nunc ô filij charissimi recensui quæ profutura vobis ex alijs partim collegi, partim ipse experientia edoctus animaduerti (præscribere verò faciendâ vniuersa non magis possum, quàm præsciẽre omnia euentura) vestri erit officij hæc præcepta, tamquam per manus à maioribus tradita, studiosè amplexari, memoriq̃ue mente seruare. Inter cætera autè hoc non extremum præceptum esse arbitror, summo studio eniti, vt quæ quis ex quotidiano rerum vsu expedire sibi cognouerit, eorum successum summopere promoueat, eaq̃ue ad felicem exitum perducatur. Quòd si verò ô filij, abnegata omni impietate, sobriè, iuste q̃ue & piè viuentes, Deum reuerenter colueritis, magistratus, parentes, præceptoresq̃ue vestros obseraueritis, & in omni vita, in aëre & motu reliquisq̃ue affectibus moderationem & temperantiam, iuxta rationem præfinitam & præscriptam adhibueritis, periculososq̃. casus (citra tamen famæ vestræ iacturam) fugeritis, nequaquam dubito, quin ad grandæuam senectutem vitam commodè producturi sitis, ac filios filiorum visuri. Denique hic labor, hæc vnica vobis cura sit, primùm DEI optimi maximi, deinde hominum gratiam & fauorem, honores diuitiasq̃ue lucrari, & sanitatem conseruare. Quod vt mihi vobisque DEVS æternus, qui cuncta superna & inferna liberè, pro iusto diuinæ suæ maiestatis arbitrio moderatur & regit, benignè clementerq̃; largiatur, hætenus assiduis serijsq̃ue precibus ab eo contendit, & etiamnum contendo, totoq̃ue ex animo precor.

FINIS.

n ferè mi-  
lectionem  
propter etiã  
ni huc af-  
it:

O S

fontis est,  
portet va-  
odò in vr-  
iescere in-  
m ignauia  
senectu-  
dest etiam  
ti, modò  
ibi genus  
iuuio esse,  
to, modò  
semel ci-  
ummodo  
es aliquas  
git. Con-  
neque ni-  
frequens  
o, sed na-  
cum non  
r, neque  
octu tu-  
unc cum  
seruan-  
letudine  
adner-